

Universiteit
Utrecht

“TEGENWOORDIG HEEFT IEDEREEN HET OVER FUCK”

Scheldwoorden in de vertalingen van *Trainspotting* en *Brief Interviews with Hideous Men*

Demir Hilbrands

1512773

Scriptiebegeleider: dr. O.R. Kusters

Tweede lezer: dr. C. Koster

Master Vertaalwetenschap

Literair Vertalen

Universiteit Utrecht

2022-2023

Inhoud

Abstract	2
Inleiding	3
Theoretisch kader	8
Hervertalen.....	8
Schelden in vertaling	10
Wat is schelden?.....	14
Categorieën en functies van scheldwoorden	16
Engels schelden	20
Nederlands schelden	24
Data en analyse	33
Methode	33
Data Trainspotting.....	34
Analyse Trainspotting.....	41
Data Korte gesprekken met afgrijselijke mannen	62
Analyse Korte gesprekken met afgrijselijke mannen	63
Evaluatie	76
Verschillen tussen personages	76
Verschillen tussen culturen	82
Verschillen tussen periodes.....	84
Conclusie	87
Bibliografie	92

Abstract

Naar het vertalen van scheldwoorden in de literatuur is nog maar weinig onderzoek gedaan, en dat terwijl deze woorden juist een groot effect kunnen hebben op de lezer. Scheldwoorden ontstaan altijd uit bepaalde culturele taboes en zijn daarom uitstekend geschikt om mee te shockeren of te beledigen. Het gebruik hiervan in een literaire tekst zal dus altijd een bepaalde reactie teweeg brengen bij de lezer. Als we in acht nemen dat het doel van de vertaler is om te zorgen voor een gelijkwaardig effect van de doeltekst op de doeltekstlezer als de brontekst heeft op de brontekstlezer, kunnen scheldwoorden hier dus een belangrijke rol in spelen. Om de verschillende vertaalstrategieën op het gebied van scheldwoorden te onderzoeken, zowel synchroon als diachroon, heb ik de twee vertalingen van Irvine Welsh' *Trainspotting* (uit 1996 en 2017) en de vertaling van David Foster Wallace's *Korte gesprekken met afgrijselijke mannen* (uit 2017) met elkaar vergeleken.

Uit dit onderzoek is gebleken dat voor beide teksten geldt dat er meer variatie aan scheldwoorden is in de Nederlandse doeltekst dan in de brontekst, maar minder scheldwoorden in totaal. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek het belang van de gevoelswaarde van specifieke scheldwoorden voor het gehele effect van de tekst. Welke scheldwoorden een bepaald personage gebruikt, heeft invloed op de manier waarop de lezer dit personage ziet. Dit verschil in taalgebruik is dus belangrijk om in vertaling over te nemen. Een andere belangrijke factor bij het vertalen van scheldwoorden is de acceptatie ervan in de bron- en doelcultuur. Nederland kent een vrij grofgebekte cultuur, net zoals Schotland, maar in tegenstelling tot de VS. Als men dan een tekst wil creëren die als net zo grof wordt ervaren in de doelcultuur als de brontekst in de broncultuur, zal men hiervoor moeten compenseren door bijvoorbeeld scheldwoorden met een heftigere gevoelswaarde te gebruiken in de vertaling.

Inleiding

‘Tegenwoordig heeft iedereen het over fuck,’¹ zo stelt de vertaler Ton Heuvelmans over zijn in 2017 herziene vertaling van Irvine Welsh’ *Trainspotting* uit 1993. Heuvelmans vertaalde dit boek voor het eerst in 1996. Zoals Cees Koster ook schrijft, zal dit een hele opgave zijn geweest, aangezien dit boek eigenlijk onvertaalbaar is.² *Trainspotting* gaat over een groep verslaafden uit Edinburgh. Dit werk is grotendeels geschreven vanuit het perspectief van deze personages, wat Welsh doet door veelvuldig gebruik te maken van dialect, dat hij fonetisch opschrijft, en scheldwoorden. In dit onderzoek richt ik me specifiek op de scheldwoorden in de roman. Deze vormden namelijk de reden voor Heuvelmans om zijn eerste vertaling te herzien. Zo ook het woord ‘fuck’: Heuvelmans beschrijft dat hij door dit vaak over te nemen in zijn nieuwe vertaling ‘heel dicht bij het origineel’ kon blijven. Hij stelt dat dit bij zijn eerste vertaling nog niet kon: ‘In 1996 kon je dat [het woord ‘fuck’] niet gebruiken. Toen moest je het omschrijven met Nederlandse grove termen, gvd’s en dat soort drieletterwoorden.’³

Heuvelmans schreef in een column in *Vooys* uit 2010 dat ‘fucking’ en de Nederlandse verbastering ‘fokking’ pas in de loop van de jaren negentig in de Nederlandse straattaal werden opgenomen, onder andere door muzikzender MTV, maar dat toen hij *Trainspotting* vertaalde dit woord nog niet zo vaak gebruikt werd. In zijn andere vertalingen van later werk van Welsh, zoals *Lijm* (2001) en *Porno* (2002), heeft hij ‘fucking’ wel overgenomen.⁴ Daarnaast benoemt Heuvelmans in deze column het woord ‘cunt’ als vertaalprobleem. Dit woord komt in *Trainspotting* vaak voor en kan fungeren als scheldwoord of juist als manier om vrienden aan te spreken. Hij schrijft te hebben overwogen om ‘lul’ te gebruiken als alternatief, maar volgens hem kent dit woord, in tegenstelling tot ‘cunts’, geen goed meervoud. Dit was voor hem de reden om uiteindelijk per context een passend equivalent te kiezen, waarbij hij zelf de voorbeelden ‘spuuglul’, ‘tyfuslijer’ en ‘klootzak’ geeft.⁵ In de nieuwe vertaling heeft Heuvelmans veelal het woord ‘kut’ gebruikt als vertaling van ‘cunt’. Hiervoor bedankt hij de

¹ Idem.

² Cees Koster, ‘Treinen Spotten,’ *Filter* 4, nr. 1 (1997): 40-46.

³ Idem.

⁴ Ton Heuvelmans, ‘Levend slang,’ *Vooys* 28, nr. 1 (2010): 75.

⁵ Ton Heuvelmans, ‘Levend slang,’ *Vooys* 28, nr. 1 (2010): 75.

film *New Kids*, die er volgens hem voor heeft gezorgd dat ‘kut’ en het meervoud ‘kuten’ nu ook als benaming voor vrienden kunnen worden gebruikt.⁶

In dit onderzoek neem ik de uitspraken van Heuvelmans over de Nederlandse scheldwoorden en het gebruik daarvan in zijn vertaling onder de loep. Kloppen de bovenstaande uitspraken over welke scheldwoorden gebruikt werden in Nederland in de jaren '90 en welke er nu gebruikt worden? En hoe verschilt de tweede vertaling van Heuvelmans met de eerste door de veranderingen in het scheldwoordgebruik? Door deze vragen te beantwoorden, bekijk ik het verschil in scheldwoordgebruik door de tijd heen. Daarnaast vergelijk ik de hervertaling van Heuvelmans met een andere vertaling waarin een groot aantal scheldwoorden voorkomt, namelijk die van *Brief Interviews with Hideous Men* door Leen Van Den Broucke en Iannis Goerlandt. Deze vertaling verscheen in 2016, een jaar voor de hervertaling van *Trainspotting*. Door deze twee werken met elkaar te vergelijken, onderzoek ik of de scheldwoorden in vertalingen uit dezelfde tijd op eenzelfde manier worden vertaald.

Brief Interviews with Hideous Men werd gepubliceerd in 1999, en verscheen in 2016 in het Nederlands onder de titel *Korte gesprekken met afgrijselijke mannen*. Dit werk bestaat uit drieëntwintig korte verhalen, waarvan vier de titel van het boek als hoofdstuktitel hebben. In deze verhalen worden veelal de relaties tussen mannen en vrouwen beschreven. De mannen in dit werk, zo schrijft ook Mary J. Holland, hebben vaak een groot gebrek aan empathie. Dit komt voort uit de seksuele verlangens van deze mannen en de manier waarop zij taal als machtsmiddel gebruiken bij vrouwen om hen te manipuleren en objectificeren.⁷ Een onderdeel van het ingewikkelde, postmodernistische taalgebruik in dit werk, is het gebruik van scheldwoorden, wat deze vertaling geschikt maakt om te vergelijken met de tweede vertaling van *Trainspotting*.

Door deze twee werken met elkaar te vergelijken, onderzoek ik de manieren waarop scheldwoorden worden vertaald, de verschillen hiervan door de tijd en tussen verschillende vertalers, en uiteindelijk het effect van deze verschillende vertaalstrategieën op de tekst. Om het effect van het gebruik van bepaalde scheldwoorden op de tekst te bepalen, maak ik in deze scriptie gebruik van de term ‘gevoelswaarde’. Van Dale beschrijft ‘gevoelswaarde’ als ‘waarde

⁶ ‘Nederlandse Trainspotting staat nu vol met fokking junkiejargon,’ *NOS*, laatst gewijzigd 16 februari 2017, geraadpleegd via <https://nos.nl/artikel/2158561-nederlandse-trainspotting-staat-nu-vol-met-fokking-junkiejargon>.

⁷ Mary K. Holland, ‘Mediated Immediacy in *Brief Interviews with Hideous Men*,’ in *A Companion to David Foster Wallace Studies*, red. M. Boswell en S. Burn (Londen: Palgrave Macmillan, 2013), 108.

die iets heeft wegens daaraan verbonden of daarin tot uiting komende gevoelens' en benoemt hierbij ook dat niet elk woord dezelfde gevoelswaarde heeft doordat er aan sommige woorden vervelende associaties of bijbetekenissen verbonden zijn.⁸ Ik gebruik 'gevoelswaarde' daarom als term om te beschrijven hoe heftig of schokkend de lezer een bepaald woord of (door het gebruik van bepaalde woorden) de gehele tekst vindt. Om een voorbeeld te geven: in Nederland heeft schelden met 'kanker' een grotere impact dan schelden met 'sukkel'. Kanker heeft dus een heftigere gevoelswaarde dan 'sukkel'. Deze gevoelswaarden verschillen per cultuur en per bepaalde groepen binnen die cultuur, waar ik verder op inga in mijn theoretisch kader.

Met dit onderzoek geef ik antwoord op de volgende vraag:

Op welke manier worden de scheldwoorden vertaald in de twee vertalingen van *Trainspotting* en de vertaling van *Brief Interviews with Hideous Men* en wat is het gevolg hiervan op de gevoelswaarde van de tekst en dus op het effect van de tekst op de lezer?

Om de gevoelswaarde te bepalen, moet er dus rekening worden gehouden met de manier waarop bepaalde scheldwoorden en schelden in het algemeen wordt ervaren in de verschillende culturen die een rol spelen in dit onderzoek. Daarnaast is het ook belangrijk om goed vast te stellen wat precies geldt als scheldwoord. Deze, en andere, kwesties behandel ik in mijn theoretisch kader, waarin ik de volgende vragen beantwoord:

Over hervertalingen

- Hoe verschillen hervertalingen van eerste vertalingen?
- Wanneer en waarom worden hervertalingen gemaakt?

Over scheldwoorden

- Wat is er bekend over het vertalen van scheldwoorden?
- Waar komen scheldwoorden vandaan?
- Wat telt als scheldwoord?
- In welke categorieën zijn scheldwoorden onder te verdelen?
- Op welke manier kunnen scheldwoorden gebruikt worden in het taalgebruik?

Over de gevoelswaarden

- Hoe wordt er gescholden in het VK, specifiek Schotland, en hoe wordt het schelden ervaren?

⁸ 'gevoelswaarde,' Van Dale. Geraadpleegd op 12 november 2022.

- Hoe wordt er gescholden in de VS en hoe wordt het schelden ervaren?
- Hoe wordt er gescholden in Nederland en hoe wordt het schelden ervaren?
- Hoe verschilt het scheldwoordgebruik in het Nederland van twintig jaar geleden ten opzichte van nu?

Dit theoretisch kader biedt mij een goede basis waar ik op voortbouw in mijn analyse. Hierin presenteer ik de gevonden scheldwoorden in de vijf werken. Vervolgens vergelijk ik de twee vertalingen van Heuvelmans met elkaar en de tweede vertaling van Heuvelmans met de vertaling van Van Den Broucke en Goerlandt. In dit onderdeel geef ik antwoord op de volgende vragen:

- Welke scheldwoorden komen voor in de brontekst *Trainspotting* en de twee vertalingen daarvan?
- Welke veranderingen en verschuivingen van scheldwoorden vinden er plaats bij het vertalen en hervertalen van de scheldwoorden in *Trainspotting*?
- Op welke manieren komen de scheldwoorden in de eerste en tweede vertaling van *Trainspotting* overeen en op welke manier verschillen ze van elkaar?
- Welke scheldwoorden komen voor in *Brief Interviews with Hideous Men* en de vertaling *Korte gesprekken met afgrijselijke mannen*?
- Welke veranderingen en verschuivingen vinden er plaats bij het vertalen van de scheldwoorden in *Korte gesprekken*?
- Op welke manieren komen de scheldwoorden van *Korte gesprekken* en de tweede vertaling van *Trainspotting* met elkaar overeen en op welke manier verschillen ze van elkaar?

In het laatste hoofdstuk evalueer ik de vertalingen op basis van de vondsten uit de data en analyse. In deze evaluatie beantwoord ik de volgende vragen:

- Wat is het effect van de manier waarop de scheldwoorden vertaald zijn op de verschillen in taalgebruik tussen personages?
- In hoeverre zorgt de manier waarop de scheldwoorden vertaald zijn voor een eenzelfde gevoelswaarde van de doeltekst in de doelcultuur als de brontekst in de broncultuur?
- Op welke manier zien we het verschil in de tijd waarin de vertalingen zijn gemaakt terug in het scheldwoordgebruik van de vertalingen?

Door antwoord te geven op bovenstaande vragen, stel ik uiteindelijk vast welk effect het scheldwoordgebruik in de vertaling heeft op de lezer, en of dit overeenkomstig is met het effect

dat de brontekst heeft op de brontekstlezer. Immers, zoals Cees Koster stelt in ‘Alles verandert altijd (en blijft ook hetzelfde)’, dat is wat de taak van de vertaler inhoudt: ‘uit alle mogelijke uitdrukkingsmiddelen in de doeltaal de keuze te maken die de intentie van de brontekst overbrengt en dus een evenwaardig beoogd effect tot stand brengt.’⁹

⁹ Cees Koster, ‘Alles verandert altijd (en blijft ook hetzelfde),’ *Filter* 18, nr. 4 (2011), 3-13.

Theoretisch kader

Hervertalen

Heuvelmans stelt dat hij bij het hervertalen van *Trainspotting* ‘heel dicht bij het origineel kon blijven’.¹⁰ Als zijn hervertaling inderdaad dichter bij de brontekst blijft dan zijn eerste vertaling, dan past dit binnen de zogeheten ‘retranslation hypothesis’. Erika Mihálycsa en Jolanta Wawrzycka schrijven in *Retranslating Joyce for the 21st Century* dat er binnen de vertaalwetenschap lange tijd werd uitgegaan van deze ‘retranslation hypothesis’, die inhoudt dat hervertalingen dichter bij de brontekst staan dan eerste vertalingen.¹¹ Deze hypothese is ontstaan vanuit de theorie van Antoine Berman uit 1990 dat elke volgende hervertaling van een bepaald werk iets meer slaagt in het overbrengen van de essentie van de brontekst.¹² Een van de aanhangers van deze hypothese is Lawrence Venuti. In zijn artikel ‘Retranslating: The Creation of Value’ stelt hij eerst dat hervertalingen mogelijk ‘dubbel gedomesticeerd’ zijn, omdat zowel de normen van de doelcultuur uit de tijd van de eerste vertaling als de normen uit de tijd van de hervertaling invloed kunnen hebben op de uiteindelijke doelttekst.¹³ Toch stelt hij later in zijn artikel dat hervertalingen meer intertekstualiteit uit de brontekst zullen overnemen dan een eerste vertaling, juist omdat zij een alternatieve interpretatie van de brontekst willen tonen en hiervoor moeten concurreren met de eerste vertalingen. Venuti concludeert dat hervertalingen nieuwe werken zijn waarin de vervreemdende aspecten uit de brontekst wederom en nog meer worden behouden.¹⁴ Venuti’s artikel is dus in overeenstemming met de retranslation hypothesis.

Wanneer deze ‘retranslation hypothesis’ daadwerkelijk getest wordt, blijkt deze lang niet altijd te kloppen, zo stellen Mihálycsa en Wawrzycka.¹⁵ Een onderzoek waaruit blijkt dat de werkelijkheid van hervertalingen complexer is dan de ‘retranslation hypothesis’ doet vermoeden, is dat van Outi Paloposki en Kaisa Koskinen naar Finse eerste vertalingen en

¹⁰ ‘Nederlandse Trainspotting staat nu vol met fokking junkiejargon,’ *NOS*.

¹¹ Erika Mihálycsa en Jolanta Wawrzycka, ‘Retranslation: “none the worse for wear however,”’ in *Retranslating Joyce for the 21st Century*, red. Jolanta Wawrzycka en Erika Mihálycsa (Leiden: Brill, 2020), 5.

¹² Siobhan Brownlie, ‘Narrative Theory and Retranslation Theory,’ *Across Languages and Cultures* 7, nr. 2 (2006): 147-148.

¹³ Lawrence Venuti, ‘Retranslations: The Creation of Value,’ in *Translation and Culture*, red. Katherine M. Faull (Cranbury: Associated University Presses, 2004), 25.

¹⁴ *Idem*, 36.

¹⁵ Mihálycsa en Wawrzycka, 5.

hervertalingen. Zij schrijven dat er gevallen zijn waarin de ‘retranslation hypothesis’ lijkt te kloppen, maar dat er ook meerdere tegenvoorbeelden zijn te vinden, waarbij de hervertalingen zelfs meer domesticerend zijn dan de eerste vertalingen. Daarnaast stellen ze dat de ‘retranslation hypothesis’ soms enkel klopt omdat hervertalingen sterker vervreemdend kunnen zijn doordat de eerste vertaling bepaalde concepten al heeft geïntroduceerd in de doelcultuur. Paloposki en Koskinen verwerpen deze ‘retranslation hypothesis’ daarom op basis van het gegeven dat er geen inherente kwaliteiten aan het proces van hervertalen verbonden zijn die zorgen voor een sterker vervreemdende in plaats van domesticerende vertaalstrategie.¹⁶

De hervertaling van *Trainspotting* door Heuvelmans is opvallend, omdat het toch voornamelijk zeer canonieke teksten zijn die hervertaald worden. Zo stelt Venuti dat vaak de culturele autoriteit van teksten als Dantes *Goddelijke Komedie*, Cervantes *Don Quixote* of de toneelstukken van Shakespeare de reden is voor het hervertalen, aangezien er een breed publiek is met allemaal verschillende interpretaties en (her)vertaalstrategieën voor deze teksten.¹⁷ Heuvelmans kiest er echter voor om zijn eigen vertaling na twintig jaar al te herzien om vernieuwingen van het Nederlandse taalgebruik hierin te kunnen verwerken. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat *Trainspotting* door de verfilming zeer snel gecanoniseerd is.

Toch blijkt hieruit ook dat Heuvelmans het Nederlandse taalgebruik na twintig jaar dus zo veranderd achtte dat een hervertaling op zijn plaats was. Dit roept de vraag op wanneer een tekst eigenlijk ‘verouderd’ is en wat een ‘verouderde’ vertaling inhoudt. In 2002 stelde Guy Rooryck in een artikel in *Filter* over een vertaling van Balzac door Hans van Pinxteren het volgende:

Een vertaling veroudert [...] veel sneller als zij geen rekening houdt met de typerende afwijkingen van de brontekst. Hoe meer de vertaler het product versmelt in de oven van zijn eigentijdse normen en maatstaven, hoe sneller de tand des tijds de vertaling zal aantasten.¹⁸

Cees Koster gaat hier in hetzelfde nummer van *Filter* tegen in door te schrijven dat verouderd taalgebruik niet betekent dat de vertaling zelf ook verouderd is. Aan een vertaling is,

¹⁶ Outi Paloposki en Kaisa Koskinen, ‘A thousand and one translations: Revisiting Retranslation,’ in *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies: Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*, red. Gyde Hansen, Kirsten Malmkjær, en Daniel Gile (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004), 36.

¹⁷ Venuti, 26.

¹⁸ Guy Rooryck, ‘Hoe snel veroudert een vertaling? Over de ‘pathetiek’ en ‘bombast’ van Balzac,’ *Filter* 9, nr. 4 (2002), 52.

net zoals aan een oorspronkelijke tekst, vanzelfsprekend te merken dat het taalgebruik verouderd is. Toch wordt dit voor vertalingen als een onwenselijke eigenschap gezien, terwijl dit niet geldt voor oorspronkelijke teksten. Koster stelt dat de toegekende waarde aan vertalingen dus verschilt ten opzichte van oorspronkelijke teksten, en dat vertalingen zelfs al vaak in de vergetelheid raken voordat ze als verouderd worden beschouwd.¹⁹

Dat de opvatting dat vertalingen verouderen, terwijl oorspronkelijke teksten dat niet doen, erg leeft, blijkt ook uit het artikel dat Emilia Menkveld in *de Volkskrant* schreef naar aanleiding van de in 2020 verschenen hervertaling van Joseph Roths *Radetzky*, waarvan de eerste Nederlandse vertaling in 1980 verscheen. Menkveld schrijft dat er bij de Nederlandse klassiekers veel commentaar komt op het hertalen hiervan, maar dat er ondertussen wel ‘vlottere vertalingen’ verschijnen van buitenlandse klassiekers.²⁰ Ook uitgever Mark Pieters laat in dit artikel weten dat vertalingen volgens hem vaak aan vernieuwing toe zijn:

Bij sommige vertalingen denk je op een gegeven moment: dit kan eigenlijk niet meer. Dat kan komen door slordigheden, maar ook door het woordgebruik van de vertaler – vooral jargon en *slang* doen snel verouderd aan.²¹

Of dit beroep op veroudering van de vertaling een gelegitimeerde reden is om over te gaan tot hervertalen, is nog maar de vraag, zo blijkt uit een artikel van Rokus Hofstede in *Filter*. Hofstede geeft enkele voorbeelden uit de Nederlandse vertaalpraktijk die volgens hem in overeenstemming zijn met de stelling van de Britse criticus en vertaler David Bellos dat de behoefte aan hervertalingen niet voortkomt uit een te rechtvaardigen idee van veroudering van de vertaling, maar uit commerciële belangen van uitgevers.²² Toch stemt Hofstede niet geheel in met deze opvatting van Bellos, en prijst hij hervertalingen ook om de eigenschap telkens nieuwe interpretaties en toe-eigeningen van de brontekst mogelijk te maken.²³

Schelden in vertaling

¹⁹ Cees Koster, ‘Wie verouderd wat? Overwegingen in antwoord op Guy Rooryck,’ *Filter* 9, nr. 4 (2002): 55.

²⁰ Emilia Menkveld, ‘Fris, gloednieuw en volledig herzien’: wanneer is een boek aan een nieuwe vertaling toe?’ *de Volkskrant*, 6 augustus 2020, beschouwing.

²¹ Idem.

²² Rokus Hofstede, ‘Waarom hervertalen? Notities uit de praktijk,’ *Filter* 21, nr. 4 (2014): 15-19.

²³ Idem.

Dat scheldwoorden een plek hebben binnen literaire teksten, blijkt bijvoorbeeld uit Shakespeares toneelstuk *King Henry IV*, waarin veelvuldig gescholden wordt, onder andere met ‘whoreson’, zoals in deze uitspraak van de dief Bardolph:

Away, you whoreson upright rabbit, away!²⁴

Ook in de recentere literatuur zijn werken te vinden met een groot aantal scheldwoorden, waaronder de twee werken die ik in deze scriptie onder de loep neem. Toch bestaat er nog steeds controverse over het gebruik van scheldwoorden in literaire werken. Toen James Kelman met zijn roman *How Late It Was, How Late*, dat meer dan vierduizend keer het woord ‘fuck’ en hiervan afgeleide woorden bevat, in 1994 de Booker Prize won, liet zelfs een van de juryleden zich hier negatief over uit. Zij noemde dit boek een ‘disgrace’ en ‘deeply inaccessible for a lot of people.’²⁵ Ook in de eenentwintigste eeuw in Nederland rust er op het gebruik van sommige woorden nog steeds een taboe. Zo schreef Stella Bergsma in *de Volkskrant* dat ze haar debuutroman ‘Kanker’ als titel wou geven, maar dat meerdere uitgeverijen hier niet mee instemden.²⁶ Toch heeft ze met haar debuutroman, uiteindelijk *Pussy album* getiteld, en haar nieuwste werk *Nouveau Fuck*, alsnog twee woorden die als taboe kunnen worden beschouwd in haar titels verwerkt.

Als scheldwoorden voorkomen in literaire werken, moeten deze woorden logischerwijs ook vertaald worden. Toch is er nog weinig onderzoek gedaan naar scheldwoorden in vertalingen, behalve op het gebied van audiovisuele vertalingen. Zo heeft Betlem Soler Pardo (2015) onderzoek gedaan naar de vertalingen van scheldwoorden in de Spaanse ondertiteling van de films van Quentin Tarantino. Soler Pardo stelt hierin dat de vertalers bij het ondertitelen moeten beslissen wat noodzakelijk is om te vertalen, en wat niet. Dit komt doordat er bij ondertitelen extra factoren komen kijken die niet bij het vertalen van boeken aanwezig zijn, zoals de tijd en ruimte waarbinnen de vertaling moet blijven en het verschil tussen geschreven en gesproken woord. Uit dit onderzoek van Soler Pardo komt naar voren dat het aantal scheldwoorden in de Spaanse ondertiteling beduidend lager is dan het aantal dat wordt uitgesproken in de films.²⁷ Thi Mai Khanh Nguyen vindt een soortgelijk resultaat in haar

²⁴ William Shakespeare, *King Henry IV the second part*, (Minneapolis: First Avenue Editions, 2016), 43.

²⁵ Michael Adams, *In Praise of Profanity* (Oxford: Oxford University Press, 2016), 191.

²⁶ Stella Bergsma, ‘Schelden met ‘kanker’ ligt gevoelig. Toch wil ik een lans breken voor het k-woord,’ *de Volkskrant*, 7 december 2020. Essay.

²⁷ Betlem Soler-Pardo, *On the translation of swearing into Spanish: Quentin Tarantino from Reservoir Dogs to Inglourious Basterds* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015), 201.

onderzoek naar de Nederlandse ondertiteling van *Reservoir Dogs*: ook bij de Nederlandse ondertiteling is een groot aantal scheldwoorden weggelaten. Een voorbeeld hiervan is het woord ‘fuck’, dat in de Nederlandse ondertiteling soms vertaald wordt met woorden als ‘verdomde’ of ‘verdomme’, maar ook vaak is weggelaten.²⁸ Daarentegen komt er ook uit haar onderzoek naar voren dat er meer variatie is bij de scheldwoorden die wel terugkomen in vertaling.²⁹

De artikelen waarin specifiek wordt geschreven over het vertalen van scheldwoorden in literaire teksten, bevatten veelal een prescriptieve benadering. De auteurs hiervan stellen een aantal regels op die de vertalers van scheldwoorden volgens hen moeten volgen. Zo schrijft Pedro J. Chamizo Domínguez in *The Oxford Handbook of Taboo Words and Language* dat de vertaler bij taboewoorden vaak ‘creatief’ moet vertalen. Taboewoorden uit de brontekst kunnen lang niet altijd vertaald worden met woorden met dezelfde letterlijke betekenis uit de doeltaal, aangezien deze ‘letterlijke vertaling’ niet werkt als een belediging of scheldwoord in de doeltaal.³⁰ Oftewel, men moet rekening houden met de normen van de doelcultuur, die ervoor zorgen dat een woord geldt als een scheldwoord. Zoals Toury stelt, wordt de adequaatheid van een vertaling bepaald door de mate waarin de vertaler zich houdt aan de normen van de broncultuur en de aanvaardbaarheid door de mate waarin de vertaler zich houdt aan de normen van de doelcultuur.³¹ In het geval van scheldwoorden moet men volgens Domínguez dus streven naar een aanvaardbare vertaling, waarbij het scheldwoord als dusdanig wordt herkend in de doelttekst.

Een andere uitdaging is volgens Domínguez het vertaalprobleem van de ‘occasional tabooed words’. Dit zijn woorden die alleen in een bepaalde context als belediging of scheldwoord gelden, terwijl deze woorden in een neutrale context deze betekenis niet hebben. Daarnaast stelt Domínguez dat het belangrijk is dat een vertaling van een taboewoord dezelfde lading heeft als het woord uit de oorspronkelijke tekst: een woord dat in de broncultuur slechts als spreektaal wordt gezien, moet met een soortgelijk woord in de doelcultuur worden vertaald.³² Men kan een dergelijk woord dus niet vertalen met een zeer schokkend scheldwoord

²⁸ Thi Mai Khanh Nguyen, ‘Well, Fuck! A Comparative Case Study in DVD Subtitling: The Linguistic Transfer of Taboo Language in *Reservoir Dogs* from English into Dutch’ (masterscriptie Universiteit Utrecht, 2015), 91.

²⁹ Idem, 90.

³⁰ Pedro J. Chamizo Domínguez, ‘Problems translating tabooed words from source to target language,’ in *The Oxford Handbook of Taboo Words and Language*, red. Keith Allan (Oxford: Oxford University Press, 2019), 201.

³¹ Gideon Toury, ‘De aard en de rol van normen in vertaling,’ vert. Cees Koster, in *Denken over vertalen*, red. Ton Naaijkens e.a. (Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2010), 324.

³² Domínguez, 209.

uit de doelcultuur. Als laatste kaart Domínguez ook nog het probleem van de politieke (in)correctheid aan: mag er aan een tekst gesleuteld worden om politieke incorrectheid uit de tekst te verwijderen of niet?³³ Domínguez stelt dat vertalers hun vertaling vaak, bewust dan wel onbewust, minder grof maken dan de brontekst, of hierin zelfs censureren.³⁴

In *Literary Translation: A Practical Guide* geeft Clifford E. Landers eveneens regels om scheldwoorden te vertalen. Zijn drie regels zijn:

1. 'Emotional not literal equivalents.'³⁵ Landers benoemt hier dus net als Domínguez dat het bij het vertalen van scheldwoorden niet gaat om hun letterlijke betekenis, maar om het effect van deze woorden.
2. 'Selectivity.'³⁶ Volgens Landers is het niet nodig om elk scheldwoord mee te nemen in vertaling. Daarnaast stelt hij dat men wel meer mag variëren in de doeltekst op plekken waar de auteur in de brontekst telkens hetzelfde scheldwoord gebruikt.
3. 'Correspondence.'³⁷ Men mag een tekst niet minder grof of grover maken dan de brontekst. Hierbij stelt Landers dat dit bij bepaalde teksten en taalcombinaties een uitdaging kan zijn, aangezien het per taal verschilt hoeveel grof taalgebruik er voor bepaalde zaken zijn, en hoe beledigend grof taalgebruik wordt geacht.

Anglist en cultuurwetenschapper Niek Bakker schrijft specifiek over het vertalen van scheldwoorden vanuit het Engels naar het Nederlands, al is het wel vanuit een duidelijk moralistische inslag. Bakkers onderzoek is gepubliceerd door de Bond tegen vloeken en in het woord vooraf wordt duidelijk vermeld dat 'de naam van God misbruiken' en het toevoegen van vloeken 'in strijd is met een goede vertaalmethode'.³⁸ Toch zijn de bevindingen ook zonder de moralistische inslag van dit onderzoek interessant. Bakker heeft twintig Engelstalige werken naast de Nederlandse vertalingen gelegd om de scheldwoorden die hierin voorkomen met elkaar te vergelijken. Op basis hiervan concludeert hij dat er meer vloeken worden toegevoegd in de vertalingen dan er verdwijnen en dat scheldwoorden die oorspronkelijk geen religieuze term waren vaak met een religieuze term worden vertaald. Voorbeelden hiervan zijn woorden als

³³ Idem, 217.

³⁴ Idem.

³⁵ Clifford E. Landers, *Literary Translation: A Practical Guide* (Clevedon: Multilingual Matters LTD, 2001), 151.

³⁶ Idem, 152.

³⁷ Idem, 152.

³⁸ E. Bos, 'Woord vooraf' in *You bloody fool – hoe vertaal je dat*, red. Niek Bakker (Zeist: Niek Bakker, 1989), 3.

‘son of a bitch’ of ‘fuck’ die worden vertaald met ‘verdomme’.³⁹ Hier zien we dus een voorkeur voor schelden met religieuze termen in plaats van seksuele termen in Nederlandse teksten. Dit verschil in categorieën van scheldwoorden en de verschillende voorkeuren voor bepaalde categorieën per land komen verder in dit theoretisch kader nog aan bod.

Wat is schelden?

Om taboewoorden zo te kunnen vertalen dat ze eenzelfde lading behouden in de doelcultuur als in de broncultuur, is het eerst belangrijk om vast te stellen wat in welke cultuur telt als taboe en als taboewoord. Het woord ‘taboe’ is afgeleid van het Tongaanse ‘tabu’, wat ‘verbieden’ of ‘verboden’ betekent, zo schrijven Keith Allan en Kate Burridge in *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. De Britse zeevaarder James Cook beschreef dit woord voor het eerst in zijn logboek op 15 juni 1777, en gebruikte dit woord als beschrijving voor de houding van de Polynesiërs jegens zaken die men moest ontwijken.⁴⁰ Taboes verschillen per cultuur en per groepering, maar wat ze delen is dat ze normaliter ontstaan uit sociale beperkingen op het gedrag van de individu, dat anders ongemak of pijn kan veroorzaken bij het individu zelf of anderen.⁴¹ Taboewoorden zijn dus de woorden die binnen bepaalde sociale contexten vermeden worden, aangezien deze ongemak of pijn kunnen veroorzaken. Keith Allan schrijft in *The Oxford Handbook of Taboo Words and Language* dat schelden het emotieve gebruik van taboewoorden is.⁴²

Aangezien taboes per cultuur verschillen, geldt dit ook voor taboewoorden en dus voor scheldwoorden. Dit maakt het lastig om vast te stellen wat telt als scheldwoord, zo schrijft ook Kristy Beers Fägersten in *Who’s Swearing Now? The Social Aspects of Conversational Swearing*.⁴³ Beers Fägersten heeft meerdere onderzoeken gedaan naar scheldwoorden en is ook de auteur van het hoofdstuk ‘Swearing’ in de *Handbook of Pragmatics Online*. De basale definitie die zij geeft voor schelden is het gebruik van woorden die potentieel beledigend, ongepast, aanstootgevend of onaanvaardbaar zijn in elke sociale setting. De kanttekening die

³⁹ Bakker, Niek. *You bloody fool – hoe vertaal je dat*. Zeist: Niek Bakker, 1989. 28.

⁴⁰ Keith Allan en Kate Burridge, *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 3-4.

⁴¹ Idem, p. 9

⁴² Keith Allan, ‘Taboo words and language: an overview,’ in *The Oxford Handbook of Taboo Words and Language*, red. Keith Allan (Oxford: Oxford University Press, 2019), 12.

⁴³ Kristy Beers Fägersten, *Who’s Swearing Now? The Social Aspects of Conversational Swearing* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2012), 4.

ze hierbij plaatst is dat niet elk gebruik van een scheldwoord geldt als schelden.⁴⁴ Of iemand een bepaald woord opvat als scheldwoord, is afhankelijk van allerlei factoren, zoals door wie het wordt uitgesproken, in welke situatie en over welk onderwerp.⁴⁵

Daarnaast kaart Beers Fägersten het probleem aan dat er in de verschillende onderzoeken naar schelden niet gebruik wordt gemaakt van dezelfde terminologie. Waar het ene onderzoek wel onderscheid maakt tussen bijvoorbeeld taboewoorden, scheldwoorden en beledigingen, gebruikt het andere onderzoek al deze termen om hetzelfde te omschrijven.⁴⁶ In het analysedeel van mijn onderzoek houd ik de termen ‘scheldwoorden’ en ‘schelden’ aan. Ik maak gebruik van de definitie van schelden van Andersson en Trudgill, die ook Beers Fägersten noemt in ‘Swearing’. Deze definitie beschouwt schelden als het niet-letterlijke gebruik van woorden die refereren aan iets dat taboe is in de desbetreffende cultuur, met als mogelijk doel om uitdrukking te geven aan sterke emoties of een sterke houding ten opzichte van iets.⁴⁷ Een belangrijke verduidelijking die Andersson en Trudgill bij deze definitie geven is dat het uitdrukken van emoties een mogelijk doel is van schelden, maar dat dit niet altijd het geval is. Wanneer iemand enorm vaak scheldwoorden gebruikt in zijn of haar taalgebruik, zijn deze lang niet altijd vol emotie. Bij een dermate hoge frequentie beschrijven Andersson en Trudgill het gebruik van scheldwoorden als ‘style-givers’.⁴⁸ Daarnaast is een belangrijk onderdeel van deze definitie dat het taboewoord waarmee gescholden wordt, dus niet in zijn letterlijke betekenis wordt gebruikt. Een goed voorbeeld hiervan is de uitroep ‘shit!’. Zoals Michael Adams schrijft in *Praise of Profanity*, heeft dit woord in een dergelijke uitroep geen lexicale of syntactische betekenis, maar enkel pragmatisch. De betekenis van de uitroep is het uitroepen zelf.⁴⁹

Schelden wordt vaak gezien als het tegenovergestelde van het eufemisme. Een ander woord hiervoor is dysfemisme. Men gebruikt bij het schelden dus grover taalgebruik dan de neutrale termen. Een voorbeeld dat Allan en Burridge in hun boek geven is ‘shit’ als dysfemisme in plaats van het eufemisme ‘poo’ of het orthofemisme, de neutrale doch directe term, ‘faeces’.⁵⁰ Allan en Burridge stellen dat het soms moeilijk kan zijn om de ‘X-femistische

⁴⁴ Idem, 3.

⁴⁵ Kristy Beers Fägersten en Karyn Stapleton, ‘Swearing,’ in *Handbook of Pragmatics Online*, red. Frank Brisard e.a. Geraadpleegd op 2 december 2022, via <https://www.benjamins.com/online/hop/articles/swel>.

⁴⁶ Beers Fägersten, *Who’s swearing Now*, 5.

⁴⁷ Andersson en Trudgill, 53.

⁴⁸ Idem, 53-54.

⁴⁹ Michael Adams, *In Praise of Profanity* (Oxford: Oxford University Press, 2016), 112-113.

⁵⁰ Allan en Burridge, 29.

waarde' (oftewel de categorie – eufemisme, orthofemisme of dysfemisme – waartoe een woord behoort) te bepalen. Immers, sommige woorden, de 'occasional tabooed words', kunnen soms wel en soms niet als scheldwoord fungeren. Wanneer men God of Jezus aanroept in een gebed, gelden deze uitroepen natuurlijk niet als scheldwoord, terwijl dit in andere contexten wel het geval kan zijn.⁵¹

Allan en Burridge beschrijven ook de eufemistische dysfemismes en de dysfemistische eufemismes. Dysfemistische eufemismes zijn woorden die men gebruikt om het schelden te vermijden, maar hier dus wel tot kunnen worden teruggeleid.⁵² Een Nederlands voorbeeld hiervan is de uitroep 'chips', waarmee men het scheldwoord 'shit' vermijdt. Eufemistische dysfemismes zijn juist woorden die in de meeste contexten als scheldwoorden worden gezien, maar die bijvoorbeeld ook humoristisch tegen vrienden kunnen worden gezegd, juist om vriendschap en affectie te tonen.⁵³ Een voorbeeld dat de Brits-Amerikaanse antropoloog Ashley Montagu in zijn boek *The Anatomy of Swearing* geeft, is het begroeten van een oude vriend met "How are you, you old cunt?"⁵⁴ Toch geldt het woord 'cunt' ook in deze vriendschappelijke context nog steeds als scheldwoord. Montagu stelt dat juist de intensiteit die toebehoort aan scheldwoorden dan wordt gebruikt om de sterke band tussen de spreker en de ander te weergeven.⁵⁵

Categorieën en functies van scheldwoorden

Allan en Burridge delen in *Forbidden Words* beledigingen op in verschillende categorieën. Hun eerste categorie bestaat uit beledigingen waarbij iemand wordt vergeleken met een dier dat bepaalde slechte eigenschappen is toegeschreven (bijvoorbeeld 'pig').⁵⁶ De tweede categorie zijn beledigingen die de letterlijke betekenis dragen van lichaamsonderdelen waar een taboe op heerst (zoals 'asshole'), lichaamsuitscheidingen ('shit') of seksueel gedrag ('fucker').⁵⁷ De derde categorie zijn dysfemistische uitdrukkingen voor mensen met uiterlijke kenmerken die als abnormaal worden gezien (zoals 'fatty'). Ook beperkingen en ziektes worden in deze categorie geplaatst. Daarnaast stellen Allan en Burridge dat dit soort dysfemistische uitdrukking

⁵¹ Idem, 38.

⁵² Idem, 39.

⁵³ Idem, 39.

⁵⁴ Ashley Montagu, *The Anatomy of Swearing* (Londen: Rapp & Whiting, 1968), 316.

⁵⁵ Idem.

⁵⁶ Allan en Burridge, 79.

⁵⁷ Idem, 80.

ook voorkomen om te beledigen op basis van ras of seksualiteit.⁵⁸ De laatste categorie van Allan en Burridge is de categorie van de beledigingen die uitgaan van een lage intelligentie of een mentale aandoening.⁵⁹

Andersson en Trudgill stellen dat scheldwoorden voortkomen uit termen voor bepaalde zaken die taboe zijn, en dat er in de Westerse culturen taboes zijn voor de volgende zaken: seks, religie, lichaamsfuncties, etnische groepen, eten, viezigheid en de dood.⁶⁰ Toch geldt hierbij niet dat er voor elk cultureel taboe ook een ‘bijpassend’ taboewoord, oftewel scheldwoord, is in dezelfde categorie.⁶¹ De specifieke taboes binnen bovenstaande categorieën en de voorkeuren voor bepaalde categorieën om mee te schelden, verschillen per cultuur. Zo kent het VK seksuele scheldwoorden op basis van masturbatie (‘wanker’) en seks buiten het huwelijk (‘bastard’), terwijl Nederland juist een groot aantal scheldwoorden op basis van ziektes kent.

Timothy Jay schrijft in zijn hoofdstuk ‘Ten Issues Facing Taboo Word Scholars’ in *Swearing and Cursing* dat het definiëren van de concepten die gebruikt worden in het onderzoek naar taboewoorden zeer belangrijk is. Zelf definieert Jay de taboewoorden als woorden met restricties op het gebruik ervan, die onderverdeeld kunnen worden in verschillende categorieën. De categorieën taboewoorden die hij onderscheidt zijn: godslastering, obscene woorden, *slang*, seksuele woorden, uitschelden (‘name calling’), scatologische woorden, racistische of seksistische scheldwoorden, en vulgaire scheldwoorden.⁶² Donna Jo Napoli en Jack Hoeksema spreken daarentegen in hun onderzoek naar de grammaticale functies van taboewoorden over vier ‘grote’ categorieën van taboes, namelijk religie, gezondheid, seks en lichaamsuitscheidingen.⁶³ Napoli en Hoeksema benoemen wel dat er naast deze vier categorieën ook nog andere onderwerpen bestaan waar mogelijk taboewoorden uit kunnen ontstaan. In deze categorie plaatsen zij zaken als etniciteit, religie, uiterlijke kenmerken, vergelijkingen met dieren of politieke voorkeuren (denk bijvoorbeeld aan ‘nazi’, of mogelijk in andere kringen ‘feminist’).⁶⁴

⁵⁸ Idem, 81-82.

⁵⁹ Idem, 82.

⁶⁰ Andersson en Trudgill, 55.

⁶¹ Idem, 57.

⁶² Timothy Jay, ‘Ten Issues Facing Taboo Word Scholars,’ in *Swearing and Cursing: Contexts and Practices in a Critical Linguistic Perspective*, red. Nico Nassenstein en Anne Storch (Berlijn: Walter de Gruyter, 2020), 37-38.

⁶³ Donna Jo Napoli en Jack Hoeksema, ‘The Grammatical Versatility of Taboo Terms,’ *Studies in Language* 33, nr. 3 (2009): 615.

⁶⁴ Idem, 617-618.

Andersson en Trudgill onderscheiden ook verschillende categorieën voor de manier waarop gescholden wordt. De eerste is expletief: schelden om emoties uit te drukken, zonder aan iemand gericht te zijn. Voor deze categorie geldt dat de klank van de woorden een belangrijke rol speelt. Zo schrijft Adams dat expletieve uitroepen vaak korte woorden met twee medeklinkers zijn. Daarnaast werken stemloze medeklinkers beter dan stemhebbende medeklinkers: ‘fuck’ is een betere uitroep dan ‘vug’. Ook werken expletieve uitroepen beter als de klinker in het midden van het woord een korte klinker is, dus geen ‘ea’ als in ‘freak’, maar een ‘u’ als in ‘fuck’.⁶⁵

Naast deze fonologische redenen, blijft het voor een expletieve uitroep natuurlijk van belang dat het woord een taboewoord is. Je scheldt niet met ‘shut’ als je je hoofd stoot, hoewel dit woord aan dezelfde fonologische eisen voldoet als ‘shit’.⁶⁶ En eveneens scheld je niet met ‘cunt’, wat dan wel weer een taboewoord is, maar niet past binnen deze setting als expletieve uitroep. Er worden dus lexicale en pragmatische betekenissen toegekend aan taboewoorden, die totaal niet meer overeenkomen met de letterlijke betekenis, maar wel bepalen in welke setting we welk scheldwoord gebruiken.⁶⁷ Aangezien dus enkel de pragmatische uitkomst belangrijk is, en niet de specifieke betekenis van de woorden, kunnen scheldwoorden tot op zekere hoogte voor elkaar ingewisseld worden. Steven Pinker noemt dit de ‘swappability’ van de scheldwoorden.⁶⁸ Toch betekent dit echter niet dat elk scheldwoord in elke setting kan worden gebruikt. Immers, sommige scheldwoorden worden als heftiger ervaren dan andere, zoals ik verderop in dit theoretisch kader toelicht.

De tweede categorie van Andersson en Trudgill is beledigend: het gericht uitschelden van iemand. De expletieve en beledigende categorieën zijn de twee meest voorkomende manieren om te schelden, maar daarnaast zijn er nog twee andere categorieën. Dit zijn grappig schelden en lui schelden. Grappig schelden is wel gericht naar anderen, maar niet bedoeld om te vernederen of te beledigen. Hieronder vallen de eufemistische dysfemismes. Lui schelden is schelden in het algemeen, zonder dat dit gericht is op een persoon of situatie. Bij lui schelden zijn de scheldwoorden slechts onderdeel van het dagelijks taalgebruik van de spreker.⁶⁹

⁶⁵ Adams, 119.

⁶⁶ Idem, 122.

⁶⁷ Idem, 124.

⁶⁸ Adams, 126.

⁶⁹ Andersson en Trudgill, 61.

Bij dit lui schelden worden de scheldwoorden door de spreker dus veelvuldig gebruikt, op verschillende plekken in diens taal. Binnen een zin kunnen scheldwoorden namelijk een groot aantal grammaticale functies bezitten. Een voorbeeld hiervan is dat scheldwoorden kunnen fungeren als modificeerders om aan te geven dat iets negatief is. Voorbeelden hiervan in het Engels en Nederlands zijn respectievelijk ‘a shitty proposal’ of ‘kloteweer’.⁷⁰ In het Nederlands komen scheldwoorden vaak voor als het niet-hoofdbestanddeel van samenstellingen, zoals in ‘teringzooi’.⁷¹ Daarnaast kunnen scheldwoorden voorkomen als intensiveerders, om bijvoorbeeld een bijvoeglijk naamwoord extra kracht te geven. Een voorbeeld hiervan is ‘fucking awesome’.⁷² Ook zien we scheldwoorden vaak voorkomen in wh-constructies, zoals ‘what the fuck’ of als manier om op een krachtige manier ergens mee in te stemmen of juist af te wijzen, zoals in ‘the fuck I will’.⁷³

Doordat scheldwoorden op meerdere verschillende grammaticale posities in een zin kunnen worden ingezet, zijn deze woorden ook zeer geschikt om nieuwe uitdrukkingen mee te vormen. In het Engels kan bijvoorbeeld ‘fucking’ zelfs binnen woorden voorkomen, zoals in ‘fanfuckingtastic’. In het Nederlands zien we eveneens een grote verscheidenheid aan de functies van scheldwoorden binnen zinnen, zo stelt Ton van der Wouden in zijn artikel ‘Rotwoordvorming’. Drie voorbeelden van nieuwe uitdrukkingen met ‘klote’ die hij geeft, zijn: ‘ze snapt er geen klote van’, ‘mijn nieuwe jas is naar de klote’ en ‘zo verkloot je mijn hele vakantie’.⁷⁴ Welke scheldwoorden welke functies in een zin kunnen vervullen, verschilt per taal. Zo zien we dat een Nederlands scheldwoord voor homoseksualiteit, ‘flikker’, gebruikt kan worden in negatief-polaire uitdrukkingen als ‘hij deed geen flikker’, terwijl het Engelse ‘faggot’ zich hier niet voor leent.⁷⁵

In mijn analyse verdeel ik op basis van deze onderzoeken de scheldwoorden uit de teksten onder in de volgende categorieën: allereerst vier categorieën op basis van de grote ‘vier taboes’ van Napoli en Hoeksema, namelijk de scheldwoorden die voortkomen uit taboes op religie, seks, lichaamsuitscheidingen of ziektes. Daarnaast onderscheid ik de kleinerende scheldwoorden, die ook weer onder te verdelen zijn in bijvoorbeeld scheldwoorden die kleineren door iemands intelligentie in twijfel te trekken of scheldwoorden waarbij iemand met

⁷⁰ Napoli en Hoeksema, 625-626.

⁷¹ Idem, 626.

⁷² Idem, 627.

⁷³ Idem, 629-630.

⁷⁴ Ton van der Wouden, ‘Rotwoordvorming,’ *Tabu* 27 (2008): 40.

⁷⁵ Jack Hoeksema, ‘Taboo terms and their grammar,’ in *The Oxford Handbook of Taboo Words and Language*, red. Keith Allan (Oxford: Oxford university press, 2019), 179.

een dier wordt vergeleken. De laatste categorie in dit onderzoek bestaat uit de discriminerende scheldwoorden, die onder te verdelen zijn in racistische, seksistische en homofobe scheldwoorden. Een laatste moeilijkheid in het onderscheiden van deze categorieën is dat er ook combinaties ontstaan doordat scheldwoorden als onderdeel van een samenstelling gebruikt kunnen worden. Een voorbeeld hiervan is het woord ‘kankerlul’, dat het taboe op ziektes combineert met het taboe op seks. Aan deze combinaties besteed ik ook aandacht in de analyse.

Engels schelden

In *Holy Shit! A Brief History of Swearing* schrijft Melissa Mohr dat schelden steeds minder taboe is geworden.⁷⁶ Ook verandert welke categorie van scheldwoorden als het meest schokkend wordt ervaren door de tijd. Mohr beschrijft de geschiedenis van de scheldwoorden en de waarde die aan scheldwoorden werd en wordt toegekend. Zo wordt er sinds het ontstaan van de Bijbel al gevloekt met religieuze termen. In de Middeleeuwen werd dit vloeken als zeer schokkend ervaren en als heftiger dan louter obscene taalgebruik.⁷⁷ Ook in de eenentwintigste eeuw wordt in de Engelse taal nog vaak gebruik gemaakt van religieuze vloeken als scheldwoorden, alhoewel ze een groot deel van hun kracht zijn verloren. Vanaf het midden van de twintigste eeuw is hetzelfde gaan gelden voor scheldwoorden die met seks te maken hebben. De woorden die nu de meeste kracht hebben zijn de racistische scheldwoorden.⁷⁸

Uit het onderzoek van Beers Fägersten onder studenten aan de University of Florida blijkt eveneens dat seksuele scheldwoorden (bijv. ‘fuck’ en ‘motherfucker’) als erger worden opgevat dan scheldwoorden die te maken hebben met het lichaam of lichamelijke functies (zoals ‘asshole’ of ‘shit’), die vervolgens weer erger worden opgevat dan gelovige termen (zoals ‘damn’ of ‘hell’). Echter, de woorden ‘cunt’, ‘dick’, ‘bitch’ en ‘bastard’ werden beledigender opgevat dan de andere termen in de categorieën van deze woorden.⁷⁹ Het racistische scheldwoord ‘nigger’ werd als het meest beledigend gezien.⁸⁰ Dit komt dus overeen met het onderzoek van Mohr uit het VK. Opvallend is dat uit dit onderzoek van Fägersten ook naar voren komt dat de woorden die als beledigender worden opgevat juist vaker worden gebruikt:

⁷⁶ Melissa Mohr, *Holy Shit! A brief history of swearing* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 248.

⁷⁷ Idem, 90.

⁷⁸ Idem, 252.

⁷⁹ Beers Fägersten, *Who’s swearing Now*, 77.

⁸⁰ Idem, 79.

seksuele of scatologische scheldwoorden worden vaker gebruikt dan religieuze scheldwoorden.⁸¹

In 2016 publiceerde de Britse *Office of Communications*, dat het taalgebruik op de Britse TV en radio reguleert, een onderzoeksrapport waarin 248 inwoners van het VK werden ondervraagd om te achterhalen welke scheldwoorden als het meest beledigend worden ervaren. Hieruit bleek dat ‘algemene scheldwoorden’ met een sterke emotionele impact als meest beledigend werden ervaren. Voorbeelden van deze heftige ‘algemene scheldwoorden’ zijn de uitroepen ‘fuck’ en ‘motherfucker’. Ook referenties aan seksuele handelingen werden als zeer beledigend ervaren. Bij scheldwoorden die te maken hebben met lichaamsdelen was de mate van belediging afhankelijk van het specifieke woord dat werd gebruikt. Zo werd ‘cunt’ als zeer beledigend ervaren, terwijl ‘tits’ of ‘balls’ meer geaccepteerd werd.⁸² In de categorie die Ofcom omschrijft als ‘general swear words and body parts’ komt de onderstaande lijst van heftigheid naar voren. Met de ‘watershed’ wordt het tijdstip bedoeld waarna tv-programma’s worden uitgezonden die mogelijk ongeschikt zijn voor kinderen om naar te kijken. Dit is na 9 uur ’s avonds.

Milder words (generally of little concern)	Medium words (potentially unacceptable pre-watershed but acceptable post-watershed)	Strong words (generally unacceptable pre-watershed but mostly acceptable post-watershed)	Strongest words (highly unacceptable pre-watershed but generally acceptable post-watershed)
Arse	Arsehole	Bastard	Cunt
Bloody	Balls	Beaver	Fuck
Bugger	Bint	Beef curtains*	Motherfucker
Cow	Bitch	Bellend	
Crap	Bollocks	Bloodclaat*	
Damn	Bullshit	Clunge	
Ginger	Feck	Cock	
Git	Munter	Dick	

⁸¹ Idem, 95.

⁸² Office of Communications, *Attitudes to potentially offensive language and gestures on TV and radio: Research report*, september 2016, 6. Geraadpleegd via https://www.ofcom.org.uk/data/assets/pdf_file/0022/91624/OfcomOffensiveLanguage.pdf.

God	Pissed/Pissed off	Dickhead	
Goddamn	Shit	Fanny	
Jesus Christ	Son of a bitch	Flaps	
Minger	Tits	Gash	
Sod-off		Knob	
		Minge	
		Prick	
		Punani	
		Pussy	
		Snatch	
		Twat	
		*among the least recognized words	

Tabel 1: acceptatie van algemene scheldwoorden en scheldwoorden met betrekking tot lichaamsdelen in het VK volgens het onderzoek van Ofcom uit 2016.⁸³

Ofcom onderzocht ook de discriminerende scheldwoorden. Scheldwoorden die gebruikt werden om oudere mensen te discrimineren werden als het minst beledigend gezien in deze categorie. Woorden om iemand op religieuze basis te discrimineren waren vaak onbekend bij de participanten, maar de deelnemers die deze woorden wel herkenden, gaven aan deze als vrij beledigend te ervaren. Homofobe of transfobe termen werden als zeer problematisch ervaren, en een stuk minder acceptabel dan algemene scheldwoorden, en racistisch taalgebruik werd als het meest beledigend opgevat. Discriminerende scheldwoorden die te maken hadden met mentale of fysieke beperkingen verschilden per specifiek woord: zo wordt het woord ‘retard’ als heftiger ervaren dan een woord als ‘nutter’.⁸⁴

Barry Sapolsky e.a. verrichtten in 2010 een vergelijkbaar onderzoek in de Verenigde Staten. Zij vroegen hun participanten om aan te geven hoe beledigend ze een bepaald woord zouden vinden als ze dit op tv zouden horen.⁸⁵ Sapolski e.a. onderzochten ook of er onderscheid was tussen de manier waarop de tv-programma’s bekeken werden, maar dit is voor mijn onderzoek niet relevant. Ongeacht de manier waarop de programma’s bekeken werden, bestond

⁸³ Office of Communications, *Attitudes to potentially offensive language*, 44.

⁸⁴ Idem, 7.

⁸⁵ Barry S. Sapolsky, et al, ‘Rating Offensive Words in Three Television Program Contexts,’ *Mass Communication and Society* 14, nr. 1 (2010): 56.

bij Sapolski e.a. de top zes heftigste woorden altijd uit dezelfde woorden, namelijk: ‘cunt’, ‘motherfucker’, ‘cocksucker’, ‘fuck’, ‘pussy’ en ‘goddamn’. De volgorde van deze zes woorden varieerde per context waarin tv werd gekeken, maar ‘cunt’ stond altijd op de eerste plek en ‘goddamn’ op de zesde.⁸⁶

In de Verenigde Staten wordt ook nog veelvuldig gebruik gemaakt van het wegpiepen van scheldwoorden op tv en radio. Zo beschrijft de Federal Communications Commission (FCC) dat ‘profane content’ bestaande uit ‘grossly offensive’ language’ wettelijk verboden is om op de radio of tv te worden uitgezonden.⁸⁷ De FCC specificeert niet welke woorden dit zijn. De Public Radio Exchange stelt dat de woorden ‘shit’, ‘piss’, ‘fuck’, ‘cunt’, ‘cocksucker’, ‘motherfucker’, ‘tits’ en alle variaties op deze woorden in ieder geval door de FCC verboden of weggepiept zullen worden, evenals religieuze en discriminerende scheldwoorden.⁸⁸ Hierin zien we dus een verschil met de acceptatie van scheldwoorden in het VK, waarbij elk scheldwoord wordt geaccepteerd na 9 uur ’s avonds.

In de documentaire *Scotland: Contains Strong Language* van de BBC uit 2020 wordt specifiek gekeken naar de manier waarop scheldwoorden worden gebruikt in Schotland. In deze documentaire wordt het duidelijk dat scheldwoorden vaak voorkomen in het Schotse taalgebruik, maar lang niet altijd als beledigingen. Taalwetenschapper Kyle Gunn vertelt dat uit zijn onderzoek op basis van Schotse tweets blijkt dat ongeveer zeventig procent van de scheldwoorden in deze tweets niet werden gebruikt om mensen te beledigen, maar gewoon als onderdeel van het alledaags taalgebruik of om iets kracht bij te zetten.⁸⁹ Een soortgelijk verschijnsel is te zien bij het woord ‘cunt’. Taalwetenschapper E. Jamieson vertelt dat ‘cunt’ zeer beledigend kan zijn in de Engelse taal, maar dat er ook delen van Schotland zijn waar dit woord alle heftigheid is verloren en nog enkel zoiets betekent als ‘persoon’.⁹⁰ Taalwetenschapper Gary Thoms voegt hieraan toe dat ‘cunt’ gebruikt kan worden onder vrienden om affectie te tonen. Op deze manier wordt ‘cunt’ dus ook vaak gebruikt als eufemistisch dysfemisme. Thoms geeft hierbij wel aan dat dit verschijnsel cultuurgebonden is,

⁸⁶ Idem, 61-62.

⁸⁷ ‘Obscene, Indecent and Profane Broadcasts,’ FCC, laatst gewijzigd 13 januari 2021. Geraadpleegd via https://www.fcc.gov/sites/default/files/obscene_indecent_and_profane_broadcasts.pdf

⁸⁸ ‘A guide to broadcast obscenities and issuing content advisories,’ PRX, geraadpleegd op 6 november 2022. Geraadpleegd via <https://help.prx.org/hc/en-us/articles/360044988133-A-guide-to-broadcast-obscenities-and-issuing-content-advisories>.

⁸⁹ John Maclaverty, regie. *Scotland: Contains Strong Language*, uitvoering Cora Bissett (Glasgow: BBC Scotland, 2020), geraadpleegd via <https://www.youtube.com/watch?v=QiyxXqYmzPQ>, 48:11-48:31.

⁹⁰ Idem, 52:25-53:21.

en dat ‘cunt’ door Amerikanen niet op deze manier gebruikt wordt, maar enkel als zeer schokkend scheldwoord.⁹¹

Nederlands schelden

Doordat er in Nederland nooit een hofcultuur is geweest, zijn de Nederlanders een grofgebekt volk, zo stelt neerlandicus Marc van Oostendorp:

De gegoede burgers werden rijk met de VOC en handeldrijven. Je kan zeggen dat onze elite bestond uit mensen uit het gewone volk die opeens heel rijk werden. De grove manieren zaten dus door de hele maatschappij, en omdat we er ook nog eens veel geld mee verdienden hoefden we ons ook niet aan te passen.⁹²

Daarnaast waren de Nederlanders zelf ook trots op deze grofgebektheid.⁹³ Het is dan ook niet verrassend dat de regelgeving over scheldwoordgebruik op tv in Nederland aanzienlijk verschilt van die in de VS. Sterker nog, in Nederland bestaan er helemaal geen bestanden over regelgeving aangaande scheldwoorden op tv.⁹⁴ Zelfs schelden met ‘kanker’ gebeurt op de Nederlandse tv. Een voorbeeld hiervan is Arjen Lubach die tijdens zijn npo-programma *Zondag met Lubach* de koning op sollicitatie persifleert en zegt: ‘Even kijken ja, kwaliteiten? Ja, ik ben kankerrijk.’⁹⁵

In 2015 heeft adviesbureau Scompany voor de Bond tegen vloeken onderzocht welke scheldwoorden het meest gebruikt werden onder jongeren tussen de 18 en 25 jaar. Uit de resultaten van de enquête (ingevuld door 203 jongeren) bleek de volgende top vijf meest gebruikte scheldwoorden:

1. Kut

⁹¹ Idem, 53:35-53:57.

⁹² ‘Waarom Nederlanders zo grof zijn op social media? Schelden zit in onze cultuur,’ *NPO radio 1*, laatst gewijzigd op 1 oktober 2018, geraadpleegd via <https://www.nporadio1.nl/nieuws/achtergrond/ad002339-ccb4-418b-a1ce-a073a170a2d3/waarom-nederlanders-zo-grof-zijn-op-social-media-schelden-zit-in-onze-cultuur>.

⁹³ Idem.

⁹⁴ ‘Moeten we ‘fuck’ en ‘kut’ wegpiepen?’ *RTL Nieuws*, laatst gewijzigd op 15 juli 2010, geraadpleegd via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/3198581/moeten-we-fuck-en-kut-wegpiepen#:~:text=Geen%20regels,vloeken%20en%20schelden%20op%20tv>.

⁹⁵ *Zondag met Lubach*, aflevering van 17 november 2019, 18:45-18:50, geraadpleegd via https://www.npo3.nl/zondag-met-lubach/17-11-2019/VPWON_1304318.

2. Godverdomme
3. Fuck
4. Shit
5. Tering⁹⁶

Ook onderzocht Scompany welke scheldwoorden als meest kwetsend werden ervaren. Op volgorde van meest kwetsend, kwam hier de volgende top vijf uit:

1. Kanker
2. Godverdomme
3. Hoer
4. Neger
5. Tering⁹⁷

Uit dit adviesrapport blijkt dus eveneens dat er overlap is tussen de scheldwoorden die als het meest kwetsend worden ervaren en de scheldwoorden die het meest gebruikt worden. Daarnaast zien we dat het scheldwoord dat hier op nummer 1 staat, valt in de categorie van ziektes.

Voor Nederlandse scheldwoorden is er enkel onderzoek gedaan naar de gevoelswaarden per specifiek woord, zoals hierboven, en niet per categorie. De enige uitzondering hierop is de bachelorscriptie van Lisa Verbeek uit 2015. Ondanks dat het hier een bachelorscriptie betreft, is dit onderzoek toch het vermelden waard, aangezien alleen hierin de scheldwoorden per categorie worden bekeken. Verbeek onderzocht drie categorieën: scheldwoorden op basis van ziektes (zoals ‘kankerlijer’), scheldwoorden op basis van seksualiteit (zoals ‘lul’) en kleinerende scheldwoorden (zoals ‘sukkel’). Verbeek gebruikt in haar onderzoek de term ‘taboewaarde’ als vertaling van de Engelse term ‘offensiveness’ van Beers Fägersten, die deze term in haar artikel ‘Swear Word Offensiveness’ gebruikt om te beschrijven in hoeverre een woord als scheldwoord wordt gezien:

The disputable status of some words as swear words indicates that there is a blurred line between what does and does not qualify as swearing. The greater the potential of a word to offend, the likelier the word is to be considered a swear word.⁹⁸

⁹⁶ Adviesbureau Scompany, *Adviesrapport Bond tegen vloeken*, Maart 2015, 4. Geraadpleegd via <https://www.bondtegenvloeken.nl/system/files/5370c91d0833f0c0a76f26e222f01550.pdf>

⁹⁷ Idem, 5.

⁹⁸ Kristy Beers Fägersten, ‘Swear word offensiveness,’ *Saarland Working Papers in Linguistics (SWPL)* 1 (2007): 15.

Daarnaast beschrijft Beers Fägersten in dit artikel het effect van de context waarin een scheldwoord wordt bekeken op de ‘offensiveness’ van dit woord: scheldwoorden worden als heftiger ervaren wanneer deze ook gebruikt worden om iemand mee te kwetsen.⁹⁹ Beers Fägersten stelt dus dat het belangrijk is om deze context mee te nemen in het onderzoek naar ‘offensiveness’. Verbeek doet dit in haar scriptie door haar participanten scheldwoorden te laten lezen in fictieve klachtbrieven aan de NS. Uit haar onderzoek komt naar voren dat ouderen (50-65 jaar) seksuele scheldwoorden en scheldwoorden op basis van ziektes allebei de hoogste taboewaarde toekenden, dus als het heftigst ervoeren, en de kleinerende scheldwoorden als minder taboe zagen. Voor jongeren (15-30 jaar) hadden de scheldwoorden op basis van ziektes een hogere taboewaarde dan de seksuele scheldwoorden. De kleinerende scheldwoorden stonden ook bij jongeren op de laatste plaats.¹⁰⁰ Deze bevindingen van Verbeek laten een gelijksoortig beeld zien als de top vijf van adviesbureau Scompany. Immers, in deze lijst staan ook geen kleinerende scheldwoorden, maar wel twee scheldwoorden op basis van ziektes (‘kanker’ en ‘tering’) en een seksueel scheldwoord (‘hoer’). De overige twee scheldwoorden in de top vijf vallen in de categorie religie (‘godverdomme’) en discriminerend op basis van ras (‘neger’).

In 2017 deed RTL Nieuws onderzoek naar de meest gebruikte scheldwoorden op Nederlandse sociale media, fora en blogs. De resultaten hiervan komen grotendeels overeen met die van adviesbureau Scompany:

1. Kut
2. Fuck
3. Shit
4. Fucking
5. Godverdomme
6. Tering
7. Pleuris
8. Tyfus

⁹⁹ Idem, 33.

¹⁰⁰ Lisa Verbeek, ‘De kracht van sukkels, teringlijers en klootzakken: attitudeonderzoek naar de taboewaarde van drie categorieën scheldwoorden onder ouderen en jongeren,’ (bachelorscriptie Universiteit Utrecht, 2015), 42, UU Theses Repository.

9. Kolere¹⁰¹

In dit onderzoek is ‘kanker’ niet meegenomen als scheldwoord, aangezien RTL Nieuws stelt dat dit woord een belangrijkere andere betekenis heeft en dus niet altijd wordt gebruikt om mee te schelden. Wel heeft RTL Nieuws ook onderzoek gedaan naar de meest gebruikte termen om iemand mee uit te schelden. De resultaten hiervan staan in de volgende top twaalf:

1. Slet
2. Lul
3. Sukkel
4. Bitch
5. Hoer
6. Flikker
7. Klootzak
8. Eikel
9. Trut
10. Snotneus
11. Flapdrol
12. Kutwijn¹⁰²

Zelfs zonder dat kanker als scheldwoord is meegenomen, zien we in de eerste lijst van RTL Nieuws dat vier van de negen scheldwoorden met ziektes te maken hebben (‘tering’, ‘pleuris’, ‘tyfus’ en ‘kolere’). Deze categorie scheldwoorden is zeer interessant, niet alleen omdat deze vaak voorkomen in bovenstaande lijsten, maar ook omdat er geen enkel scheldwoord op basis van ziektes te vinden is in de eerdergenoemde Engelstalige lijsten. Dit is dus een duidelijk verschil op het gebied van voorkeur voor bepaalde scheldwoordcategorieën. Tom Ruette schrijft in zijn hoofdstuk ‘Why do the Dutch swear with diseases?’ in *Linguistic Taboo Revisited* dat het schelden met ziektes een bijzonder Nederlands fenomeen is dat ingaat tegen de meer gebruikelijke Westerse tradities van schelden met taboes op het gebied van religie en seksualiteit.¹⁰³

¹⁰¹ ‘Vooral ‘kut’ is populair: zo vloeken wij online’, *RTL Nieuws*, laatst gewijzigd 30 januari 2017, geraadpleegd via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/226611/vooral-kut-populair-zo-vloeken-wij-online>.

¹⁰² Idem.

¹⁰³ Tom Ruette, ‘Why do the Dutch swear with diseases?’ in *Linguistic Taboo Revisited: Novel Insights from Cognitive Perspectives*, red. Andrea Pizarro Pedraza (Berlijn: Walter de Gruyter, 2018), 225.

Een mogelijke verklaring die Ruette geeft voor dit fenomeen is dat er in Nederland een taboe heerst op het hebben van een slechte gezondheid, dat voortkomt uit het calvinisme. Binnen het calvinisme werd geloofd dat een slechte gezondheid geldt als een vervloeking van God. Het gevolg van dit taboe op ziektes is dat ziektes gebruikt kunnen worden als taboewoorden om mee te schelden.¹⁰⁴ Toch zijn er ook enkele voorbeelden te vinden van gevallen waar met ziektes gescholden wordt zonder dat er een link met het calvinisme te vinden is, namelijk in het Jiddisch en Pools. Echter, deze categorie scheldwoorden lijkt niet productief te zijn in het Jiddisch en Pools, terwijl dit in het Nederlands wel het geval is. Ruette vindt namelijk eveneens het gebruik van nieuwere ziektes als AIDS en ebola als scheldwoord in zijn Twittercorpus.¹⁰⁵ Een andere aanwijzing dat het schelden met ziektes een productieve categorie is in het Nederlands, is te vinden in het onderzoek van taalwetenschapper Marten van der Meulen, die schelden met corona (bijvoorbeeld in ‘hou je coronakop’) al ziet opkomen op Twitter.¹⁰⁶ Daarnaast komt naar voren uit het onderzoek van Ruette dat schelden met ziektes bijna niet voorkomt in het van oorsprong katholieke Vlaanderen. Echter, dat schelden met ziektes alleen voortkomt uit het calvinisme is een ontoereikende verklaring, aangezien ook blijkt dat dit fenomeen voornamelijk voorkomt in de Randstad, en niet in andere oorspronkelijk calvinistische delen van Nederland. Hieruit blijkt dus dat er ook nog andere sociologische factoren meespelen.¹⁰⁷

In de lijsten van meest gebruikte scheldwoorden in Nederland staan ook meerdere Engelse termen. Uit onderzoek van Zenner e.a. naar het gebruik van Engelse scheldwoorden in Nederlandse tweets komt naar voren dat korte Engelse scheldwoorden (1-5 letters) makkelijk worden overgenomen in het Nederlands.¹⁰⁸ De Engelse scheldwoorden in de top vijf van Scompany komen hier mee overeen. Daarnaast vinden Zenner e.a. een verschil op basis van betekenis. Engelse scheldwoorden die te maken hebben met het gedrag of de persoonlijkheid van de uitgescholdene worden makkelijker overgenomen dan scheldwoorden die te maken

¹⁰⁴ Idem, 228.

¹⁰⁵ Idem, 230.

¹⁰⁶ Laura Obdeijn, ‘Nederlanders schelden graag met ziektes. Eindigt Corona ook als scheldwoord?’ *Het Parool*, laatst gewijzigd op 22 juni 2020, geraadpleegd via <https://www.parool.nl/nederland/nederlanders-schelden-graag-met-ziektes-eindigt-corona-ook-als-scheldwoord~b08a7e34/>.

¹⁰⁷ Ruette, 240.

¹⁰⁸ Eline Zenner, Tom Ruette en Emma Devriendt, ‘The borrowability of English swearwords: An exploration of Belgian Dutch and Netherlandic Dutch tweets,’ in *Advances in Swearing Research: New languages and new contexts*, red. Kristy Beers Fägersten (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2017), 127.

hebben met seks, seksuele geartheid of het uiterlijk.¹⁰⁹ Hierbij is het wel belangrijk om te benoemen dat Zenner e.a. het scheldwoord ‘fuck’ niet indelen als een scheldwoord dat te maken heeft met seks, aangezien zij stellen dat dit woord inmiddels meer de betekenis draagt van een uiting van frustratie. De top tien meest voorkomende Engelse scheldwoorden in het Nederlandse twittercorpus dat Zenner e.a. hebben onderzocht, is als volgt:

1. shit
2. damn
3. fuck
4. fuckin
5. nerd
6. hell
7. bitch
8. loser
9. ass
10. crap¹¹⁰

Prof. Dr. Piet van Sterkenburg benoemt deze tendens van schelden in het Engels in een interview met *Taalschrift*:

Onder invloed van televisieseries en internet duiken Engelse scheldwoorden als *shit*, *damn* en *fuck* op. Voor 25- tot 50-jarigen behoren ze tot het gewone taalgebruik. Zelfs zeventigers zijn niet te verlegen om *shit* in de mond te nemen. Jong en oud vloeken dus steeds meer in het Engels.¹¹¹

Volgens Van Sterkenburg neemt de oudere generatie de scheldwoorden van de jongere generatie over, in dit geval dus de Engelstalige.¹¹²

Om te kijken hoe het gebruik van scheldwoorden veranderd is in de afgelopen (ruime) twintig jaar, kunnen we de frequentielijst van het RTL Nieuws vergelijken met de frequentielijst van Van Sterkenburg in zijn boek *Vloeken: een cultuurbepaalde reactie op woede, irritatie en*

¹⁰⁹ Idem, 120.

¹¹⁰ Zenner, e.a., 132.

¹¹¹ Gaby de Moor, ‘We vloeken anders dan vroeger,’ *Taalschrift* (2008), laatst gewijzigd op 1 juni 2008, geraadpleegd via <https://taalschrift.org/reportage/001784.html>.

¹¹² Idem.

frustratie uit 1997. Uit zijn 966 afgenomen enquêtes bleek de volgende top 10 van scheldwoorden:

1. shit
2. godverdomme
3. godver
4. verdorie
5. klote
6. verdomd
7. kut
8. jezus
9. verdomme
10. godverdorie¹¹³

De gehele frequentielijst van Van Sterkenburg bestaat uit dertig scheldwoorden. ‘Fuck’ staat hierbij op nummer 11. Verder bestaat deze lijst voornamelijk uit nog meer religieuze scheldwoorden (zoals ‘godsamme’ op nummer 14, ‘gvd’ op nummer 22 en ‘Christus’ op nummer 23), en enkele Engelse scatologische termen (zoals ‘bullshit’ op nummer 19).¹¹⁴ In deze lijst komen geen scheldwoorden met ziektes voor. Dit is echter omdat Van Sterkenburg deze niet mee heeft genomen in zijn onderzoek, en niet omdat daar destijds niet mee gescholden werd.

Wanneer we deze lijst vergelijken met de lijst uit 2017 wordt het duidelijk dat ‘kut’ en ‘fuck’ in de afgelopen twintig jaar populairder zijn geworden, terwijl ‘godverdomme’ juist in populariteit is gedaald. Deze opmars van ‘kut’ en ‘fuck’ is al te zien in de frequentielijst van de jongste generatie in het onderzoek van Van Sterkenburg. De top-5 van de generatie van 0 tot 26 jaar uit het onderzoek van Van Sterkenburg, lijkt al meer op de frequentielijst uit 2017:

1. shit
2. kut
3. fuck
4. klote

¹¹³ P.G.J van Sterkenburg, *Vloeken: een cultuurbepaalde reactie op woede, irritatie en frustratie* (Den Haag: Sdu Standaard, 1997), 81.

¹¹⁴ Idem.

5. godverdomme¹¹⁵

Van Sterkenburg heeft ook de taboewaarden van de scheldwoorden onderzocht, maar het heeft helaas weinig nut om deze te vergelijken met Scompany's lijst van de meest kwetsende scheldwoorden, aangezien 'godverdomme' het enige woord uit Scompany's lijst is dat ook is meegenomen in het onderzoek van Van Sterkenburg. Wel had 'godverdomme' in 1997 eveneens een heftige gevoelswaarde: bij Van Sterkenburg krijgt dit scheldwoord zelfs de eerste plek. Wat opvalt bij het onderzoek van Van Sterkenburg is dat mensen onder de 26 'kut' als heftiger beschouwen dan 'godverdomme', terwijl dit voor de oudere generaties omgekeerd is.¹¹⁶ Ook kijkt Van Sterkenburg naar de taboewaarden van verwensingen, waarbij 'krijg de kanker' als meest heftig wordt beschouwd onder alle leeftijden.¹¹⁷ Op basis hiervan kunnen we concluderen dat schelden met 'kanker' destijds ook als zeer heftig werd beschouwd.

Ondanks, of misschien juist doordat, de heftige gevoelswaarde van 'kanker' als scheldwoord, is er in Nederland een vergelijkbaar fenomeen als in Schotland te zien. Waar in Schotland 'cunt' tegelijkertijd als het meest beledigend wordt ervaren als zeer makkelijk gebruikt kan worden in bepaalde contexten van 'lui schelden', geldt hetzelfde in bepaalde kringen in Nederland voor het woord 'kanker'. Wanneer 'kanker' wordt gebruikt in de context van 'lui schelden', is dit vaak als intensieverder. 'Kanker' betekent in deze context dan eigenlijk niets anders meer dan enkel 'heel erg'. Een groot aantal voorbeelden van dit lui schelden met 'kanker' zijn terug te vinden in Nederlandse hiphopnummers, waaronder bijvoorbeeld in het nummer 'Me nikes' van The Opposites:

Je loopt te kijken met je ogen zo van kom, kom, kom

Dubbele tong, dus ik mompel van euh je bent kankerlekker¹¹⁸

In dit theoretisch kader heb ik laten zien wat scheldwoorden zijn, welke verschillende categorieën scheldwoorden er zijn en welke functies schelden kan hebben. Daarnaast heb ik ook de gevoelswaarden van schelden in het algemeen en van specifieke scheldwoorden bekeken voor zowel de VS en het VK als voor Nederland. Door dit onderzoek is het mogelijk om het effect van scheldwoorden in deze culturen te bepalen. In het vervolg van dit onderzoek bekijk ik dit effect in de oorspronkelijke teksten en de vertalingen. Dit doe ik door alle scheldwoorden

¹¹⁵ Idem, 82.

¹¹⁶ Idem, 96.

¹¹⁷ Idem, 131.

¹¹⁸ The Opposites, 'Me nikes,' nr. 11 op *Begin twintig*, 2007. Top Notch. Geraadpleegd via <https://open.spotify.com/track/79AGR7NcajmnMFkj5ZChbI>.

uit de bron- en doeltteksten te filteren, te categoriseren en te analyseren. Hiermee bekijk ik welke categorieën scheldwoorden voorkomen in de bron- en doeltteksten en welke gevoelswaarden deze hebben. Op deze manier kan ik bepalen of de scheldwoorden in de bronteksten en in de vertalingen dezelfde gevoelswaarden hebben, en dus eenzelfde effect hebben op de lezer of niet.

Data en analyse

Methode

In dit deel van mijn onderzoek vergelijk ik eerst de twee vertalingen van *Trainspotting* met elkaar en met de brontekst, om zo te kijken hoe de vertalingen van de scheldwoorden zijn aangepast en wat de gevolgen hiervan zijn voor de doelttekst. Vervolgens vergelijk ik de tweede vertaling van *Trainspotting* met de vertaling van *Korte gesprekken met afgrijselijke mannen*, om het verschil in vertaalstrategieën op het gebied van scheldwoorden te onderzoeken bij twee werken uit weliswaar een andere cultuur, maar uit dezelfde periode. De eerste vergelijking is dus diachroon en de tweede synchron.

Hieronder presenteer ik eerst mijn gevonden data per tekst. Ik heb de data over de scheldwoorden in de teksten verzameld door gebruik te maken van een digitaal programma. Om deze data te verkrijgen, waren er enkele stappen nodig. Allereerst moest ik alle teksten digitaal hebben en vervolgens omzetten naar een tekstbestand (.txt). Ook heb ik twee uitgebreide scheldwoordenlijsten gemaakt, een Engelstalige en een Nederlandstalige. De lijst met Nederlandse scheldwoorden heb ik gebaseerd op mijn theoretisch kader, aangevuld met woorden uit het eerste hoofdstuk van alle drie de vertalingen (voor *Korte gesprekken* het eerste ‘korte gesprek’), de scheldwoordenlijst van Wikipedia en het *Groot Nederlands vloekboek*. Voor de Engelse lijst geldt dezelfde werkwijze: deze lijst is gebaseerd op mijn theoretisch kader, de gehele lijst van Ofcom en de eerste hoofdstukken van de oorspronkelijke werken.

Aan de hand van een python-script dat in Jupyter notebook werd gecreëerd en gerund, zijn de volgende stappen ondernomen: de teksten zijn eerst gestript van interpunctie en alle woorden zijn gesplitst op de spaties in de tekst waardoor ze allen op een eigen lijn komen te staan. Op deze manier wordt er een woordenlijst van het gehele geüploade boek gecreëerd. De volgende stap is het vergelijken van de woordenlijst van de tekst met de scheldwoordenlijst. Wanneer het programma een scheldwoord tegenkomt, slaat deze dit op in een aparte lijst, waardoor ik aan de hand van dit programma een lijst krijg met alle scheldwoorden in het boek. De laatste stap is dat het programma telt hoe vaak elk type scheldwoord voorkomt. Deze laatste lijst, waarin staat hoe vaak elk scheldwoord voorkomt, presenteer ik hieronder per tekst. Hierbij is een belangrijke kanttekening dat enkel gehele woorden worden geteld (dus ‘kut’ wordt alleen meegeteld als er ‘kut’ staat en niet in samenstellingen als ‘kutidee’). Vandaar dat deze aantallen soms afwijken van de aantallen die ik verderop heb gevonden door handmatig te zoeken in de Word-/Pdf-bestanden. Dit geldt voornamelijk voor de Nederlandse scheldwoorden, aangezien

in het Nederlands samenstellingen aan elkaar worden geschreven en in het Engels niet. Ik heb hiervoor geprobeerd te compenseren door samenstellingen uit het eerste hoofdstuk mee te nemen in de lijst met scheldwoorden, evenals de meervoudsvormen van alle scheldwoorden.

Vervolgens bekijk ik in het analysedeel van dit hoofdstuk de meest voorkomende scheldwoorden die uit dit programma naar voren komen in hun context. Dit doe ik door handmatig (of door middel van control + f in Word-/Pdf-bestanden) de passages te zoeken waarin deze scheldwoorden voorkomen in zowel de bron- als doelt teksten. Op deze manier bekijk ik met welke Nederlandse scheldwoorden de Engelse worden vertaald. De opbouw van dit hoofdstuk is dan als volgt: als eerste presenteer ik de gevonden data van *Trainspotting* en de twee vertalingen daarvan. Vervolgens analyseer ik deze data om de scheldwoorden en de vertalingen daarvan met elkaar te vergelijken. Daarna presenteer ik de gevonden data van *Brief Interviews with Hideous Men* en de vertaling daarvan, en analyseer ik deze data en vergelijk ik dit met de tweede vertaling van *Trainspotting*.

Data Trainspotting

Scheldwoorden in de brontekst *Trainspotting*

De Pdf-versie van de Engelstalige *Trainspotting* heb ik ontvangen van de uitgeverij Penguin Random House. De scheldwoorden die in deze tekst voorkomen, zijn:

'fuckin': 966	'fucker': 34
'cunt': 513,	'god': 30
'fuck': 261	'gits': 29
'cunts': 206	'junky': 27
'git': 195	'gadge': 25
'shite': 120	19 keer: shag, junkies
'bastard': 65	18 keer: arse
'fucking': 54	17 keer: cock, hell, bullshit
'radge': 40	14 keer: shit
'bastards': 36	13 keer: fanny, prick

12 keer: asshole, crap	3 keer: bitch, cocks, chinky, balls, freak, nazi, spastic, hun, cow
11 keer: mental, bloody	
10 keer: fuckers	2 keer: pissed, twat, piss, fenian, dyke, freaks, nutters, psychopath, bollocks, whore, cretin, dildo, fool, cows, coloured, specials, scumbags, nutter, slope
9 keer: slag, wanker, arseholes,	
8 keer: knob	
7 keer: baws, tits	1 keer: minge, fannies, bitches, bummer, paki, psychopaths, jesus, queens, nigger, nonce, sleazebag, pisshead, piss-heid, shitebag, arses, gays, chinkies, queer, scumbag, fuckbag, dykes, cripple, twats, slut, fools
6 keer: radges, toss, christ, gadgets, slags	
5 keer: ginger, dick, soapdodger	
4 keer: wankers, gay, queen, special, jock, psycho, pricks	

Het 195 keer voorkomende ‘git’ telt hier echter niet als scheldwoord, aangezien dit woord in deze tekst wordt gebruikt als fonetische spelling van ‘get’, zoals in: If we went now, ah wouldnae **git** tae watch it.¹¹⁹ Zonder ‘git’ mee te tellen, zijn er in totaal 2.821 scheldwoorden in bovenstaande lijst. Met een totaal woorden aantal van 105.694, betekent dit dat 2,7% van deze tekst uit scheldwoorden bestaat. Het aantal verschillende scheldwoorden dat voorkomt is 102.

Het nadeel van deze computertelling is dat het letterlijke taalgebruik van deze woorden ook wordt meegerekend, terwijl dit binnen mijn definitie niet geldt als scheldwoord. Een voorbeeld hiervan is ‘piss’, wat twee keer als losstaand woord voorkomt in deze tekst, namelijk in de volgende citaten:

Nina thought that she would piss herself.¹²⁰

Aangezien het hier gaat om de letterlijke betekenis van ‘piss’, geldt dit dus niet als scheldwoord.

What can I get you? Andy asks them.

-A couple of bottles of your best piss...¹²¹

Hier wordt ‘piss’ gebruikt als dysfemistisch metafoor voor bier.

¹¹⁹ Irvine Welsh, *Trainspotting* (London: Penguin Random House Vintage, 1993), 4. Hierna: T.

¹²⁰ T, 51.

¹²¹ T, 377.

Een soortgelijk iets zien we bij het woord ‘gadge’ wat als denigrerend scheldwoord kan fungeren in Schotland, maar inmiddels eigenlijk meer ‘slang’ is dan scheldwoord en enkel ‘persoon’ betekent. In het analysedeel wordt door de context duidelijk welke scheldwoorden uit deze datalist daadwerkelijk passen binnen de definitie van scheldwoorden die ik aanhoud.

Eerste vertaling *Trainspotting*

Deze vertaling is de enige van mijn selectie aan teksten waar ik geen digitale versie van heb weten te vinden. Ik heb dus mijn papieren versie zelf moeten digitaliseren. Dit heb ik gedaan door middel van Google lens. Hiermee heb ik foto’s gemaakt van elke pagina en met de functie ‘kopieer de tekst op deze afbeelding’ uiteindelijk alle tekst in een Word-document geplakt. Om de accuraatheid van de Google lens te testen heb ik voor het eerste hoofdstuk de scheldwoorden handmatig geteld en deze vergeleken met de scheldwoorden die het programma vond in het eerste hoofdstuk dat ik via Google lens heb gedigitaliseerd. Hier kwamen onderstaande resultaten uit.

Handmatige telling van de scheldwoorden in het eerste hoofdstuk:

godverdomme: 10	gek: 3
lul: 9	verneuken: 2
zak: 9	off: 2
fuck: 5	verneukt: 2
klootzak: 5	verdomme: 2
kut: 4	1: schurk, godskolere, klotelul, zeikerd,
fuckin: 4	lullen, kankertypes, etterlul, kankerlijers,
klootzakken: 3	junkie, kutkrenge, pleur, klote, schijterig,
kloot: 3	kuttekop, jezus, geldwolven, etterbakken,
kanker: 3	teringlullen, kutten, godvergeten, gods,
	kutklappers, eikel, tyfushond, gezeik,
	zatladders, pik, godganse

Digitale telling van het eerste hoofdstuk, gedigitaliseerd m.b.v Google lens:

Zak: 11	Godverdomme: 8
Lul: 8	Klootzak: 5

Fuck: 5	Off: 2
Kut: 4	Verneuken: 2
Fucking: 4	Shit: 2
Kloot: 3	1: schurk, god, godskolere, klotelul,
Kanker: 3	zeikerd, jezus, godver, geldwolven,
Klootzakken: 3	etterbakken, teringlullen, kutten,
Gek: 3	godvergeten, gods, kutklappers,
Verdomme: 2	kankertypes, etterlul, kankerlijers,
Gezeik: 2	verneukt, junkie, tyfushond, zatladders,
	kutkrenge, pik, pleur, lullen, klote, eikel,
	godganse, schijterig, kuttekop

Uit deze steekproef komen kleine verschillen in aantallen naar voren. Een voorbeeld hiervan is dat de computer 'zak' vaker telt: dit is echter enkel een positief verschil, want dit betekent hoogstwaarschijnlijk dat het programma minder scheldwoorden over het hoofd ziet dan ikzelf. Verder geven beide tellingen wel grotendeels dezelfde verdeling weer van de meest en minst voorkomende scheldwoorden. Deze vergelijking toont dus aan dat Google lens de tekst accuraat genoeg digitaliseert om deze aanpak voor de gehele roman te gebruiken. Vervolgens heb ik dus de tekst geheel gedigitaliseerd en het programma gerund.

Data gehele eerste vertaling *Trainspotting*

'lul': 282	'wif': 43
'godverdomme': 221	'wijven': 35
'fuckin': 200	'shit': 34
'fuck': 106	'god': 32
'klootzak': 90	'klote': 30
'gek': 85	'kloot': 29
'klootzakken': 74	'kanker': 29
'kut': 60	'eikel': 26
'zak': 47	'eikels': 22

'pik': 21

18 keer: verdomme

17 keer: lullen, rotlul

16 keer: teef, tering, kankerlul

15 keer: hond

14 keer: junkie, kutlul

13 keer: off, kloten,

12 keer: jesus, godver, schijt

11 keer: etterlul

9 keer: trut, zeug, junkies

8 keer: gezeik, bullshit

7 keer: kутten, godvergeten, verneuken, kuttekop, sodemieter, flikker

6 keer: pleur, hel, losers, fucker, lamlul

5 keer: verneukt, hoeren, kutzooi, klaplul, zeik, aap

4 keer: godskolere, afzeiken, teringlijer, hufters, verdomd, vetzak, idioten, hoer, etterbakken

3 keer: teringlullen, kankerkop, kutkrabber, kolere, beperkt, kankerzooi, kutwijven, tyfus, kuttetekoppen, bokkenlul, klojo, flikkers, mongolen, klere, sukkel, etterlullen, psycho, nazi, nicht, zuiplap, teringlijers

Totaal aantal scheldwoorden: 2.064

Percentage scheldwoorden op totaal aantal woorden: 1,9%

2 keer: schurk, zeikerd, gods, kankerlijers, zatladders, godganse, schijterig, kutkloot, hufter, spuuglul, rat, oetlul, droplul, loser, kloteklapper, kutkop, hell, smeerlap, koeien, fascist, bastard, schijtkut, gratenkut, etters, viezerik, del, schijtluis, beest, idioot, pot

1 keer: geldwolven, kutklappers, kankertypes, kutkrenge, schijthuis, kutlullen, kutchauffeur, schimmelkut, krenge, teringzakken, rattenkop, piskut, pestkoppen, krenge, kloothommel, kutplee, klotzakjes, klotelullen, mongool, wegwerpkuuten, drankorgels, klaplopers, moordwif, nichten, grietje, kakker, nul, tyfuszooi, manwif, zuiplappen, assholes, geteise, psychopaat, klerezooi, asshole, tyfuslijers, geit, gortlul, etter, bitch, vetzakken, pedo, woestijnkuten, ass, stinker, snol, kankerlijer, prostituee, prostituees, kutklapper, fucking, klapkut, kantoorpikken, kankerkut, leuter, homo, dozen, zwijnen, tyfuslijer, varken, teringjoch, teringtuig, griet, klier, klapkuten, kantoorpik, slaplul, kip, prijshoer, kakkers, bokkenlullen, boerengepeupel, tyfuszakken, lijer, wicht, kuthoer, tyfushond, potten

Aantal verschillende scheldwoorden: 193

Trainspotting V2

De digitale versie van deze vertaling heb ik van de uitgeverij, De Arbeiderspers, ontvangen. Hiervoor hoefde ik dus niet eerst een controle met de papieren versie uit te voeren, en kon ik gelijk de gehele tekst laten tellen. Hier kwamen de volgende resultaten uit:

'fokking': 514	15 keer: kloten, eikels,
'kut': 435	13 keer: eikel
'fok': 144	12 keer: teef, schijt, junkies, bullshit
'godverdomme': 92	11 keer: jezus, kloot
'lul': 89	10 keer: zeug
'gek': 89	9 keer: gezeik, fokkers
'kutten': 87	8 keer: kankerlul, off, losers, hel, verneuken
'klootzak': 51	7 keer: kutzooi, trut, verneukt
'shit': 45	6 keer: flikker, tering, fucker
'wijf': 43	5 keer: verdomd, kankerkut, aap, zuiplap
'zak': 41	4 keer: godvergeten, zuiplappen, afzeiken, kuttenkop, vetzak, idioten, hoeren, zeik, hoer
'wijven': 37	
'klootzakken': 35	3 keer: teringkut, kankerkop, sodemieter, pleur, beperkt, optiefen, idioot, flikkers, mongolen, kutlul, lamlul, sukkel, verdomme, schijtluis, etterlul, nazi, nicht, etterbakken
'kanker': 29	
'god': 22	
'klote': 22	
20 keer: pik	2 keer: schurk, kankerlijers, godganse, spuuglul, kutkrabber, rat, mongool, kutwijven, vetklep, loser, teringzooi, koeien, fascist, bastard, schijtkut, gratenkut, kankerzooi, etters, viezerik, prostituees,
18 keer: fuck	
17 keer: fokker, lullen, rotlul	
16 keer: junkie, hond	

kuttenkoppen, teringlijers, psycho, beest,
schijterig, fuckers, pot

1 keer: festivalkutten, geldwolven,
teringhonden, gods, kutkrenge,
schimmelkut, teringzakken, rattenkoppen,
piskut, krenge, hufter, wegwerpkutten,
drankorgels, klaplopers, moordwif,
nichten, grietje, godskolere, sodeju,
kakerlakken, christus, tyfuszooi,
tyfuzlijer, manwif, puistenkop, assholes,

zatladders, schijtbak, klojo, psychopaat,
asshole, teringlijer, tyfus, geit, gortlul,
bitch, vetzakken, pedo, woestijnkutten,
kutkop, ass, stinker, snol, kankerlijer,
prostituee, oetlul, stinkerds, kantoorpikken,
dronkenlap, homo, droplul, dozen, klaplul,
zwijnen, varken, klapkutten, kantoorpik,
kip, prijshoer, kakkers, hufters,
tyfuszakken, lijer, kuthoer, klerezooi,
potten

Totaal aantal scheldwoorden: 2.309

Percentage scheldwoorden op totaal aantal woorden: 2,1%

Aantal verschillende scheldwoorden: 171

Als we de tien meest voorkomende scheldwoorden in deze drie teksten met elkaar vergelijken, zien we de volgende categorieën:

Brontekst (BT): seksueel (fuckin, fuck, fucker, cunt), scatologisch (shite), denigrerend op basis van intelligentie (radge), scheldwoord door taboe op buitenechtelijke seks (bastard).

Eerste vertaling (V1): seksueel (lul, fuckin, fuck, klootzak, klootzakken, kut, zak), religieus (godverdomme), denigrerend op basis van intelligentie (gek), discriminerend op basis van geslacht (wif).

Tweede vertaling (V2): seksueel (fokking, kut, fok, lul, kutten, klootzak), religieus (godverdomme), denigrerend op basis van intelligentie (gek), scatologisch (shit), discriminerend op basis van geslacht (wif).

Zowel in de brontekst als in beide doeltteksten worden dus vooral de seksuele scheldwoorden vaak gebruikt. In de top tien van V1 zien we, in tegenstelling tot in de brontekst, geen enkel scatologisch scheldwoord, maar in de top tien van V2 keert deze weer terug. Daarnaast zien we in alle drie de teksten een denigrerend scheldwoord op basis van intelligentie, en in beide vertalingen, in tegenstelling tot in de brontekst, een discriminerend scheldwoord op basis van geslacht. Ook komen de religieuze scheldwoorden meer voor in de vertalingen dan in

de brontekst. ‘Godverdomme’ staat zelfs op plek twee in de lijst van V1. In de brontekst komt ‘god’ dertig keer voor, maar wanneer we kijken naar de context, zien we dat dertien keer hiervan niet als scheldwoord is, maar in zinnen als ‘god bless ya’. Heuvelmans heeft het schelden met religie dus veelvuldig toegevoegd aan zijn vertaling.

Analyse Trainspotting

Zonder ‘git’ mee te rekenen, ziet de top tien scheldwoorden in de Engelstalige *Trainspotting* er als volgt uit:

1. Fuckin
2. Cunt
3. Fuck
4. Cunts
5. Shite
6. Bastard
7. Fucking
8. Radge
9. Bastards
10. Fucker

In dit onderdeel van mijn analyse bekijk ik de manier waarop deze scheldwoorden worden vertaald.

Cunt(s)

Het woord ‘cunt’ komt 513 keer voor in de brontekst, en 206 keer als meervoud ‘cunts’. Wanneer we met ‘control+f’ zoeken op ‘cunt’ in de pdf-versie van de brontekst, krijgen we 738 resultaten. Dit zijn dus alle ‘cunt’ en ‘cunts’ en waarschijnlijk nog een aantal variaties als ‘cunt’s’ (bijvoorbeeld in ‘this cunt’s really gittin ma fuckin goat.’¹²²).

In V1 vertaalt Heuvelmans ‘cunt’ vaak met ‘lul’. Een voorbeeld hiervan is:

¹²² T, 6.

BT: They call um Sick Boy, no because he's eywis sick wi junk withdrawal, but because he's just one **sick cunt**.¹²³

V1: Iedereen noemt hem Sick Boy, niet omdat hij steeds ziek is van de cold turkey maar omdat hij gewoon een **zieke lul** is.¹²⁴

'Lul' komt 282 keer voor in de eerste vertaling van Heuvelmans, wat weinig is in vergelijking met het aantal keer 'cunt' in de brontekst. Het meervoud 'lullen' komt slechts zeventien keer voor, en in de meeste gevallen wordt dit woord niet gebruikt als meervoud van 'lul', maar als werkwoord:

BT: Instead ah **babble**.¹²⁵

V1: In plaats daarvan begin ik maar wat te **lullen**.¹²⁶

Een enkele keer wordt 'lullen' wel als meervoud van 'lul' gebruikt, maar niet als vertaling van 'cunts':

BT: if ye listen tae **any auld fucker**¹²⁷

V1: als je **al die ouwe lullen** mag geloven¹²⁸

Heuvelmans schrijft in 'Levend slang' dat hij in zijn eerste vertaling genoodzaakt was om veelvuldig te variëren met scheldwoorden als vertaling van 'cunt'. Dit zien we ook terug in bovenstaande data. Zo komt naast 'lul' ook 'klootzak' vaak voor als vertaling van 'cunt':

BT: Ah hate **cunts** like that. **Cunts** like Bebgie. **Cunts** that are intae baseball-batting every **fucke**r that's different¹²⁹

V1: Ik haat dat soort **klootzakken**. **Klootzakken** als Bebgie. **Klootzakken** die met honkbalknuppels iedere **klojo** te lijf gaan die anders is.¹³⁰

Heuvelmans gebruikt in V1 ook meerdere combinaties met 'lul' als vertaling van 'cunt'. Een voorbeeld hiervan is 'rotlul', dat zeventien keer voorkomt:

¹²³ T, 3.

¹²⁴ Irvine Welsh, *Trainspotting*, vert. Ton Heuvelmans (Amsterdam: De Arbeiderspers, 1996), 11.

Hierna: TV1.

¹²⁵ T, 71.

¹²⁶ TV1, 73.

¹²⁷ T, 37.

¹²⁸ TV1, 43.

¹²⁹ T, 100.

¹³⁰ TV1, 99.

BT: Might've guessed. Hates a fuckin voddy, **that rid- heided cunt.**¹³¹

V1: Had ik kunnen weten. Heeft de kankerpest aan wodka, **die rooie rotlul.**¹³²

In totaal komen er in V1 89 samenstellingen die eindigen op 'lul' of 'lullen' voor. In V2 behoudt Heuvelmans 'rooie rotlul' als vertaling van 'rid-heided cunt', maar verder is het aantal samenstellingen met 'lul' sterk vermindert. In V2 komen er hier maar veertig in totaal van voor.

V1	V2
Rotlul (17)	Rotlul (17)
Kankerlul (16)	Kankerlul (8)
Kutlul (14)	Kutlul (3)
Etterlul (11)	Etterlul (3)
Lamlul (6)	Lamlul (3)
Klaplul (5)	Klaplul (1)
Spuuglul (2)	Spuuglul (2)
Gortlul (1)	Gortlul (1)
Oetlul (2)	Oetlul (1)
Droplul (2)	Droplul (1)
Slaplul (1)	
Bokkenlul (3)	
Bokkenlullen (1)	
Teringslullen (3)	
Etterlullen (3)	
Kutlullen (1)	
Klotelullen (1)	

Tabel 2: de combinaties van scheldwoorden met 'lul' in V1 en V2.

Deze vermindering is te verklaren doordat Heuvelmans in zijn tweede vertaling 'cunt' veelal vertaalt met 'kut'. Toch komt ook dit woord minder vaak voor dan 'cunt' in de brontekst: 671 keer inclusief alle samenstellingen en 'slechts' 435 keer zonder samenstelling en 87 keer als meervoud 'kuttten'. Opvallend genoeg gebruikt Heuvelmans 'kut', hoewel dit scheldwoord

¹³¹ T, 143.

¹³² TV1, 139.

minder vaak voorkomt dan ‘cunt’ in de brontekst, niet enkel als vertaling van ‘cunt’, maar ook als vertaling van andere scheldwoorden:

BT: This **cunt** has a wey ay makin ye feel a real petty, trivial **bastard**.¹³³

V2: Die **kut** geeft je perfect het gevoel dat je een burger**kut** bent.¹³⁴

Hier zien we dat Heuvelmans zowel ‘cunt’ als ‘bastard’ met ‘kut’ vertaald. Als we dit vergelijken met de eerste vertaling van Heuvelmans, zien we in V1 inderdaad meer variatie:

V1: Die **lul** weet je perfect het gevoel te geven dat je een burgerlijke **zeikerd** bent.¹³⁵

Heuvelmans heeft door gebruik te maken van ‘kut’ ook weer scheldwoorden toegevoegd in V2 die hij in V1 achterwege liet:

BT: Fuckin **doss cunt**, so ye are Simon.¹³⁶

V1: Waar zit je verstand, Simon?¹³⁷

V2: Je bent een **stomme kut**, Simon.¹³⁸

‘Doss cunt’ komt als combinatie in totaal veertien keer voor in de brontekst. Een ander interessant verschil tussen beide vertalingen is:

BT: Fuck off! **Doss cunt**!¹³⁹

V1: Kanker op! **Zak**!¹⁴⁰

V2: Kanker op! **Stomme kut**!¹⁴¹

Hier zien we wederom een andere vertaling van ‘cunt’ in V1, namelijk ‘zak’. Opvallend hierbij is dat ‘doss’ in de eerste vertaling is weggelaten. Heuvelmans heeft hier ‘doss cunt’ niet vertaald als ‘stomme zak’ of iets dergelijks, maar enkel als ‘zak’.

¹³³ T, 4.

¹³⁴ Irvine Welsh, *Trainspotting*, vert. Ton Heuvelmans (Amsterdam: De Arbeiderspers, 2017), 12. Hierna TV2.

¹³⁵ TV1, 12.

¹³⁶ T, 6.

¹³⁷ TV1, 14.

¹³⁸ TV2, 13.

¹³⁹ T, 9.

¹⁴⁰ TV1, 17.

¹⁴¹ TV2, 16.

Een bijkomend voordeel van het vertalen van ‘cunt’ als ‘kut’ is dat de grap over seksisme uit de brontekst beter overkomt in de doelttekst:

BT: - there’s a slim chicky! Ah sarcastically observe.

-Fuck off ya **sexist cunt**, the Rent Boy sais. (...) – the fact that you use the term ‘**cunt**’ in the same breath as ‘**sexist**’, shows that ye display the same muddled, fucked-up thinking oan this issue as you do oan everything else.¹⁴²

V1: ‘Kijk daar, wat een mooi slank wijf!’ merk ik sarcastisch op. ‘Fuck off, **seksistische lul**,’ zegt de Rent Boy. (...) ‘Het feit dat jij het woord “**lul**” in één adem noemt met “**seksistisch**” bewijst dat je op dit gebied net zo verward en gefrustreerd denkt als op alle andere.’¹⁴³

V2: ‘Kijk daar, wat een mooi slank wijf!’ merk ik sarcastisch op. ‘Fok op, **seksistische kut**,’ zegt de Rent Boy, (...) ‘Het feit dat jij het woord “**kut**” in één adem noemt met “**seksistisch**” bewijst dat je op dit gebied net zo verward en gefrustreerd denkt als op alle andere.’¹⁴⁴

Toch zien we aan de aantallen hierboven dat niet elke ‘cunt’ uit de brontekst een-op-een met ‘kut’ is vertaald. Dan zijn er nog twee andere mogelijke vertaalstrategieën: dat Heuvelmans ‘cunt’ met een ander scheldwoord vertaalt, of dat het scheldwoord verloren gaat in vertaling. Beide strategieën komen voor in V2. Een voorbeeld waar Heuvelmans kiest voor een ander scheldwoord is:

BT: Ah’d walk oan ma hands and knees through broken gless fir a thousand miles tae use the **cunt’s** shite as toothpaste and we baith know it.¹⁴⁵

V2: Ik ben bereid duizend kilometer op handen en knieën door gebroken glas te kruipen om mijn tanden te mogen poetsen met die **klootzak** zijn stront en dat beseffen we allebei.¹⁴⁶

Hier vertaalt Heuvelmans ‘cunt’ dus als ‘klootzak’. De scheldwoorden uit de oorspronkelijke tekst en de vertalingen vallen hier wel binnen dezelfde categorie, namelijk die van de seksuele scheldwoorden. Ook zijn er passages waarin er geen scheldwoord op de plaats

¹⁴² T, 36.

¹⁴³ TV1, 41.

¹⁴⁴ TV2, 36.

¹⁴⁵ T, 25.

¹⁴⁶ TV2, 28.

van ‘cunt’ komt te staan in de vertaling. Een voorbeeld hiervan is de passage waarin ‘every cunt’ uit de brontekst simpelweg als ‘iedereen’ wordt vertaald:

BT: Whereas the piss-heid in the pub wants **every cunt** tae git as ootay it as he is, the real junky (as opposed tae the casual user who wants a partner-in-crime) doesnae gie a fuck aboot anybody else.¹⁴⁷

V2: Zuiplappen in de kroeg willen dat **iedereen** net zo bezopen wordt als zij, maar de oprechte junk (in tegenstelling tot de gelegenhedsgebruiker die altijd op zoek is naar een medeplichtige) trekt zich geen ene fok aan van wie ook.¹⁴⁸

‘Cunt’ komt in deze tekst ook vaak voor als eufemistisch dysfemisme om vrienden mee aan te spreken. Het is lang niet altijd duidelijk in deze roman wanneer ‘cunt’ met affectie of juist als belediging wordt gebruikt, maar een zin waarin dit wel duidelijk is, is:

One ay the nicest **cunts** ye could hope tae meet¹⁴⁹

Zowel in V1 als in V2 wordt dit eufemistisch dysfemisme behouden door ‘cunt’ met een scheldwoord te vertalen:

V1: Een van de aardigste **klootzakken** die er rondlopen¹⁵⁰

V2: Een van de aardigste **kutten** die er rondlopen¹⁵¹

Fuck, fuckin, fucker

‘Fuck’ komt, inclusief alle woorden waar het woord ‘fuck’ in zit (zoals ‘fuckin’) 1.436 keer voor in de brontekst. Dit is 1,4% van het totale woordenaantal van de tekst. In V1 neemt Heuvelmans ‘fuck’ en ‘fuckin’ in sommige gevallen over: in de brontekst staat 966 keer ‘fuckin’ en 261 keer ‘fuck’, in V1 respectievelijk 198 keer en 104 keer.

In V2 verdwijnen ‘fuck’ en ‘fuckin’, maar komen hier ‘fok’ en ‘fokking’ voor in de plaats. Dit zijn de vernederlandste verbasteringen van deze Engelse leenwoorden. Hoeksema schrijft in zijn lexicon van de negatief-polaire uitdrukkingen van het Nederlands dat ‘fuck’ als minimale hoeveelheidsuitdrukking in bijvoorbeeld ‘geen fuck’ of ‘ook maar een fuck’ een typische uitdrukking van de jaren 1990 in Nederland is. Hij noemt slechts één vindplaats van

¹⁴⁷ T, 8.

¹⁴⁸ TV2, 15.

¹⁴⁹ T, 132.

¹⁵⁰ TV1, 128.

¹⁵¹ TV2, 110.

voor 1990 waar deze uitdrukking in voorkomt, namelijk in een Vrij Nederland-column van Rinus Ferdinandusse uit 1980.¹⁵² Dat ‘fuck’ in de jaren ’90 al vaak gebruikt werd, blijkt ook uit het eerdergenoemde gegeven dat dit woord op plaats 11 van de meest gebruikte scheldwoorden staat in de lijst van Van Sterkenburg uit 1997. De vernederlandste variant ‘fok’ als minimale hoeveelheidsuitdrukking komt niet veel later op dan ‘fuck’: zo noemt Hoeksema een voorbeeld uit de Trouw uit 1995. Wel stelt Hoeksema ook dat ‘fok’ al gebruikt werd onder militairen tijdens de politionele acties in Indonesië, die dit woord overnamen van de Britse militairen en verbasterden.¹⁵³

Dat ook de verbastering ‘fokking’ al in de jaren ’90 werd gebruikt, blijkt onder andere uit het taalgebruik in de VPRO-serie ‘Erwassus’ uit 1996. In de aflevering ‘Piet Nokkiehoofd’ (een hervertelling van het sprookje van Pinokkio) worden zinnen uitgesproken als: ‘Het is een fokked op plan, maar het zou nog eens fokking kunnen werken.’¹⁵⁴ In de Van Dale staat dat ‘fuck’ na 1950 vanuit het Engels is overgenomen door het Nederlands. Het vernederlandste ‘fok’ is daarentegen pas sinds 2012 toegevoegd aan de Van Dale. De nieuwste verbastering van ‘fuck’ die in de Van Dale staat, ‘fak’, is in 2018 (dus nadat *Trainspotting* is hervertaald) toegevoegd.

Heuvelmans kiest er in zijn tweede vertaling dus voor om de iets recentere verbasteringen te gebruiken in plaats van ‘fuck(in)’ over te nemen als Engelse leenwoord. Ook gebruikt hij ‘fok’ en ‘fokking’ aanmerkelijk vaker in V2 dan ‘fuck’ en ‘fuckin’ in V1:

BT: fuckin (966x) – V1: fuckin (198x) – V2: fokking (514x)

BT: fuck (261x) – V1: fuck (104x) – V2: fok (144x)

Hieronder staat een voorbeeld waarin te zien is hoe Heuvelmans’ een-op-eenvertaling van ‘fuckin’ is veranderd van spelling in zijn tweede vertaling:

BT: Simone wants tae see Mother Superior. Watch ma **fuckin** lips.¹⁵⁵

V1: Simone gaat naar Moeder Overste. Let op mijn **fuckin** woorden.¹⁵⁶

¹⁵² Jack Hoeksema, ‘De negatief-polaire uitdrukkingen van het Nederlands’, april 2013. Geraadpleegd via <http://www.let.rug.nl/hoeksema/lexicon.pdf>.

¹⁵³ Idem.

¹⁵⁴ *Erwassus*. Aflevering 1, ‘Piet nokkiehoofd’, 02:24-02:28, geraadpleegd via https://www.vpro.nl/speel~WO_VPRO_104495~erwassus-piet-nokkiehoofd~.html/.

¹⁵⁵ T, 6.

¹⁵⁶ TV1, 14.

V2: Simone gaat naar Moeder-Overste. Let op mijn **fokking** woorden.¹⁵⁷

Heuvelmans verbastert in zijn tweede vertaling zelfs de spelling van ‘buckin’, een dysfemistisch eufemisme dat de oma van Spud in plaats van ‘fuckin’ gebruikt om mee te schelden:

BT: **Buckin** right it is son!¹⁵⁸

V1: **Buckin** right, jongen!¹⁵⁹

V2: **Bokking** right, jongen!¹⁶⁰

Aan de aantallen hierboven is eveneens te zien dat niet elke ‘fuckin’ direct als ‘fuckin’ of later als ‘fokking’ is vertaald door Heuvelmans. Er zijn dus ook passages waarin Heuvelmans kiest voor een andere vertaling. Vaak kiest Heuvelmans hierbij voor ‘godverdomme’ als vervangend scheldwoord voor ‘fuckin’. Een voorbeeld hiervan is:

BT: whae **fucking** widnae! Eh? Think ah **fuckin** widnae?¹⁶¹

V1: Wie zou dat **godverdomme** niet meer doen? Hè? Denk je dat ik dat **godverdomme** niet meer zou doen?¹⁶²

V2: wie **de fok** zou dat niet meer doen? Hè? Denk je dat, dat ik dat **godverdomme** niet meer zou doen?¹⁶³

Hier zien we een verschuiving van een seksueel scheldwoord naar een religieus scheldwoord. Deze verschuiving komt nog vaker voor in V1 dan in V2, wat ook te zien is aan hoe vaak ‘godverdomme’ voorkomt in beide vertalingen (219 versus 92 keer). In dit citaat zien we eveneens dat er in V1 twee keer ‘godverdomme’ staat waar er in de brontekst twee keer ‘fuckin’ staat, terwijl in V2 de eerste ‘fuckin’ wordt vervangen door ‘fok’.

Ook ‘fuck’ wordt niet altijd als ‘fuck’ of ‘fok’ vertaald, zoals blijkt uit onderstaand citaat:

¹⁵⁷ TV2, 13.

¹⁵⁸ T, 158.

¹⁵⁹ TV1, 153.

¹⁶⁰ TV2, 130.

¹⁶¹ T, 414.

¹⁶² TV1, 396.

¹⁶³ TV2, 335.

BT: Ah wanted the radge tae jist **fuck off** ootay ma visage¹⁶⁴

V1 & V2: Ik wou dat die zak **oplazerde**, gewoon uit mijn zicht verdween¹⁶⁵

Hier vertaalt Heuvelmans in beide versies ‘fuck off’ met ‘oplazeren’. Oplazeren komt van het Middelnederlandse ‘lazarus’, wat melaatse betekende. Hier heeft Heuvelmans dus een seksueel scheldwoord met een scheldwoord op basis van een ziekte vertaald. Toch komt in andere passages van zijn vertalingen ‘fuck off’ wel voor. In zijn eerste vertaling gebruikt hij enkel ‘fuck off’, in zijn tweede vertaling ook het ‘vernederlandste’ ‘fok op’:

BT: Aw **fuck off** Raymie! Ali shouts.¹⁶⁶

V1: Hee, **fuck off** Raymie!’ schreeuwt Ali.¹⁶⁷

V2: Hé, **fok op**, Raymie!’ schreeuwt Ali.¹⁶⁸

Echter, ook ‘fuck off’ komt voor in V2: Heuvelmans gebruikt ‘fok op’ zeventien keer in V2 en ‘fuck off’ zes keer. In V1 komt enkel ‘fuck off’ tien keer voor en ‘fok op’ nul keer. Een voorbeeld waar Heuvelmans ‘fuck off’ wel laat staan, is: ‘Fuck off Tommy’¹⁶⁹. Dit blijft in V1 en V2 precies hetzelfde als in de brontekst. Toch zijn er ook delen in de vertaling van Heuvelmans waar wel een categorieverschuiving bij ‘fuck off’ plaatsvindt:

BT: **Fuck off**, ya plukey-faced wee hing oot. Git a fucking ride!¹⁷⁰

V1: **Kanker op**, stelletje teringlullen. Ga een eind wieberen!¹⁷¹

V2: **Kanker op** man, stelletje teringhonden. Fok een end op!¹⁷²

Hier vertaalt Heuvelmans ‘fuck off’ in beide versies als ‘kanker op’, dus met een scheldwoord op basis van een ziekte in plaats van een seksueel scheldwoord. Hetzelfde gebeurt bij ‘teringlullen’ en ‘teringhonden’, waarbij de eerste nog wel een seksueel component heeft, maar de tweede niet. Teringhond is een combinatie van een ziekte als scheldwoord en een denigrerend scheldwoord op basis van een vergelijking met een dier. ‘Fok een end op’ bevat

¹⁶⁴ T, 3.

¹⁶⁵ TV1 en TV2, 11.

¹⁶⁶ T, 9.

¹⁶⁷ TV1, 17.

¹⁶⁸ TV2, 16.

¹⁶⁹ T, 117.

¹⁷⁰ T, 5.

¹⁷¹ TV1, 13.

¹⁷² TV2, 13.

dan juist wel weer een seksueel scheldwoord, wat we ook zien in ‘git a fucking ride’. In V1 gebruikt Heuvelmans hier geen (seksueel) scheldwoord, maar enkel het informele ‘wieberen’.

Ook in andere passages in de tekst gebruikt Heuvelmans zowel in V1 als in V2 ‘kanker’ als vervangend scheldwoord voor ‘fuck’:

BT: Why **fuck** me insensible!¹⁷³

V1 en V2: Krijg nou de **kutkanker**!¹⁷⁴

In dit citaat zijn zowel de scheldwoordencategorie als de letterlijke inhoud veranderd in de doelttekst, maar wat resteert is dat er in zowel de bron- als doelttekst flink gescholden wordt. Verderop in deze analyse besteed ik nog meer aandacht aan de ziektes die Heuvelmans inzet als scheldwoorden.

Ook de variant ‘fucker’ komt veelvuldig voor in de brontekst. Dit woord wordt op verschillende manieren vertaald door Heuvelmans. Voorbeelden hiervan zijn:

BT: Ah wanted tae see Jean-Claude smash up this arrogant **fucker**.¹⁷⁵

V1: Ik wil zien hoe Jean-Claude die arrogante **klootzak** in elkaar ramt.¹⁷⁶

V2: Ik wilde zien hoe Jean-Claude die arrogante **fokker** in elkaar ramde.¹⁷⁷

BT: As Sick Boy once said, doubtlessly paraphrasing some other **fucker**¹⁷⁸

V1: Zoals Sick Boy ooit zei, en ongetwijfeld praatte hij een of andere **zeikerd** na¹⁷⁹

V2: Zoals Sick Boy ooit zei, en ongetwijfeld praatte hij een of andere **fokker** na¹⁸⁰

In de tweede vertaling kiest Heuvelmans vaak voor een een-op-eenvertaling van ‘fucker’ naar ‘fokker’. ‘Fucker’ komt 34 keer voor in de brontekst en ‘fokker’ zeventien keer in V2. In V1 komt het woord ‘fokker’ nul keer voor, maar neemt Heuvelmans ‘fucker’ wel zes keer over in vertaling. Heuvelmans gebruikt in V1 voornamelijk vervangende scheldwoorden als vertaling van ‘fucker’, zoals ‘klootzak’ en ‘zeikerd’. Voor ‘zeikerd’ geldt dat er een

¹⁷³ T, 37.

¹⁷⁴ TV1, 37 en TV2, 43.

¹⁷⁵ T, 4.

¹⁷⁶ TV1, 11.

¹⁷⁷ TV2, 11.

¹⁷⁸ T, 21.

¹⁷⁹ TV1, 28.

¹⁸⁰ TV2, 25.

categorieverschuiving is van seksueel naar scatologisch. Ook geldt voor ‘fucker’ dat er momenten zijn waarop het scheldwoord verloren gaat in vertaling:

BT: The next one that came, ah got it thegither tae board the **fucker**¹⁸¹

V1 en V2: Toen de volgende verscheen bracht ik de energie op om in te stappen¹⁸²

Shite

Hierboven staat al een citaat waarin ‘shite’ als ‘stront’ wordt vertaald. Hier gaat het echter om de letterlijke betekenis van dit woord, wat niet geldt voor alle keren dat ‘shite’ in de brontekst wordt gebruikt. Heuvelmans vertaalt dit niet-letterlijke gebruik van ‘shite’ op verschillende manieren. Zo zijn er meerdere voorbeelden te vinden waarin ‘shite’ wordt vertaald als (rot)zooi of troep:

BT: it leaves the **shite** behind (...) leaving this poisonous **shite** washed up, stranded up in ma body.¹⁸³

V1 & V2: blijft de **troep** achter (...) en dan al die giftige **rotzooi** achterlaat, die aangespoeld is in mijn lichaam.¹⁸⁴

In deze passages gaat het scheldwoord in de vertalingen dus verloren. ‘Shite’ komt in de brontekst ook voor als bijvoeglijk naamwoord:

BT: ah asked tae be dealt a **shite** hand when ah dialled his number.’¹⁸⁵

V1 & V2: en ik wist dat ik **kloterig** behandeld zou worden toen ik hem opbelde.¹⁸⁶

Hier zien we een verschuiving in categorie: het scatologische scheldwoord wordt in de vertaling vervangen door een seksueel scheldwoord. Een derde vertaalstrategie die Heuvelmans hier hanteert is om ‘shite’ te vertalen met het leenwoord ‘shit’.

BT: Now Rents is gibbering oan about *Galileo* and *Mother Courage* and *Baal* and aw that **shite**.¹⁸⁷

¹⁸¹ T, 34.

¹⁸² TV1, 40 en TV2, 35.

¹⁸³ T, 17.

¹⁸⁴ TV1, 24 en TV2, 22.

¹⁸⁵ T, 26.

¹⁸⁶ TV1, 32 en TV2, 29.

¹⁸⁷ T, 37.

V1 en V2: Rents staat maar door te lullen over *Galileo* en *Moeder Courage* en *Baal* en meer van die **shit**.¹⁸⁸

Radge(s)

Een ander typisch Schots scheldwoord in *Trainspotting* is het woord ‘radge’ dat Schotse straattaal is voor idioot.¹⁸⁹ ‘Radge’ komt samen met het meervoud ‘radges’ 47 keer voor in de brontekst. Radge wordt gebruikt als belediging, zoals in ‘ya radge cunt’, maar ook gewoon in de betekenis van ‘iemand’, zoals in ‘plannin tae dae some radge ower’¹⁹⁰. Daarnaast gebruikt Welsh ook ‘going radge’ om ‘gek worden’ of ‘de controle verliezen’ te betekenen. Zo zien we dat ‘Gary goes radge’ in V1 en V2 vertaald wordt als ‘Gary verliest zijn zelfbeheersing’. In onderstaand overzicht staan alle vertalingen van ‘radge’ uit V1 en V2:

Brontekst	V1	V2
Radge	Zak	Zak
These wee radges	Die kleine kutklappers	Die stomme kutten
The radge	Die klootzak	Die klootzak
Her radge GP	Die klootzak van een huisarts	Die klootzak van een huisarts
some radge oan a chocolate advert	Zo’n trut in een chocoladereclame	Zo’n trut in een chocoladereclame
Fuckin radge	Spuuglul	Fokking spuuglul
This radge	De rat	De rat
Ah’m gaun radge wi the runs here	Ik moet schijten als een reiger	Ik moet schijten als een reiger
One radge	Een van die klotelullen	Een van die kutten
The radge	De zak	De klootzak

¹⁸⁸ TV1, 43 en TV2, 37.

¹⁸⁹ Claire Galloway, ‘The fascinating origins of Edinburgh slang words like ‘barry’ and ‘radge’,’ *Edinburg Live*, laatst gewijzigd op 13 april 2019. Geraadpleegd via <https://www.edinburghlive.co.uk/news/edinburgh-news/fascinating-origins-edinburgh-slang-words-15808515>.

¹⁹⁰ T, 196.

Renton, you radge	Renton, stomme lul die je daar staat.	Renton, stomme lul die je daar staat.
The radge	De klootzak	De klootzak
This radge	Dit geteisem	Dat tuig
This radge	Die eikel	Die eikel
Way tae fuck ya radge	Krijg de kanker, kut	Krijg de kanker, kut
The big fuckin radge boy	Die klotekutlul	Die kut
Gary goes radge	Gary verliest zijn zelfbeheersing	Gary verliest zijn zelfbeheersing
Ya specky radge	Vuile brillekut	Vuile brillenkut
Ya radge cunt	Vuile rat	Vuile rat
The quack sais that it was too radge	Volgens de pil was dat niet zo gek	Volgens de pil was dat niet zo gek
gaun radge	Door het lint gaat	Door het lint gaat
The fat radge	Die vette bak	Die vette bak
Radges	De kansarmen	De kansarmen
Ya radge cunt	Kankerlul	Fokking kankerlul
Radge	Iemand	iemand
He's pure radge	Het ís me een etterlul	Het ís me een etterlul
Radges	Eikels	Eikels
Thir radges	Hartstikke stom	Hartstikke stom
The radge	Die kloot	Die kloot
Radge, eh?	Te gek, niet?	Te gek, niet?
That dangerous auld radge	Die gevaarlijke ouwe gek	Die gevaarlijke ouwe gek

The rest ay the rades	Die andere etterbakken	Die andere etterbakken
What a fuckin radge	Godverdomme, wat een trut	Wat een fokking trut
This radge	Die trut	Die trut
Revolting, ignorant rades	Walgelijke, stompzinnige etters	Walgelijke, stompzinnige etters
Pure radge!	Hartstikke geschift!	Hartstikke geschift!
Ya radge cunt	Lul	Kut
The radge	Die lul	Die kut
Too radge!	Te gek!	Te gek!
The radge	De lul	De idioot
A radge	Een lul	Een kut
Fackin radge cunt	Stomme fucklul	Stomme kut
Ya fuckin radge	Stomme kutlul	Stomme kut
That radge	Die lul	Die kut
That radge	Die gast	Die gast
Ya fuckin radge	Stomme kankerlul	Stomme kankerlul
Gaun fuckin radge	Helemaal door de rooie godverdomme	Helemaal door de fokking rooie

Tabel 3: alle vertalingen van 'radge' in V1 en V2.

Wat voornamelijk opvalt aan dit overzicht is de variatie aan scheldwoorden die Heuvelmans gebruikt om 'radge' te vertalen. Zoals ook al bleek uit de computertellingen, komen in Heuvelmans' vertalingen meer verschillende scheldwoorden voor dan in de brontekst. Daarnaast zien we dat een groot aantal van de scheldwoorden in de vertalingen vallen in de categorie seksuele scheldwoorden. Dit is dus een categorieverschuiving van denigrerend naar seksueel. Ook zien we verschuivingen binnen dezelfde categorie, wanneer 'radge' wordt vertaald als 'rat'. Beide scheldwoorden vallen in de categorie denigrerend, maar de eerste is denigrerend op basis van intelligentieniveau en de tweede op basis van een vergelijking met

een dier. Een moment waar juist geen categorieverschuiving plaats vindt, is wanneer ‘thir radges’ wordt vertaald als ‘hartstikke stom’:

BT: ah’ve telt Rents n Spu ... Mark n Danny thit thir **radges** daein it!¹⁹¹

V1 & V2: ik heb Rents en Spu ... Mark en danny vaak genoeg gezegd dat ze **hartstikke stom** zijn als ze het wel doen!¹⁹²

Hier zien we geen verschuiving in categorie, beide keren worden Rents en Spud op basis van hun intelligentie beledigd, maar wel een grammaticale verschuiving. Het zelfstandig naamwoord uit de brontekst wordt een bijvoeglijk naamwoord in de doelteksten. Daarnaast blijkt uit bovenstaande tabel dat Heuvelmans in V2 ook ‘fokking’ toevoegt op plekken waar ‘fucking’ niet staat. Dit gebeurt bij ‘ya radge cunt’, wat verandert van ‘kankerlul’ in V1 naar ‘fokking kankerlul’ in V2.

Bastard(s)

Vanzelfsprekend kan het door Welsh vaak gebruikte scheldwoord ‘bastard’ in het Nederlands niet vertaald worden met ‘bastaard’, aangezien dit in het Nederlands niet fungeert als scheldwoord. ‘Bastaard’ komt dan ook niet voor in de vertaling. Wel is er een passage waarin Heuvelmans ‘bastard’ heeft behouden:

BT: they aw start singing: - **you black bastard! You black bastard!**¹⁹³

V1: Ze beginnen allemaal te zingen: ‘**Hee, black bastard! Hee, black bastard!**’¹⁹⁴

V2: Ze beginnen allemaal te zingen: ‘**Hé, black bastard! Hé, black bastard!**’¹⁹⁵

‘Black bastard’ is in Schotland een bekende racistische term, het gebruik waarvan veel ophef veroorzaakt. Zo is in 2007 parlamentslid Patrick Mercer ontslagen omdat hij het gebruik van deze term in het leger goedpraatte.¹⁹⁶ Dit racistische scheldwoord heeft Heuvelmans dus onvertaald gelaten. Voor andere racistische scheldwoorden geldt dat Heuvelmans ze wel vertaalt, maar niet van categorie verandert:

¹⁹¹ T, 231.

¹⁹² TV1, 207 en TV2, 176.

¹⁹³ T, 162.

¹⁹⁴ TV1, 157.

¹⁹⁵ TV2, 134.

¹⁹⁶ James Sturcke en Matthew Tempest, ‘Tory MP sacked over ‘black bastard’ comments,’ *The Guardian*, laatst gewijzigd op 8 maart 2007. Geraadpleegd via <https://www.theguardian.com/uk/2007/mar/08/conservatives.military>.

BT: Oi! Wot you fucking looking at **nigger!**¹⁹⁷

V1: Hee! Kijk voor je, **vuile nikker!**¹⁹⁸

V2: Hé! Kijk voor je, **vuile nikker!**¹⁹⁹

Deze scheldwoorden zijn hier gericht aan een zwarte man, en deze passage in de roman gaat ook over hoe racistisch Dode, de zwarte man, wordt behandeld. De categorie van deze scheldwoorden, en het behoud hiervan in de vertaling, zijn dus noodzakelijk voor de inhoud van de tekst. Heuvelmans legt in zijn vertaling nog meer nadruk op dit scheldwoord door hier ‘vuile’ voor te plaatsen. Hetzelfde categoriebehoud van racistische scheldwoorden zien we wanneer er een Aziatische vrouw wordt uitgescholden:

BT: Fuckin **Paki** slag!²⁰⁰

V1: Hee, tering **Paki**-hoer!²⁰¹

V2: Hé, fokking **Paki**-hoer!²⁰²

Bij alle andere passages waarin ‘bastard’ voorkomt, moest Heuvelmans dus op zoek naar een alternatief. In zijn tweede vertaling kiest Heuvelmans er vaak voor om dit woord, net als ‘cunt’, met ‘kut’ te vertalen.

BT: Once they coined in the dough, he thinks he’ll treat the **bastard** to one²⁰³

V1: Als ze eenmaal de poet binnen hebben zal hij er eentje voor die **eikel** kopen²⁰⁴

V2: Als ze eenmaal de poet binnen hebben zal hij er eentje voor die **kut** kopen²⁰⁵

Een ander woord dat Heuvelmans vaak gebruikt als vertaling van ‘bastard’ is ‘klootzak’. Zo zien we dat in zowel V1 als V2 ‘shell-suited bastards’²⁰⁶ wordt vertaald met ‘klootzakken in trainingspak’.²⁰⁷ In deze citaten geldt iedere keer dat er een categorieverschuiving plaatsvindt. Het taboe op buitenechtelijke seks, waar het woord ‘bastard’ zijn oorsprong in

¹⁹⁷ T, 162.

¹⁹⁸ TV1, 157.

¹⁹⁹ TV2, 133.

²⁰⁰ T, 64.

²⁰¹ TV1, 67.

²⁰² TV2, 57.

²⁰³ T, 418.

²⁰⁴ TV1, 400.

²⁰⁵ TV2, 338.

²⁰⁶ T, 418.

²⁰⁷ TV1, 400 en TV2, 338.

vindt, komt in de vertaling niet voor, dit zijn allemaal scheldwoorden op basis van het taboe op seks in het algemeen. Ook gebruikt Heuvelmans gecombineerde scheldwoorden op basis van seks en ziektes als vertaling van ‘bastards’:

BT: what about the psychic vandalism caused by these auld **bastards**?²⁰⁸

V1 & V2: maar wat dacht je van het psychische vandalisme van dat stelletje ouwe **teringzakken**?²⁰⁹

Een andere strategie die Heuvelmans in V2 hanteert is om scheldwoorden in andere grammaticale posities te zetten dan in de brontekst, om op deze manier als nog te schelden in zijn vertalingen. Zo wordt ‘lyin bastards’²¹⁰ omgedraaid tot ‘fokking leugenaars’²¹¹ en ‘soft-herted bastard’²¹² wordt ‘fokking softie’²¹³.

Als laatste zijn er ook passages waarin het scheldwoord uit de brontekst verdwijnt in de vertaling, zonder dat hier een ander scheldwoord voor in de plaats komt. Een voorbeeld hiervan is:

BT: Tommy’s a tidy **bastard**²¹⁴

V1 & V2: Tommy is hartstikke netjes²¹⁵

Ziektes

In bovenstaande citaten is al te lezen dat Heuvelmans de Nederlandse scheldwoorden op basis van ziektes toevoegt in zijn vertalingen. Deze scheldwoorden komen vaak voor in samenstellingen (zoals in ‘kankerkerk’²¹⁶) die niet worden meegerekend in de computertelling. In onderstaande tabel heb ik de samenstellingen wel meegerekend:

Scheldwoord op basis van ziekte	V1	V2
Kanker	77	71
Tering	56	30

²⁰⁸ T, 22.

²⁰⁹ TV1, 28 en TV2, 25.

²¹⁰ T, 414.

²¹¹ TV2, 335.

²¹² T, 392.

²¹³ TV2, 319.

²¹⁴ T, 395.

²¹⁵ TV1, 379 en TV2, 320-321.

²¹⁶ TV1, 13.

Tyfus	12	7
Kolere	11	2
Pleur* (als in pleur op, pleuren, pleurt, gepleurd)	10	9
Pest (verpesten niet meegerekend)	9	11
Klere	8	2
Takke (afkomstig van het Franse ‘attaque’ wat beroerte betekent ²¹⁷)	2	0
Pokken	1	0

Tabel 4: Alle scheldwoorden op basis van ziektes in V1 en V2.

In beide vertalingen neemt ‘kanker’ de eerste plek in als ziekte waar het meest mee wordt gescholden. Wat hierbij wel belangrijk is om op te merken, is dat dit woord niet alleen voorkomt als scheldwoord. In de brontekst zijn er ook passages waarin kanker (als ziekte) aan bod komt: ‘cancer’ komt tien keer voor. Echter, er is in de doelttekst, zowel in V1 als V2, nog steeds vaak niet-letterlijk gebruik van ‘kanker’ toegevoegd. Een voorbeeld hiervan is de combinatie ‘kankerlul’ die Heuvelmans zestien keer gebruikt in V1 en acht keer in V2. Zoals in tabel 3 te zien is, gebruikt Heuvelmans ‘kankerlul’ onder andere als vertaling van ‘radge cunt’. Beide scheldwoorden zijn hier combinaties, maar toch is er ook een categorieverschuiving binnen deze combinatie:

Radge cunt: denigrerend op basis van intelligentie + seksueel

Kankerlul: ziekte + seksueel

Verder gebruikt Heuvelmans dit woord als vertaling van onder andere ‘sleazebag’ en ‘scumbag’, maar ook in een enkel geval als vertaling van ‘cunt’:

BT: *Unpleasant dreams, cunt*²¹⁸

V1 & V2: *Droom maar klote, kankerlul.*²¹⁹

²¹⁷ ‘Takke-,’ Van Dale. Geraadpleegd op 11 november 2022.

²¹⁸ T, 310.

²¹⁹ T, 299 en TV2, 254.

Het gegeven dat kanker in Nederland als scheldwoord fungeert, zorgt op sommige plekken voor een extra lading in de doelttekst. Een voorbeeld hiervan is wanneer Mark Renton aan het afkicken is en de volgende gedachten heeft:

BT: Every cell in ma body wants tae leave it, every cell is sick hurting marinated in pure fuckin poison

Cancer

Death

Sick sick sick

Death death death

AIDS AIDS fuck yis aw FUCKING CUNTS FUCK

YIS AW SELF-INFLICTED **PEOPLE** WI CANCER²²⁰

V2: iedere cel in mijn lichaam wil eruit springen, iedere cel is ziek, schreeuwt van de pijn, is gemarineerd in puur vergif.

Kanker

Dood

Ziek ziek ziek

Dood dood dood

AIDS AIDS fok jullie FOKKING KUTTEN FOK JULLIE **TERINGLIJERS** MET KANKER ZELF OPGELOPEN²²¹

Omdat er in de vertaling al met kanker wordt gescholden, zal de lezer geneigd zijn om ‘kanker’ in dit citaat ook als scheldwoord te lezen. Daarnaast zien we in dit fragment dat Heuvelmans ‘teringlijers’ gebruikt als vertaling van ‘people’. Heuvelmans voegt hier dus een scheldwoord toe in zijn vertaling, waardoor het motief van ziekte nog meer naar voren komt in de doelttekst dan in de brontekst. Dit geldt eveneens voor V1, waarin dit citaat op vrijwel dezelfde manier vertaald is. De enige verschillen zijn dat er in V1 ‘klootzakken’ in plaats van ‘kutten’ staat als vertaling van ‘cunt’ en ‘fuckin’ en ‘fuck’ in plaats van ‘fokking’ en ‘fok’.

²²⁰ T, 246.

²²¹ TV2, 200.

Categorieverschuivingen

Zoals hierboven te zien is, vinden er vaak categorieverschuivingen plaats tussen de brontekst en de twee vertalingen. Zo worden er voor de scheldwoorden ‘bastard’ en ‘radge’ vaak seksuele scheldwoorden gebruikt in vertaling, terwijl er voor het seksuele scheldwoord ‘fuck’ juist vaak een religieus scheldwoord als ‘godverdomme’ wordt gebruikt. In totaal zijn er ook meer religieuze scheldwoorden te vinden in de vertalingen van Heuvelmans dan in de brontekst. Ook bevatten de vertalingen meer scheldwoorden die discriminerend zijn op basis van geslacht. Opvallend is dat er voor het scheldwoord ‘cunt’ weinig categorieverschuivingen plaatsvinden. In V1 worden voornamelijk seksuele scheldwoorden gebruikt als vertaling hiervoor. In V2 bleef deze categorie helemaal hetzelfde, omdat Heuvelmans veelal koos voor een een-op-eenvertaling van ‘cunt’ als ‘kut’.

De scheldwoorden die met ziektes te maken hebben, zorgen altijd voor een categorieverschuiving, aangezien deze categorie niet voorkomt in de brontekst. Een mogelijke reden dat deze ziektes zijn toegevoegd in de vertalingen is dus om een tekst met een net zo heftige gevoelswaarde te creëren als de oorspronkelijke tekst.

Al deze categorieverschuivingen en het toevoegen van een nieuwe categorie zorgen voor een grotere variatie aan scheldwoorden in de vertalingen dan in de brontekst. Wat hierbij wel opvalt is dat er meer verschillende scheldwoorden voorkomen in de vertalingen, maar minder scheldwoorden in totaal. Zo wordt ‘cunt’, voornamelijk in V1, met een groot aantal verschillende scheldwoorden vertaald, maar daarentegen ook niet altijd met een scheldwoord vertaald. Dit verschil bestaat niet alleen tussen de vertalingen en de brontekst, maar ook tussen de vertalingen onderling: in V1 komen minder scheldwoorden voor in totaal, maar meer verschillende, terwijl in V2 meer scheldwoorden voorkomen, maar minder variatie. In de brontekst komen er 2.821 scheldwoorden in totaal voor, in V1 2.064 en in V2 2.309. De variatie heeft dus juist een omgekeerde verdeling: uit de computertelling komen 102 verschillende scheldwoorden in de brontekst naar voren, 193 in V1 en 171 in V2.

De variatie neemt in V2 voornamelijk af doordat Heuvelmans kiest voor het veelvuldig gebruik van ‘kut’ als vertaling van ‘cunt’. Hier zien we dus een vertaling die zeer dicht ligt bij de letterlijke betekenis van het woord in de context, dichter dan ‘lul’ of andere vertalingen uit V1. Op dit vlak komen de veranderingen in scheldwoorden tussen V1 en V2 dus overeen met de retranslation hypothesis: de tweede vertaling lijkt meer op de brontekst dan de eerste

vertaling. Dit geldt ook voor het gebruik van ‘shit’, wat in V2 meer voorkomt dan in V1 en wat dus meer overeenkomt met het veelvuldige gebruik van ‘shite’ in de brontekst.

Juist het gebruik van ‘fok’ in plaats van ‘fuck’ in V2 past ook binnen deze hypothese. Heuvelmans gebruikt ‘fok’ beduidend vaker als vertaling van ‘fuck’ in V2 dan dat hij dit woord overneemt in V1. In V1 neemt hij dit woord wel een enkele keer over, maar kiest hij vaker voor een ander scheldwoord als vertaling. Dit geldt helemaal voor het woord ‘fucker’, dat in V2 vaak wordt vertaald als ‘fokker’, maar in V1 nooit wordt overgenomen. Hoewel Heuvelmans in V2 dus kiest voor de verbastering in plaats van het leenwoord, lijkt V2 toch meer op de brontekst dan V1 op het gebied van deze scheldwoorden.

Heuvelmans doet in V2 dus eigenlijk iets wat mogelijk paradoxaal lijkt: juist door te moderniseren gaat zijn tekst meer op de brontekst lijken. Dit komt doordat er in Nederland steeds meer met Engelse scheldwoorden wordt gescholden, zoals te lezen in het onderzoek van Zenner e.a. uit 2017. ‘Shit’ wordt het meest overgenomen uit het Engels en ‘fuck’ en ‘fuckin’ staan op plek drie en vier. Deze woorden keren ook vaak terug in V2, al zijn het bij ‘fuck’ en ‘fuckin’ dus de vernederlandste varianten die in de vertaling voorkomen. Echter, juist doordat hier deze verbasteringen worden gebruikt, lijkt V2 ook nog meer op de brontekst. De brontekst bestaat voor een erg groot deel uit spreektaal, waarbij de woorden worden geschreven zoals ze uitgesproken worden met het Schotse dialect (zo wordt ‘I’ als ‘ah’ gespeld). Het gebruik van verbasteringen past dan ook goed binnen dit element van spreektaal in de roman.

Wat verder opvalt in bovenstaande citaten is dat V1 en V2 op de scheldwoorden na weinig van elkaar verschillen. We hebben hier namelijk te maken met een bijzondere hervertaling. Waar normaliter een hervertaling ontstaat doordat een nieuwe vertaler zich eveneens aan een brontekst waagt, is dit een hervertaling die is voortgekomen uit de wens van de vertaler om zijn eigen vertaling een update te geven. Heuvelmans schrijft in mijn mailcorrespondentie met hem dat hij zelf aan De Arbeiderspers in 2013 heeft voorgesteld het boek te hervertalen. Zijn motivatie was dat het Nederlandse straatidioom dusdanig was veranderd (bijvoorbeeld op het gebied van het schelden met ‘fokking’) dat zijn nieuwe vertaling veel dichter bij de brontekst zou kunnen blijven dan zijn eerste vertaling. Hij schrijft als vertaler ook het streven te hebben gehad zo dicht mogelijk bij de brontekst te blijven.²²² Heuvelmans heeft zijn hervertaling gemaakt door zijn oorspronkelijke vertaling en de brontekst naast elkaar

²²² Ton Heuvelmans, e-mail naar de auteur, 26 oktober 2022.

te leggen om te besluiten bij welke passages en uitdrukkingen hij ‘dichter bij de taal van Welsh kon blijven.’²²³

Een gevolg van de motivatie en werkwijze van Heuvelmans is dus dat bijna alleen het scheldwoordgebruik in de hervertaling is veranderd. Hierdoor verschilt zijn hervertaling op andere vlakken amper van de eerste vertaling. Het streven van Heuvelmans om ‘dichter bij’ de taal van Welsh of de brontekst te blijven, uit zich dus in een groot aantal een-op-eenvertalingen van ‘fuck(ing)’ als ‘fok(king)’ en ‘cunt’ als ‘kut’. Doordat Heuvelmans dus minder vervangende scheldwoorden voor ‘fuck’ hoefde te gebruiken, zijn er op dit gebied ook minder verschuivingen van categorie of gevoelswaarde. Dit heeft dus als gevolg dat Heuvelmans door ‘dichter bij de brontekst’ te blijven, ook het doel van de vertaler zoals Koster het beschrijft meer behaalt, namelijk het creëren van een beoogd evenwaardig effect in de doeltekst.

Data Korte gesprekken met afgrijselijke mannen

Scheldwoorden in brontekst *Brief Interviews*:

'special': 38	8 keer: mental, tits, dildo
'shit': 36	7 keer: bloody, cocks
'god': 21	6 keer: damn, psychopath
'dick': 21	5 keer: toss
'fucking': 19	4 keer: goddamn, shitheel, jesus, bastard
'pissed': 15	3 keer: freaks, bitch, bullshit, queer, christ, horseshit, psychopaths
'fuck': 14	2 keer: pussy, freak, bastards, pricks, slut, queen, ho, cunt
'cock': 13	1 keer: flaps, cheapass, bitchslapping, chrissakes, shitheels, balls, prod, fairy, dyke, gash, snatches
'hell': 13	
'ass': 12	
9 keer: fool	

²²³ Idem.

Het totaal aantal scheldwoorden in deze brontekst is 292. Het woord dat het vaakst voorkomt is 'special', maar aangezien dit hier niet als denigrerend scheldwoord wordt gebruikt, heb ik dit niet meegerekend. Het totaal aantal verschillende scheldwoorden (zonder 'special') is 48.

Percentage scheldwoorden op totaal aantal woorden: 0,3%

Computertelling scheldwoorden in *Korte gesprekken met afgrijselijke mannen*

'god': 24

'pik': 21

'gek': 12

7 keer: godsamme, loeder

6 keer: muts, shit

5 keer: nul, klootzak, psychopaat,

4 keer: griet, sodemieter, verdomme, snertvent, lul, ezel

3 keer: godverdomme, klere, jezus, eikels, hufter, kip, krenge, beperkt, rat, hond

2 keer: achterlijk, dozen, fucking, schijt, hufters, hel, kut, eikel, godganse, zak

1 keer: boer, fuck, stinkerds, gladjakkers, kutten, idioot, losers, doos, boeren, flikker, trut, klootzakken, kloten, ratten, prostituees, nichten, bullshit, schurken, wicht, vetzak, hoer, sloerie, grietje, del, gods, dwaas, beest, gangsters, klote, kutwrijf, teef, slet

Totaal aantal scheldwoorden: 204

Totaal aantal verschillende scheldwoorden: 68

Percentage scheldwoorden op totaal aantal woorden: 0,2%

Analyse Korte gesprekken met afgrijselijke mannen

Als we de woorden hierboven in hun context bekijken, zien we dat vele woorden die ook kunnen fungeren als scheldwoord in dit boek alleen letterlijk worden gebruikt. Deze woorden zijn dus voor mijn analyse niet relevant en laat ik hier verder buiten beschouwing. De daadwerkelijk meest voorkomende scheldwoorden in de bron- en doelttekst zijn dan:

Brief Interviews: shit, fucking, pissed, fuck, hell, ass, fool, mental, bloody, damn

Korte gesprekken: gek, godsamme, loeder, muts, shit, klootzak, psychopaat, griet, sodemieter, verdomme

In *Brief Interviews* gebruikt Wallace voornamelijk scatologische scheldwoorden (shit, pissed, ass), seksuele scheldwoorden (fucking, fuck), denigrerende scheldwoorden op basis van de psyche (fool, mental) en religieuze scheldwoorden (hell, damn). Ook 'bloody' staat in de top tien. Dit is een moeilijk woord om in een bepaalde categorie te plaatsen. De etymologie van dit woord als scheldwoord is namelijk onbekend. Wel bestaan er meerdere theorieën zoals het ontstaan van 'bloody' door een taboe op bloed en bloederigheid of als verbastering van God's of Christ's blood.²²⁴ Echter, de *Oxford English Dictionary* bestempelt deze laatste theorie als zeer onwaarschijnlijk. Zij geven als mogelijke andere theorie dat 'bloody' afkomstig is van 'bloody drunk'. 'Bloody drunk' werd in de zeventiende en achttiende eeuw gebruikt als negatieve uiting naar het katholieke dogma om wijn te zien als het bloed van Christus in combinatie met de drinkgewoontes van de priesters tijdens de Reformatie. Een argument voor deze theorie is dat 'bloody' destijds vaak voorkwam als denigrerende verwijzing naar katholieken vanuit de protestanten.²²⁵ Toch biedt de *OED* eveneens geen uitsluitsel over wat de daadwerkelijke etymologie van 'bloody' is. De *OED* stelt ook dat het bijvoorbeeld mogelijk is dat dit woord zijn functie als scheldwoord heeft gekregen door gebruikt te worden in combinatie met 'villain' of 'murderer'. Mogelijk dat 'bloody' dan eerst daadwerkelijk 'bloederig' of 'bloeddorstig' betekende, maar in de loop der jaren deze betekenis is verloren en enkel als intensieverder overbleef. Echter, als het idee van 'bloody' als religieus scheldwoord breed genoeg leeft, valt er te beargumenteren dat de daadwerkelijke etymologie niet uitmaakt voor de gevoelswaarde van dit woord binnen de cultuur. Als men 'bloody' nu ziet als een religieus scheldwoord, zal dit woord ook dezelfde gevoelswaarde hebben als andere religieuze scheldwoorden.

In de top tien van de vertaling zien we ongeveer dezelfde categorieën terugkomen als in de brontekst: eveneens scatologisch (shit), seksueel (klootzak), denigrerend op basis van de psyche (gek, psychopaat) en religieus (godsamme, sodemieter, verdomme). Daarnaast staan er in deze top tien ook scheldwoorden die discrimineren op basis van geslacht (loeder, muts, griet). Opvallend is dat deze categorie niet in de top tien van de brontekst voorkomt, en dat we hetzelfde al zagen bij *Trainspotting* hierboven.

²²⁴ Ashley Montagu, *The Anatomy of Swearing* (Londen: Rapp & Whiting, 1968), 247.

²²⁵ 'Bloody,' Oxford English Dictionary. Geraadpleegd op 12 november 2022.

Toch zijn er voornamelijk verschillen te vinden tussen de scheldwoorden in *Korte gesprekken* en in *Trainspotting*, zoals blijkt uit de vergelijking van de top vijf scheldwoorden van de drie doeltteksten:

<i>Trainspotting V1</i>	<i>Trainspotting V2</i>	<i>Korte gesprekken</i>
Lul (280)	Fokking (514)	Gek (12)
Godverdomme (219)	Kut (435)	Godsamme (7)
Fucking (198)	Fok (144)	Loeder (7)
Fuck (104)	Godverdomme (92)	Muts (6)
Klootzak (90)	Lul (89)	Shit (6)

Tabel 5: de vijf meest voorkomende scheldwoorden van V1, V2 en KG.

Niet alleen wordt er minder gescholden in *Korte gesprekken*, maar de scheldwoorden in *Korte gesprekken* verschillen ook van die in *Trainspotting*. Zo wordt in *Korte gesprekken* ‘godsamme’ meer gebruikt dan ‘godverdomme’, terwijl in *Trainspotting* ‘godverdomme’ meer wordt gebruikt.

Als we kijken waar ‘godsamme’ voorkomt in de doelttekst, zien we dat de vertalers dit scheldwoord voornamelijk hebben toegevoegd op plekken waar in de brontekst geen scheldwoord staat. Op de plekken waar ‘godsamme’ wel een vertaling is van een scheldwoord, zijn dit ook altijd scheldwoorden in de religieuze categorie. We zien hier dus toevoeging van dit scheldwoord, of categoriebehoud.

<i>Brief Interviews</i>	<i>Korte gesprekken</i>
It's too damn good	Dit is godsamme veuls te lekker spul
Put your picture of yourself on the goddamn back burner for once in your life.	Denk godsamme voor één keer in je leven niet eens louter en alleen aan je eigen postzegel.
Was the Holocaust a good thing? No way. Does anybody think it was good it happened? No way.	Was de Holocaust goed? Godsamme nee. Vindt ook maar iemand het goed dat het ooit is gebeurd? Godsamme nee.
No way.	Godsamme nee.
No way.	Godsamme nee.
"For Christ's sake it's just a quarter."	‘Het is gewoon een kwartje godsamme.’

Tabel 6: passages uit *Brief Interviews* en de vertalingen daarvan waar ‘godsamme’ in voorkomt.

Fucking

Zowel in *Trainspotting* als *Brief Interviews* staan de scheldwoorden met ‘fuck’ hoog in de lijst. Zoals we hierboven al hebben gezien, kiest Heuvelmans er in V2 voor om dit veelal met ‘fok(king)’ te vertalen. Van Den Broucke en Goerlandts vertalingen wijken hier sterk van af. Hieronder staat een overzicht van de manieren waarop zij ‘fucking’ vertalen:

Brontekst	Vertaling
1. So totally fucking weird	Zo fucking bizar
2. So fucking weird	Zó fucking bizar
3. Just shut it for one fucking second will you	Hou nou eens heel even je klep oké
4. Another cheery welcome to Dayton for your fucking cold calls	En een warm welkom alweer in Dayton de rode loper neemt u zelf maar mee
5. Some pretty fucking incredible tits	Een behoorlijk sensationeel stel tieten
6. swore on his fucking mother’s life	Verdomme op zijn eigen moeder (...) had gezworen
7. Jesus I ought to the amount of fucking times I spend on jetw-	Jezus ik zou godverdomme eens de keren dat ik in zo’n sl...
8. Just listening to her fucking parents	Die kutouders van haar te hebben aangehoord
9. Her fucking parents’ utterly fucking sick inability	Haar kutten van ouders zo verrekte gestoord waren
10. I could even fucking <i>imagine</i>	Dat ik me zelfs maar kon vóórstellen
11. I knew, for fucking-‘A’ sure	Ik wist überzeker
12. Never saying another fucking word about it	Zonder er nog één woord over te zeggen
13. I was so fucking over the edge	Ik was verdomme zo over de rooie
14. I had lost my fucking mind	Dat ik stapelgek was geworden
15. For fucking-‘A’ <i>goddamn</i> sure	Ik wist über-fokking-zeker
16. All kinds of awful fucking ways	Op de meest godsgruwelijke kutmanieren
17. at SPORTFUCKING [‡] ; at MISOGAMY;	neuken, rond-‡ ; → misogynie;
18. More in relationship terms than just fucking terms	Meer in termen van een relatie dan alleen in termen van neuken
19. They paid in fucking <i>rent</i>	Verdomme aan huur betaalde

20. She hadn't even laid fucking eyes on in years	Die ze in geen eeuwigheid zelfs maar gezien had
21. And leave him the fuck alone for the love of fucking Christ	En hem godverdomme met rust moeten laten

Tabel 7: de passages met 'fucking' in Brief Interviews en de vertalingen daarvan.

In deze tabel zien we een groot aantal verschillende vertaalstrategieën en als gevolg daarvan meer variatie in de vertaling dan in de brontekst. In zin 17 en 18 wordt de letterlijke betekenis van 'fucking' bedoeld, wat wordt vertaald als 'neuken', maar verder dus niet past binnen mijn onderzoek. In zeven van deze zinnen komt er geen scheldwoord terug in vertaling (zinnen 4, 5, 10, 11, 12, 14 en 20). In drie van de zinnen wordt 'fucking' vertaald met 'kut' (zin 8, 9 en 16), waarbij het scheldwoord in de vertaling dus dezelfde categorie behoudt. In zinnen 7, 13, 19 en 21 komen wel categorieverschuivingen voor: door 'fucking' als (god)verdomme te vertalen, wordt een seksueel scheldwoord vervangen door een religieus scheldwoord. Daarnaast hebben Van Den Broucke en Goerlandt er ook twee keer voor gekozen om 'fucking' te behouden in hun vertaling, namelijk in de eerste twee zinnen. Hierbij hanteren ze dezelfde spelling als in de brontekst. Opvallend hierbij is dat de vertalers er ook een keer voor kiezen om de spelling wél aan te passen, namelijk in 'über-fokking-zeker' in zin 15. In deze zin staat in de brontekst zowel een religieus als een seksueel scheldwoord, maar blijft enkel het seksuele scheldwoord over in de doelttekst. In zin 21 zien we juist dat er enkel een religieus scheldwoord overblijft in de vertaling, waar ook zowel een religieus als seksueel scheldwoord in de brontekst staat. In zin 3 hebben Van Den Broucke en Goerlandt het seksuele scheldwoord eveneens weggelaten, maar kiezen ze er hier wel voor om dit te compenseren door een grover woord voor 'mond' te gebruiken, namelijk 'klep'.

Wanneer het aankomt op het leengebruik van 'fuck', komen Van Den Broucke en Goerlandt dus juist meer overeen met de eerste vertaling van *Trainspotting* dan met de tweede. Het vernederlandste 'fok' wat we in *Trainspotting* V2 zien, komt slechts een keer voor in *Korte gesprekken*, terwijl 'fucking' twee keer voorkomt.

In de bovenstaande tabel zien we twee samenstellingen met 'kut'. Wanneer we met control+f in het bestand zoeken, kunnen we hier nog een keer 'kutwif' aan toevoegen. Inclusief het meervoud 'kuten' worden er zes vormen van 'kut' gebruikt in de vertaling. Hiermee komt dit scheldwoord toch hoog te staan op de lijst met meest voorkomende scheldwoorden. Dit is dus een scheldwoord dat zowel in *Korte gesprekken* en *Trainspotting* V2 een van de meest

voorkomende scheldwoorden is. Opvallend hierbij is dat in *Korte gesprekken* ook het meervoud ‘kutten’ wordt gebruikt.

Shit

Een overeenkomst tussen beide vertalingen is dat het Engelse ‘shit’ in beide vertalingen in de top tien meest voorkomende scheldwoorden staat. ‘Shit’ is in de Engelse *Brief Interviews* het scheldwoord dat het meest voorkomt: 36 keer, en inclusief samenstellingen (zoals ‘shitheel’ en ‘shitty’) 55 keer. In de vertaling van *Brief Interviews* komt ‘shit’ zes keer voor, en inclusief samenstellingen (als ‘shitsooi’) negen keer. Al deze zes keer ‘shit’ zijn overgenomen als calque uit de brontekst:

Brief Interviews with Hideous Men (BI):

playing the role of mediator and absorber of **shit** from both sides²²⁶

Korte gesprekken met afgrijselijke mannen (KG):

te bemiddelen en van beide kanten hun **shit** te slikken²²⁷

Echter, Van Den Broucke en Goerlandt vertalen ‘shit’ dus niet altijd als ‘shit’. Een voorbeeld hiervan is wanneer Van Den Broucke en Goerlandt een seksueel scheldwoord gebruiken als vertaling voor dit scatologisch scheldwoord:

BI: Men mostly are **shit**²²⁸

KG: Mannen zijn ook gewoon **eikels**²²⁹

Daarnaast gebruiken Van Den Broucke en Goerlandt bij het scheldwoord ‘shit’ ook dezelfde vertaalstrategie als bij ‘fuck’, namelijk dat ze geen scheldwoord gebruiken in hun vertaling, maar wel grover taalgebruik dan de orthofemistische beschrijving:

BI: as I beat the **shit** out of him²³⁰

²²⁶ David Foster Wallace, *Brief Interviews with Hideous Men* (Boston: Little, Brown and Company, 1999), 39. Hierna: BI

²²⁷ David Foster Wallace, *Korte gesprekken met Afgrijselijke mannen*, vert. Leen Van Den Broucke en Iannis Goerlandt (Amsterdam: Meulenhoff, 2016), 43. Hierna: KG.

²²⁸ BI, 22.

²²⁹ KG, 26.

²³⁰ BI, 66.

KG: terwijl ik hem **in elkaar timmerde**²³¹

Hierboven is al te zien dat in *Trainspotting* V2 ‘shit’ onder andere voorkomt als vertaling van het Schotse ‘shite’. Toch komt ook ‘shit’ veertien keer voor in de brontekst *Trainspotting*. Het gros van de keren dat ‘shit’ als scheldwoord in de brontekst staat (wat minder vaak dan veertien keer blijkt, doordat dit woord soms in zijn letterlijke betekenis wordt gebruikt en soms als Schotse spelling van ‘shut’), wordt dit ook met shit vertaald:

BT: Pure as the driven snow, this **shit**²³²

V2: Zo zuiver als stuifsnieuw, deze **shit**²³³

‘Shit’ wordt in deze zin in de brontekst gebruikt als dysfemisme om drugs te betekenen. In het Nederlands wordt ‘shit’ ook als dysfemisme voor drugs gebruikt (zie bijvoorbeeld de liedtekst van het nummer ‘Pendelbus’ van Yung Internet en Gotu Jim: ‘Ik ben met je bitch, zitten aan de shit achterin de pendelbus’²³⁴). Heuvelmans kiest er dan ook voor om vier van de vijf keer dat ‘shit’ in de betekenis van drugs in de brontekst staat, dit over te nemen in zijn vertaling. Toch is er ook een passage waar het woord ‘shit’ in de brontekst ook in de betekenis van drugs wordt gebruikt, maar Heuvelmans dit met een ander Engels leenwoord vertaalt:

BT: he hits ye wi some pure **shit**²³⁵

V2: hij scoort je pure **stuff**²³⁶

Als laatste is er ook een passage waarin Heuvelmans dezelfde strategie gebruikt die Van Den Broucke en Goerlandt eveneens hanteren, namelijk het niet vertalen van het scheldwoord, maar hiervoor te compenseren met grof taalgebruik:

BT: Thrush was not the first thing to choke the living **shit** out of the bastard²³⁷

V2: Spruw was niet het enige waardoor die klootzak bijna **de moord stikte**²³⁸

²³¹ KG, 79.

²³² T, 14.

²³³ TV2, 20.

²³⁴ Yung Internet en Gotu Jim, ‘Pendelbus,’ nr. 4 op *Binnenstad 2*, 2019. Yellinek Records. Geraadpleegd via <https://open.spotify.com/track/1PTjbfIqNyqqYNpflurFae>.

²³⁵ T, 238.

²³⁶ TV2, 194.

²³⁷ T, 312.

²³⁸ TV2, 257.

‘De moord stikken’ is hier grover taalgebruik dan het orthofemistische ‘stikken’, maar er is hier geen sprake van een scheldwoord.

In *Brief Interviews* komt de samenstelling ‘bullshit’ drie keer voor, wat twee keer door Van Den Broucke en Goerlandt wordt overgenomen. Een van de twee passages hiervan is:

BI: 99% of all the inter-human manipulation and **bullshit** gamesmanship²³⁹

KG: 99% van alle intermenselijke manipulatie en tactische **bullshit**²⁴⁰

De keer dat Van Den Broucke en Goerlandt ‘bullshit’ niet overnemen, vertalen ze dit met ‘lulkoek’, waarbij de categorie van het scheldwoord verandert van scatologisch naar seksueel. Daarnaast is er ook een passage waar in de doeltekst juist wel ‘shit’ staat, terwijl dit in de brontekst niet voorkomt. Dit geldt namelijk voor de samenstelling ‘shitzooi’:

BI: This is not your average cracker **ditchweed**.²⁴¹

KG: Dit is niet de eerste de beste **shitzooi** voor aso’s.²⁴²

Heuvelmans neemt in V2 ook vaak ‘bullshit’ over als calque. Van de zeventien keer dat ‘bullshit’ in de brontekst staat, neemt hij dit woord tien keer over in vertaling. Daarnaast zijn er nog zeven passages waarin Heuvelmans een andere vertaling gebruikt, en drie passages waarin Heuvelmans in zijn vertaling het woord ‘bullshit’ gebruikt terwijl dit niet in de brontekst staat. Twee keer gebruikt Heuvelmans ‘bullshit’ om ‘shite’ te vertalen, en een keer voegt hij ‘bullshit’ toe als scheldwoord in V2:

BT: I kid you not my man²⁴³

V2: geen **bullshit** man²⁴⁴

Heuvelmans hanteert verschillende vertaalstrategieën bij de overige zeven keer waar hij ‘bullshit’ niet heeft overgenomen. Zo laat hij twee keer het scheldwoord weg in zijn vertaling, zoals hieronder:

²³⁹ BI, 131.

²⁴⁰ KG, 155.

²⁴¹ BI, 24.

²⁴² KG, 29.

²⁴³ T, 95.

²⁴⁴ TV2, 82.

BT: Ah also know that a shitein cunt like Forrester would never pit us through aw this **bullshit** if he intended holding out on me²⁴⁵

V2: Ik weet ook dat een piskut als Forrester me niet zo zou behandelen als hij me uiteindelijk toch niet wat zou geven.²⁴⁶

In de overige vijf passages verandert Heuvelmans de categorie van het scheldwoord van scatologisch naar seksueel. Een keer vertaalt hij ‘bullshit’ als ‘lulverhalen’ en de overige vier keer als ‘gelul’, zoals in:

BT: The O grades wis **bullshit**, ken?²⁴⁷

V2: Die O-levels, dat is **gelul**, zeg maar?²⁴⁸

In zowel de vertaling van *Brief Interviews* als de tweede vertaling van *Trainspotting* worden ‘shit’ en ‘bullshit’ dus vaak overgenomen. Voor ‘bullshit’ geldt voor beide vertalingen dat wanneer dit niet wordt overgenomen, er vaak een scheldwoord met ‘lul’ voor in de plaats komt. Ook is het opvallend dat in beide doelteksten het woord ‘shit’ voorkomt in passages waar dit niet in de brontekst staat. Dit laat zien dat ‘shit’ dusdanig vaak voorkomt als scheldwoord in Nederland, dat dit woord ook gebruikt kan worden als Nederlandse vertaling van een ander Engelstalig scheldwoord. ‘Shit’ is volgens het onderzoek van Zenner e.a. immers het meest gebruikte Engelse scheldwoord in Nederland.

Discriminerende de scheldwoorden voor vrouwen

Zowel in *Korte gesprekken* als in de vertalingen van *Trainspotting* staan er in de top tien discriminerende scheldwoorden voor vrouwen, terwijl deze categorie scheldwoorden niet in de top tien van beide bronteksten voorkomt. In *Trainspotting* V1 en V2 is dit ‘wijf’ en in *Korte gesprekken* zijn het er zelfs drie: ‘loeder’, ‘muts’ en ‘griet’.

Opvallend hierbij is dat ‘loeder’ een toevoeging is in de vertaling. Dit scheldwoord wordt enkel gebruikt in de combinatie ‘Loeder Natuur’, wat de vertaling is van simpelweg ‘Nature’ in de brontekst. Hier wordt dus een scheldwoord in de vertaling toegevoegd. Voor ‘muts’ geldt dat dit bijna altijd de vertaling van ‘fool’ is, zoals in:

²⁴⁵ T, 26.

²⁴⁶ TV2, 29.

²⁴⁷ T, 87.

²⁴⁸ TV2, 74.

BI: like a pathetic **fool**²⁴⁹

KG: als de eerst de beste **muts**²⁵⁰

Dit is een categorieverschuiving van een een denigrerend scheldwoord op basis van intelligentie naar een discriminerend scheldwoord op basis van geslacht. Muts heeft wel ook de connotatie van domheid, maar het belangrijkste kenmerk van dit scheldwoord is wel dat dit enkel voor vrouwen wordt gebruikt. De enige keer dat ‘muts’ niet als vertaling van ‘fool’ wordt gebruikt, staat dit woord in een rij discriminerende scheldwoorden voor vrouwen:

BI: You dyke, you bitch, **cooze**, cunt, slut, gash.²⁵¹

KG: Jij pot, jij teef, **muts**, kut, slet, gleuf.²⁵²

‘Cooze’ geldt ook als seksueel scheldwoord, net als ‘cunt’ en ‘gash’, maar deze woorden dienen in deze passage meer als dysfemistische aanduidingen voor vrouwen. Toch is het wel belangrijk om te benoemen dat ‘muts’ deze seksuele connotatie niet heeft.

‘Griet’ komt in *Korte gesprekken* enkel voor als vertaling van ‘girl’. Hier verandert de x-femistische waarde dus in vertaling: het orthofemistische ‘girl’ wordt vertaald met het dysfemistische ‘griet’. Hetzelfde zien we gebeuren in *Trainspotting V2*, waar het Schotse ‘lassie’, dat simpelweg ‘meisje’ betekent, veelal wordt vertaald met ‘wif’.

Ziektes in *Korte gesprekken*

Uit de analyse van *Trainspotting* blijkt dat Heuvelmans een groot aantal scheldwoorden op basis van ziektes heeft toegevoegd in zijn vertalingen. In *Korte gesprekken* wordt er slechts een aantal keer gebruik gemaakt van de scheldwoorden in deze categorie. In totaal wordt er in deze vertaling drie keer met een ziekte gescholden: een keer met de pest en drie keer met cholera (door middel van de verbastering ‘klere’). Bij ‘pest’ hebben Van Den Broucke en Goerlandt dit scheldwoord toegevoegd op een plek waar er geen scheldwoord in de brontekst staat:

BI: how much he loathes his mother²⁵³

KG: dat hij de **pest** heeft aan zijn moeder²⁵⁴

²⁴⁹ BI, 21.

²⁵⁰ KG, 25.

²⁵¹ BI, 271.

²⁵² KG, 323.

²⁵³ BI, 251.

²⁵⁴ KG, 299.

In een soortgelijke zin in *Trainspotting* V2, voegt Heuvelmans ook een ziekte toe, maar wel de ziekte met de heftigste gevoelswaarde:

BT: we both hate walkin along that hideous street²⁵⁵

V2: We hebben er allebei een **kanker**hekel aan om in die straat te lopen²⁵⁶

‘Klere’ komt in *Brief Interviews* drie keer voor, alle drie in de zin ‘krijg de klere’:

BI: **Fuck** you²⁵⁷

KG: Krijg de **klere**²⁵⁸

BI: Get the **fuck** outta here²⁵⁹

KG: Krijg de **klere!**²⁶⁰

BI: Get the **fuck** outta here²⁶¹

KG: Krijg de **klere**, jij.²⁶²

In al deze gevallen hebben Van Den Broucke en Goerlandt ‘klere’ gebruikt als vervangend scheldwoord voor ‘fuck’. Hier zien we een verschuiving in categorie: van seksueel naar een ziekte.

Dezelfde constructie met ‘krijg de’ om iemand een ziekte toe te wensen komt ook drie keer voor in *Trainspotting* V2, maar dan enkel in combinatie met ‘kanker’:

BT: Way tae **fuck** ya radge²⁶³

V2: Krijg de **kanker**, kut²⁶⁴

BT: Moantae **fuck** ya doss cunt²⁶⁵

²⁵⁵ T, 284.

²⁵⁶ TV2, 234.

²⁵⁷ BI, 20.

²⁵⁸ KG, 24.

²⁵⁹ BI, 65.

²⁶⁰ KG, 77.

²⁶¹ BI, 68.

²⁶² KG, 81.

²⁶³ T, 104.

²⁶⁴ TV2, 89.

²⁶⁵ T, 124.

V2: Krijg de **kanker**, kut²⁶⁶

BT: **Dwat** that pesky wabbit²⁶⁷

V2: Krijg de **kanker**, kutkonijn.²⁶⁸

In de eerste twee zinnen zien we dat ‘kanker’ wordt gebruikt als vervangend scheldwoord van ‘fuck’: dit is dezelfde categorieverschuiving als in *Korte gesprekken*, namelijk van een seksueel scheldwoord naar een scheldwoord op basis van een ziekte. De derde zin is iets ingewikkelder. Met ‘dwat’ wordt hier ‘drat’ bedoeld. Dit wordt hier met een ‘w’ geschreven omdat hier verwezen wordt naar het animatiepersonage Elmer Fudd, die de ‘r’ niet kan uitspreken en daarom Bugs Bunny ‘wabbit’ noemt. Het eigenlijke ‘drat’ is een Schotse vloek, te vergelijken met ‘damn’. We hebben hier dus te maken met een religieus scheldwoord, dat is vervangen door een ziekte.

Beide vertalingen bevatten passages waarin seksuele scheldwoorden zijn vervangen door ziekteverwensing en passages waarin het schelden met ziektes is toegevoegd in de vertaling. Een belangrijk verschil is hierbij wel dat de gevoelswaarde van ‘kanker’ heftiger is dan die van ‘pest’ of ‘klere’. Hier zien we dus dat de vertaling van *Trainspotting* grover is dan de vertaling van *Brief Interviews*, maar zoals hierboven ook te zien is, geldt hetzelfde voor de bronteksten.

Categorieverschuivingen

Over het algemeen is te stellen dat er in *Korte gesprekken* hetzelfde gebeurt als bij de vertaling(en) van *Trainspotting*, namelijk dat er minder scheldwoorden voorkomen in totaal, maar meer verschillende scheldwoorden. Echter, de precieze scheldwoorden in de vertalingen wijken wel van elkaar af. Een groot verschil tussen beide vertalingen is de manier waarop het scheldwoord ‘fuck’ wordt vertaald. In V2 wordt dit veelal vertaald met ‘fok’ en ‘fuckin’ met ‘fokking’. Van Den Broucke en Goerlandt doen dit niet: bij hen vindt er hier vaak een categorieverschuiving plaats van dit seksuele scheldwoord naar een religieus scheldwoord als ‘verdomme’.

Wat ook opvalt is dat Van Den Broucke en Goerlandt de scheldwoorden in hun vertaling niet altijd op dezelfde plek plaatsen als in de brontekst. Er zijn meerdere passages waarbij ze

²⁶⁶ TV2, 104.

²⁶⁷ T, 271.

²⁶⁸ TV2, 220.

de scheldwoorden in de brontekst niet overnemen, en andere passages waar ze juist scheldwoorden toevoegen. Daarnaast komen er meer categorieën voor in de doelttekst dan in de brontekst. Dit komt doordat Van Den Broucke en Goerlandt eveneens scheldwoorden op basis van ziektes toevoegen in hun vertaling, alhoewel in mindere mate dan Heuvelmans. Ook wordt een groot aantal discriminerende scheldwoorden op basis van geslacht toegevoegd. Dit past goed binnen de inhoud van de tekst, maar is toch opvallend, aangezien deze scheldwoorden vertalingen zijn van orthofemistische woorden of zelfs toevoegingen, zoals bij 'Nature'. Heuvelmans voegt in V2 'wif' toe als discriminerend scheldwoord voor vrouwen.

Andere overeenkomsten zijn dat beide vertalingen 'shit' vaak overnemen en 'kut' vaak als vertaling gebruiken. Voor deze laatste lijkt het misschien dat dit qua aantallen niet met elkaar te vergelijken is, maar voor beide teksten geldt dat 'kut' een van de meest gebruikte scheldwoorden in de doelttekst is.

Evaluatie

In bovenstaand hoofdstuk is te lezen op welke verschillende manieren Heuvelmans en Van Den Broucke en Goerlandt de scheldwoorden vertalen. Om het effect op de lezer van deze verschillende vertaalstrategieën te achterhalen, bekijk ik in dit hoofdstuk de scheldwoorden en hun vertalingen in de context van de volledige tekst. Door wie worden deze scheldwoorden uitgesproken, waar en wanneer?

Verschillen tussen personages

De personages in *Trainspotting* en *Brief Interviews with Hideous Men* verschillen op vele vlakken van elkaar. De personages in *Trainspotting* komen allemaal uit een lage sociale klasse en de meesten zijn verslaafd en hebben geen baan. In *Brief Interviews with Hideous Men* komen allemaal verschillende mannen aan het woord, die we amper leren kennen, maar bij wie kenmerken als verslaafd of werkloos niet terugkomen. Een karaktereigenschap die de personages van Welsh en Wallace wel met elkaar gemeen hebben is het narcisme. Welsh laat in zijn roman duidelijk het narcisme dat gepaard gaat met verslaving zien. In een interview beschrijft hij zijn personages zelf ook als zeer narcissistisch:

What I like to do is to get characters that don't really have a lot in terms of material resources, but are very single-minded and narcissistic and then I set up all sorts of traps for them.²⁶⁹

Ook de personages van Wallace staan bekend om hun narcisme. Zo noemt Mary K. Holland in haar artikel 'Mediated Immediacy in *Brief Interviews with Hideous Men*' dat voor de personages van Wallace geldt dat de 'hideousness' van deze mannen en de pogingen om dit te verbergen beide voortkomen uit narcisme.²⁷⁰ Dit narcisme als belemmering voor empathie en oprechtheid en als obstakel in relaties met vrouwen, komt elke keer weer terug bij de mannen die worden ondervraagd in de vier delen getiteld 'Brief interviews with hideous men'. Echter, ondanks deze overeenkomst, zorgt het gegeven dat in beide bronteksten andere sociale klassen aan het woord zijn voor grote verschillen in taalgebruik, zoals bleek uit de analyse.

²⁶⁹ Peter Robb, 'Welsh enjoying the ride,' *The Leader-Post*, 13 juni 2015, G2.

²⁷⁰ Mary K. Holland, 'Mediated Immediacy in *Brief Interviews with Hideous Men*,' in *A Companion to David Foster Wallace Studies*, red. M. Boswell en S. Burn (Londen: Palgrave Macmillan, 2013), 115.

Ook binnen de teksten zijn er verschillen te vinden in het taalgebruik van de personages. Zelfs in *Trainspotting*, waarin zo goed als elk personage grofgebekt is, zijn er toch nog duidelijke verschillen in de hoeveelheid scheldwoorden per personage. Dit blijkt uit onderstaande vergelijking van drie hoofdstukken die alle drie uit een ander perspectief zijn geschreven. De drie personages die ik hier met elkaar heb vergeleken zijn Renton, die het meest aan het woord komt, Begbie, het meest agressieve personage, en Kelly, een vrouwelijk personage. Het hoofdstuk ‘The Skag Boys, Jean-Claude Van Damme and Mother Superior’ is vanuit Rentons perspectief geschreven, ‘Inter Shitty’ vanuit Begbie en ‘Feeling Free’ vanuit Kelly.

Hoofdstuk	Scheldwoorden
The Skag Boys, Jean-Claude Van Damme and Mother Superior (Renton)	Fuckin (45x), cunt (25x), fuck (16x), cunts (6x), bastard (3x), shite (3x), radge (2x), bastards (2x), junky (2x), fucking (2x), fucker, baws, radges, pissed, junkies, cock, arsehole, shit, gadge
Inter Shitty (Begbie)	Fuckin (205x), cunt (76x), cunts (28x), shite (7x), fuck (6x), gadge (3x), arseholes (2x), shag (2x), fanny, fucker, baws, special, junkies, bastard, tits, radge
Feeling free (Kelly)	Fuckin (9x), fuck (5x), junky (2x), prick (2x), arse, toss, cow, god, mental, dykes, dyke, tits, radges, bloody, shit, bastards, gay, shag, bullshit, pricks, radge, fucking

Tabel 8: het taalgebruik van Renton, Begbie en Kelly in de brontekst

Uit dit schema blijkt dat niet alleen het gedrag, maar ook het taalgebruik van Begbie een stuk agressiever is dan dat van Renton. Begbie gebruikt beduidend vaker de woorden ‘fuckin’ en ‘cunt’. Kelly gebruikt het woord ‘cunt’ daarentegen geen enkele keer, en ook het schelden met ‘fuck’ en ‘fuckin’ komt in mindere mate voor dan bij Renton en Begbie.

Heuvelmans neemt in beide vertalingen dit verschil in taalgebruik over, al is het verschil in aantal scheldwoorden tussen de personages in zijn vertalingen iets kleiner geworden. Dit komt voornamelijk doordat het hoofdstuk van Begbie in de vertalingen beduidend minder scheldwoorden bevat dan in de brontekst:

Aantal scheldwoorden in het hoofdstuk van	Brontekst	V1	V2
Renton	115	90	112
Begbie	337	254	245
Kelly	36	34	34

Tabel: het aantal scheldwoorden dat Renton, Begbie en Kelly gebruiken in hun hoofdstukken in de brontekst, V1 en V2.

Heuvelmans houdt ook rekening met welke scheldwoorden de personages gebruiken, zoals blijkt uit onderstaand schema. Hierin staat een overzicht van de scheldwoorden in de vertalingen van de drie hoofdstukken uit de perspectieven van Renton, Begbie en Kelly:

Hoofdstuk	Scheldwoorden V1	Scheldwoorden V2
De Skag Boys, Jean-Claude van Damme en Moeder-Overste (Renton)	Zak (11x), lul (8x), godverdomme (8x), klootzak (5x), kut (4x), fuckin (4x), kloot (3x), kanker (3x), klootzakken (3x), gek (3x), verdomme (2x), gezeik (2x), verneuken (2x), shit (2x), schurk, god, godskolere, klotelul, zeikerd, jezus, godver, geldwolven, etterbakken, teringlullen, kutten, godvergeten, gods, kutklappers, kankertypes, etterlul, kankerlijers, verneukt, junkie, tyfushond, zatladders, kutkrenng, pik, pleur, lullen, klote, eikel, godganse, schijterig, kuttekop	Fokking (29x), kut (24x), fok (12x), zak (7x), kutten (5x), gek (4x), kanker (3x), klootzak (3x), gezeik (2x), verneukt (2x), shit (2x), schurk, fokker, lul, jezus, festivalkutten, geldwolven, klootzakken, teringhonden, godvergeten, gods, kankerlijers, junkie, zuiplappen, kutkrenng, pik, godverdomme, verneuken, lullen, godganse, schijterig
Intershitty (Begbie)	Godverdomme (41x), lul (22x), fuckin (22x), rotlul (16x), wijven (13x), klootzakken (13x), kut (7x), godver (6x), zak (6x), kutten (6x), teef (5x), wijf (5x), shit (4x), kloot (4x), lullen (4x), fuck (4x), gek (3x),	Fokking (65x), kut (64x), kutten (22x), rotlul (16x), godverdomme (14x), wijven (13x), fok (8x), shit (5x), wijf (5x), kanker (4x), gek (3x), zak (3x), lullen (3x), gezeik (2x), teef (2x), klootzakken (2x), kloten, zeug, tyfus, pot, kankerkut, sukkel, eikels, kloot,

		kanker (3x), eikels (3x), gezeik (2x), klote (2x), kuttekop (2x), klootzak (2x), god (2x), verdomme (2x), kloten, klere, tyfus, kankerlul, sukkel, hufters, lamlul, kutkloot, tyfuslijers, klaplul, trut, kutwijven, eikel, kutlul, gortlul, etterlullen, godvergeten, etter, pleur	kutwijven, fuck, kuttenkop, gortlul, godvergeten, pleur
Eindelijk (Kelly)	vrij!	Gek (8x), fuckin (3x), kut (3x), junkie (2x), kankerlul (2x), fuck (2x), pot (2x), klootzakken (2x), klote, verdomme, trut, aap, wijf, potten, etters, zeik, etterbakken, bullshit	Gek (8x), fokking (4x), kut (3x), junkie (2x), kankerlul (2x), fok (2x), pot (2x), klootzakken (2x), klote, trut, aap, wijf, potten, etters, zeik, etterbakken, bullshit

Tabel 9: de specifieke scheldwoorden die Renton, Begbie en Kelly gebruiken in V1 en V2.

In V1 gebruikt Heuvelmans vaak vormen met ‘lul’ als vertaling van ‘cunt’. Dit woord komt dan ook vaak voor bij Renton, nog meer bij Begbie en niet bij Kelly. Opvallend hierbij is dat Heuvelmans’ Renton ook vaker ‘zak’ gebruikt, zelfs vaker dan Begbie. ‘Godverdomme’ komt in V1 dan wel weer vaker voor bij Begbie dan bij Renton en Kelly. Dit komt doordat Heuvelmans dit woord gebruikt op plekken waar in de brontekst ‘fuckin’ staat. In V2 zien we dan ook dat Begbie aanzienlijk vaker ‘fokking’ gebruikt dan Renton en Kelly.

Wat wel opvalt is dat ‘kut’, dat Heuvelmans in V2 vaak gebruikt als vertaling van ‘cunt’, ook voorkomt in Kelly’s hoofdstuk. Echter, het is niet Kelly of haar vriendin Alison die dit woord gebruikt, maar een bouwvakker die hen naroept:

‘Stomme kut!’ grauwt hij.²⁷¹

In de brontekst zegt deze bouwvakker ‘Fuck off ya boot’²⁷². Doordat het dus niet Kelly of Alison is die dit zegt, valt dit gebruik van ‘kut’ in de vertaling niet uit de toon.

Hoewel er een groot verschil is in hoe vaak ‘cunt’ gebruikt wordt door Renton en Begbie in de brontekst, zien we dit niet terug in de vertaling met het Nederlandse emotionele equivalent ‘kanker’. In V1 gebruiken Renton en Begbie even vaak ‘kanker’ (driemaal). Daarnaast gebruikt

²⁷¹ TV2, 282.

²⁷² T, 343.

Renton ook nog eenmaal ‘kankerlijers’ en ‘kankertypes’ en Begbie eenmaal ‘kankerlul’. In V2 gebruikt Begbie ‘kanker’ een keer vaker dan Renton en is ‘kankerlul’ vervangen door ‘kankerlut’. Ook na met control+f in de twee hoofdstukken van Renton en Begbie op ‘kanker’ te zoeken voor eventuele extra samenstellingen, blijft de verdeling hetzelfde: Begbie gebruikt ‘kanker’ slechts een keer vaker dan Renton. In de brontekst is het verschil in hoe vaak het scheldwoord met de heftigste gevoelswaarde wordt gebruikt zeer groot tussen Renton en Begbie, maar dit verschil komt dus niet terug in de doelttekst. Daarnaast komt in Kelly’s hoofdstuk wel ‘kanker’ voor, namelijk twee keer in de combinatie ‘kankerlul’. Dit wordt beide keren door Alison uitgesproken wanneer zij een bouwvakker uitscheldt voor ‘vieze vette kankerlul’.²⁷³ Dit is de vertaling van ‘fat, ugly prick’.²⁷⁴ Door ‘prick’ als ‘kankerlul’ te vertalen is Alison in de doelttekst dus grofgebekter dan in de brontekst.

Doordat Begbie dus amper vaker met ‘kanker’ scheldt dan Renton, en Alison juist dit woord gebruikt, lijkt het taalgebruik van de verschillende personages meer op elkaar in de doeltteksten dan in de brontekst. Een andere oorzaak hiervan is dat de aantallen van de scheldwoorden per hoofdstuk in de doeltteksten dichter bij elkaar liggen dan in de brontekst.

In *Brief Interviews with Hideous Men* komen we minder over de personages te weten dan in *Trainspotting*, waardoor het minder voor de hand liggend is welke personages het meest verschillen qua taalgebruik. De drie mannen die ik in onderstaand schema met elkaar vergelijk, heb ik daarom uitgekozen op basis van hun taalgebruik: juist dat deze drie mannen alle drie scheldwoorden gebruiken, was de reden om hen met elkaar te vergelijken. Daarnaast heb ik ook nog onderzocht of de vertalers scheldwoorden toevoegen in hun vertaling van de tekst van mannen die geen scheldwoorden gebruiken in de brontekst. Dit heb ik gedaan door te kijken naar de tekst die wordt uitgesproken door de man in ‘HAROLD R. AND PHYLLIS N. ENGMAN INSTITUTE FOR CONTINUING CARE, EASTCHESTER NY’. Deze tekst bevat in de brontekst geen scheldwoorden, en in de vertaling eveneens niet. Hier zien we dus geen toevoegingen van scheldwoorden bij personages die niet schelden.

Het eerste gesprek dat ik hier bekijk is ‘Trenton NJ [overheard]’, waarin een man tegenover een andere man beschrijft hoe hij een vrouw ontmoette bij de luchthaven die daar stond te wachten op de jongen waar ze verliefd op was, maar die niet kwam opdagen. De twee mannen bespreken hoe verschrikkelijk alle mannen eigenlijk zijn, inclusief zichzelf, aangezien

²⁷³ TV2, 282.

²⁷⁴ T, 343.

de eerste man enkel de vrouw heeft aangehoord om daarna met haar naar bed te kunnen. De tweede passage die ik bekijk, ‘Roswell GA’, bestaat uit een uitleg van een man tegen de ondervrager over hoe je als man een ‘Great Lover’ wordt. De laatste passage die ik hier bekijk is ‘Ypsilanti MI [simultaneous]’ waarin twee mannen aan de ondervrager uitleggen wat vrouwen willen, en hoe dit verschilt van wat vrouwen denken te willen. We zien dat er ook in deze tekst verschillen zijn tussen welke scheldwoorden door welke personages worden uitgesproken:

Passage (van verschillende personages)	<i>Brief Interviews</i>	<i>Korte gesprekken</i>
Trenton NJ [overheard]	Shit (7x), fucking (5x), shitheel (4x), fool (4x), fuck (2x), ass (2x), bastard (2x), cheapass, bitchslapping, chrissakes, shitheels, hell, jesus	Muts (5x), snertvent (4x), eikels (3x), sodemieter (2x), klootzak (2x), boer, griet, klere, verdomme, schijt, jesus, godverdomme
Roswell GA	Damn (5x), shit (4x), hell (2x), bitch, goddamn, bullshit	Hufters (2x), godsamme (2x), fuck, stinkerds, hufter, klootzak, achterlijk, gladjakkers
Ypsilanti MI [simultaneous]	horseshit (3x), ass, slut	Hoer, sloerie, grietje

Tabel 10: de scheldwoorden in drie verschillende passages van Brief Interviews en de vertaling.

Zoals ook uit de analyse bleek, zien we een groot aantal categorieverschuivingen tussen de scheldwoorden in *Brief Interviews* en *Korte gesprekken*. Echter, ondanks deze verschuivingen blijft wel overeind dat het taalgebruik in de doelttekst nog steeds per personage verschilt. Wanneer we kijken naar de discriminerende scheldwoorden jegens vrouwen zien we bijvoorbeeld dat het verschil in taalgebruik tussen ‘Trenton’ en ‘Ypsilanti’ overeind blijft in de vertaling. ‘Slut’ komt in de brontekst enkel voor in ‘Ypsilanti’, en hetzelfde geldt voor ‘hoer’ en ‘sloerie’ in de doelttekst. Daarentegen wordt in ‘Trenton’ in de doelttekst ‘muts’ vaak gebruikt. In ‘Roswell’ komt in de brontekst het woord ‘bitch’ voor, maar dit is in de combinatie ‘son of a bitch’, dat Van Den Broucke en Goerlandt vertalen als ‘klootzak’. Omdat ‘son of a bitch’ in de brontekst gebruikt wordt als scheldwoord tegen een man, ligt de focus hier dus niet op het vrouwonvriendelijke aspect van dit scheldwoord. Dat dit verdwijnt in de doelttekst verandert hier dus weinig aan de gevoelswaarde van de tekst.

Wanneer we kijken naar het aantal scheldwoorden per passage, wordt het duidelijk dat het verschil tussen het aantal scheldwoorden in ‘Trenton’ en ‘Roswell’ kleiner is geworden in de doelttekst. Dit komt voornamelijk doordat het aantal scheldwoorden in ‘Trenton’ is verminderd in de doelttekst.

Aantal scheldwoorden in	<i>Brief Interviews</i>	<i>Korte gesprekken</i>
Trenton, NJ	32	19
Roswell, GA	14	10
Ypsilanti, MI	5	3

Tabel 11: het aantal scheldwoorden van de drie passages in *Brief Interviews* en de vertaling.

Daarnaast wordt de vertaling van ‘Trenton’ minder heftig, doordat de meest voorkomende scheldwoorden in de brontekst ‘shit’ en ‘fucking’ zijn, en in de doelttekst ‘muts’ en ‘snertvent’. In Amerika hebben seksuele scheldwoorden, op discriminerende scheldwoorden na, de heftigste gevoelswaarde. In Nederland hebben seksuele scheldwoorden ook een heftige gevoelswaarde, al wordt deze categorie ingehaald door de categorie van de scheldwoorden op basis van ziektes. Door minder seksuele scheldwoorden in de vertaling te gebruiken, wordt de gevoelswaarde van ‘Trenton’ dus minder heftig, waardoor deze tekst ook minder verschilt met de andere passages. De vertalers compenseren wel voor deze vermindering van scheldwoorden door het toevoegen van ‘klere’ aan de vertaling en door ‘men are shit’ te vertalen als ‘mannen zijn eikels’. Dit is een categorieverhuizing van scatologisch naar seksueel, wat dus zorgt voor een heftiger scheldwoord in de doelttekst dan in de brontekst. Toch staan er in totaal meer seksuele scheldwoorden in de brontekst dan in de doelttekst: namelijk tien (5x fucking, 2x fuck, 2x ass en cheapass) versus vijf (3x eikels en 2x klootzak). Net als in *Trainspotting* is ook in *Korte gesprekken* het verschil in taalgebruik tussen de personages dus kleiner geworden in vertaling.

Verschillen tussen culturen

Om een gelijkwaardige gevoelswaarde van de vertaling te behouden, moet men eveneens rekening houden met de gevoelswaarde van schelden in het algemeen per cultuur. Zoals uit mijn theoretisch kader bleek, staan zowel de Schotten als de Nederlanders bekend om hun grofgebektheid. Dit is echter niet het geval voor de VS. Het gegeven dat dit land wetgeving heeft voor welke woorden er op tv en radio uitgesproken mogen worden, laat al zien dat scheldwoorden in de VS als heftiger worden ervaren dan in Nederland. Hoewel deze

regelgeving natuurlijk geen directe afspiegeling is van het taalgebruik en de gevoelens van de inwoners van deze landen, is het wel een aanwijzing voor de manier waarop binnen een maatschappij over scheldwoordgebruik wordt gedacht. Daarnaast geldt ook dat als er geen regelgeving is voor scheldwoorden op de radio en tv, inwoners (ook zij die zelf niet schelden) scheldwoorden zullen horen. Dit zorgt ervoor dat de inwoners van Nederland en Schotland mogelijk meer gewend zijn aan het horen van scheldwoorden, waardoor deze scheldwoorden dus een minder heftig effect zullen hebben. Als laatste is een duidelijke aanwijzing voor het gegeven dat Nederland en Schotland grofgebekter zijn dan de VS, dat ik voor dit onderzoek zowel een Schotse bron heb gevonden die stelt dat schelden onderdeel is van de Schotse cultuur, als een Nederlandse bron die ditzelfde voor de Nederlandse cultuur stelt. Voor de VS is dit niet het geval. Op basis hiervan kunnen we dus stellen dat scheldwoorden over het algemeen een heftigere gevoelswaarde hebben in de VS dan in Nederland.

Als men dus een gelijkwaardig effect op de lezer wil bereiken, zal de vertaler van een Amerikaanse tekst eigenlijk meer scheldwoorden moeten toevoegen in de Nederlandse vertaling, of kiezen voor heftigere scheldwoorden dan er in de brontekst staan. In de analyse is te zien dat Van Den Broucke en Goerlandt soms compenseren door ‘godsamme’ toe te voegen op plekken waar dit niet staat, maar in totaal bevat deze vertaling toch juist minder scheldwoorden dan de brontekst. Ook zagen we hierboven dat ‘eikels’ werd gebruikt om ‘shit’ te vertalen, waarbij in de doeltekst dus een scheldwoord met een heftigere gevoelswaarde staat dan in de brontekst. Echter, ook hiervoor geldt dat het niet zo is dat de scheldwoorden in heftigere categorieën over het algemeen beduidend meer voorkomen in de doeltekst dan in de brontekst. Wel hebben Van Den Broucke en Goerlandt de categorie van schelden met ziektes toegevoegd in hun doeltekst, al is dit maar driemaal, waarvan twee keer de verbastering ‘klere’. Het effect van ‘klere’ op de lezer is mogelijk minder heftig dan bijvoorbeeld ‘tering’, omdat de verbastering ervoor zorgt dat dit scheldwoord minder herkenbaar is als ziekte. De toegevoegde discriminerende scheldwoorden voor vrouwen in de doeltekst zorgen er daarentegen wel voor dat deze doeltekst een heftigere gevoelswaarde krijgt, wat dus weer meer overeenkomt met het effect van de brontekst op de Amerikaanse lezer.

Het verschil tussen Nederland en Schotland is iets minder duidelijk, behalve op het gebied van het meest heftige scheldwoord van deze twee landen. Zoals is te lezen in het theoretisch kader, is ‘cunt’ het scheldwoord dat als het heftigst wordt ervaren in het VK en ‘kanker’ het equivalent daarvan in Nederland. Beide scheldwoorden worden in hun respectievelijke taalgebieden veelvuldig gebruikt door bepaalde groepen, juist om aan te geven

dat ze zich niet houden aan de regels van de maatschappij en om een groepsgevoel te creëren. In dit opzicht komt ‘kanker’ dus overeen met ‘cunt’. Toch is het niet mogelijk om dit woord overal in te zetten als vertaling voor ‘cunt’. Zelfs het niet-letterlijke gebruik van beide woorden verschillen namelijk van betekenis. ‘Cunt’ wordt in Schotland gebruikt als zelfstandig naamwoord om enkel ‘persoon’ te betekenen, maar ‘kanker’ wordt in het Nederlands vaak gebruikt in samenstellingen als intensieverder en betekent dan iets als ‘heel erg’. ‘Kanker’ behoudt dus toch nog een versterkende werking, terwijl ‘cunt’ juist zeer weinig betekenis overhoudt. Het gevolg hiervan is dus dat ‘cunt’ vaker kan voorkomen in de tekst, dan ‘kanker’. We zien echter dat Heuvelmans hier wel voor compenseert door af en toe ‘kanker’ toe te voegen in de brontekst wanneer dit wel mogelijk is. Op deze manier wordt het duidelijk dat de groep mensen in de doelttekst, net als in de brontekst, een groep is die de meest heftige scheldwoorden niet schuwen. Hoewel Heuvelmans dus ‘kanker’ niet zo vaak kan inzetten als ‘cunt’ in de brontekst, wordt op deze manier de gevoelswaarde van de tekst toch gewaarborgd in de doelttekst.

Verschillen tussen periodes

Beide bronteksten komen uit de jaren '90: *Trainspotting* werd voor het eerst gepubliceerd in 1993 en *Brief Interviews with Hideous Men* in 1999. Van Den Broucke schrijft in mijn mailcorrespondentie met haar dat zij en Goerlandt rekening hebben gehouden met de tijd bij het vertalen van dit werk: zij wilden een Nederlandse tekst produceren dat eveneens het taalgebruik uit de jaren '90 bevatte. Om deze reden geeft zij aan dat ze de scheldwoorden ‘fucking’ en ‘fokking’ hebben vermeden tijdens het vertalen, omdat deze te recent waren. Echter, zoals ik eerder heb benoemd, stond ‘fuck’ op nummer 11 in de lijst van meest gebruikte scheldwoorden van Van Sterkenburg uit 1997, en werd ook ‘fokking’ al op tv gebruikt. Toch schrijft ook Heuvelmans in mijn mailcorrespondentie met hem dat dit schelden met ‘fuck’ of ‘fok’ in de jaren '90 nog niet gebeurde. Heuvelmans geeft vervolgens juist aan dat hij dit huidige schelden met fuck/fok vaak heeft gebruikt in zijn nieuwe vertaling, om deze meer op de brontekst te laten lijken. Hier hanteert hij dus een volledig tegenovergestelde vertaalstrategie ten opzichte van Van Den Broucke en Goerlandt. Heuvelmans heeft deze ‘recentere’ scheldwoorden dus overgenomen in de doelttekst om zijn tekst meer op de brontekst te laten lijken, terwijl Van Den Broucke en Goerlandt deze scheldwoorden juist vermeden om de doelttekst te laten lijken op een tekst uit dezelfde tijd, maar dan in het Nederlands.

Van Den Broucke en Goerlandt hanteren dus een archaïserende vertaalstrategie, terwijl Heuvelmans juist moderniseert. Om te kijken in hoeverre dit ook blijkt uit de andere scheldwoorden in deze doeltteksten, vergelijk ik de meest gebruikte scheldwoorden in deze vertalingen met de lijsten van meest gebruikte scheldwoorden uit 1997 en 2017 uit mijn theoretisch kader. Uit onderstaande tabel is af te lezen dat de top tien scheldwoorden van V1 twee scheldwoorden bevat die ook voorkomen in de top tien meest voorkomende scheldwoorden uit 1997, en vier van de meest voorkomende scheldwoorden uit 2017. Voor V2 geldt dat deze top tien drie van de meest voorkomende scheldwoorden uit 1997 bevat, en vijf uit 2017. De top tien van KG bevat twee van de meest voorkomende scheldwoorden uit 1997, en een uit 2017. De scheldwoorden uit *Korte gesprekken* komen dus inderdaad meer overeen met de scheldwoorden uit de jaren '90 en de scheldwoorden uit V2 meer met de scheldwoorden uit 2017. Opvallend is dat de scheldwoorden uit Heuvelmans' eerste vertaling ook al meer overeenkomt met de scheldwoordenlijst uit 2017

<i>Scheldwoorden</i> 1997	Scheldwoorden 2017	V1	V2	KG
<i>Shit</i>	Kut	Lul	Fokking	Gek
<i>Godverdomme</i>	Fuck	<i>Godverdomme</i>	Kut	Godsamme
<i>Godver</i>	Shit	Fuckin	Fok	Loeder
<i>Verdorie</i>	Fucking	Fuck	<i>Godverdomme</i>	Muts
<i>Klote</i>	Godverdomme	Klootzak	Lul	Shit
<i>Verdomd</i>	Tering	Gek	Gek	Klootzak
<i>Kut</i>	Pleuris	Klootzakken	Kutten	Psychopaat
<i>Jezus</i>	Tyfus	Kut	Klootzakken	Griet
<i>Verdomme</i>	Kolere ²⁷⁶	Zak	Shit	Sodemieter
<i>Godverdorie</i> ²⁷⁵		Wijf	Wijf	<i>Verdomme</i>

Tabel 12: vergelijking scheldwoorden V1, V2 en KG met de meest gebruikte scheldwoorden in 2017 en 1997.

De top tien meest voorkomende scheldwoorden uit 1997 bevat voornamelijk religieuze scheldwoorden. Op dit vlak lijkt de vertaling van Van Den Broucke en Goerlandt ook op de

²⁷⁵ P.G.J van Sterkenburg, 81.

²⁷⁶ 'Vooral 'kut' is populair: zo vloeken wij online', *RTL Nieuws*, laatst gewijzigd 30 januari 2017, geraadpleegd via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/226611/vooral-kut-populair-zo-vloeken-wij-online>.

lijst uit 1997. Hoewel dit niet exact dezelfde woorden zijn als in de top tien uit 1997, staan er wel drie religieuze scheldwoorden in de top tien van KG, namelijk ‘godsamme’, ‘sodemieter’, en ‘verdomme’. Voor zowel V1 als V2 geldt dat ‘godverdomme’ het enige religieuze scheldwoord in de top tien is.

Er is dus een groot verschil in vertaalstrategieën tussen Heuvelmans en Van Den Broucke en Goerlandt. Waar Heuvelmans in V2 juist door te moderniseren dichter bij de brontekst probeert te komen, kiezen Van Den Broucke en Goerlandt ervoor om te archaïseren. Deze twee vertaalstrategieën zorgen dus voor geheel ander taalgebruik. Toch komen in beide doelteksten minder scheldwoorden voor dan in de brontekst, maar zowel Heuvelmans als Van Den Broucke en Goerlandt compenseren dit. Heuvelmans doet dit veelal door het gebruik van ‘kanker’ toe te voegen, wat goed past bij de personages in *Trainspotting*. Dit zijn immers een groep mensen uit een lagere sociale klasse die absoluut niet bang zijn om onbeschofte of grove taal te gebruiken. Eenzelfde compensatie zou niet passend zijn voor de personages in *Brief Interviews with Hideous Men*. Van Den Broucke en Goerlandt compenseren voor het verminderde aantal scheldwoorden door meer discriminerende scheldwoorden jegens vrouwen toe te voegen in hun doelttekst, wat goed past bij de personages en het thema van deze tekst. Ook gebruiken Van Den Broucke en Goerlandt vaak religieuze scheldwoorden, wat overeenkomt met het scheldwoordgebruik van Nederland in de jaren '90. Echter, vanwege het gegeven dat in de Verenigde Staten scheldwoorden een heftigere gevoelswaarde hebben dan in Nederland, hadden Van Den Broucke en Goerlandt iets meer of heftigere scheldwoorden kunnen toevoegen aan de vertaling.

Daarnaast is het verschil tussen de personages in beide doelteksten minder groot ten opzichte van de bronteksten. Hierbij valt voornamelijk het gebruik van ‘kankerlul’ door Ali in het hoofdstuk van Kelly in Heuvelmans’ vertaling uit de toon. In dit hoofdstuk uit de brontekst gebruiken zowel Ali als Kelly geen enkele keer ‘cunt’, maar toch kiest Heuvelmans hier wel voor het Nederlandse emotionele equivalent ‘kanker’. Daarentegen gebruikt Begbie in de brontekst wel aanzienlijk vaker ‘cunt’ dan Renton, terwijl dit niet terugkomt in hoe vaak ‘kanker’ wordt gebruikt in de vertalingen. In mijn optiek had Heuvelmans ‘kanker’ dus weg moeten laten bij Kelly, en meer kunnen toevoegen bij Begbie.

Conclusie

In deze scriptie heb ik de manier waarop scheldwoorden vertaald en hervertaald worden onderzocht. De aanleiding voor deze scriptie was Heuvelmans' hervertaling van *Trainspotting*. Over deze hervertaling zegt Heuvelmans zelf dat hij door het nieuwe scheldwoordgebruik in Nederland dichter bij de brontekst is uitgekomen. Dit idee komt dus overeen met de retranslation hypothesis, die inhoudt dat hervertalingen dichter bij de brontekst liggen dan eerste vertalingen. Daarnaast bestempelt Heuvelmans zijn eerste vertaling dus twintig jaar na dato als verouderd. Dit past binnen Kusters opvatting dat vertalingen sneller als verouderd worden gezien dan oorspronkelijke werken. Daarentegen klopt het voor deze hervertaling niet dat deze is ontstaan door commerciële belangen vanuit de uitgeverij, zoals David Bellos stelt. Heuvelmans vertelt mij in een e-mail dat hij diegene was die het idee van een hervertaling heeft voorgesteld aan de uitgeverij.

Er is nog maar weinig onderzoek gedaan naar het vertalen van scheldwoorden in de literatuur. Naast de onderzoeken naar het vertalen van scheldwoorden in ondertitels, zijn er enkele artikelen te vinden over vertalen in de literatuur, maar deze zijn voornamelijk prescriptief. Zo schrijft Pedro J. Chamizo Domínguez als regel dat men bij scheldwoorden moet streven naar een aanvaardbare vertaling van scheldwoorden, zodat deze als dusdanig worden herkend in de doeltekst. Ook Clifford E. Landers geeft regels voor het vertalen van scheldwoorden. Zijn regels stellen dat men niet elk scheldwoord hoeft te vertalen, maar dat de doeltekst uiteindelijk wel net zo grof moet zijn als de brontekst. Niek Bakker heeft onderzoek gedaan naar de manier waarop scheldwoorden worden vertaald vanuit het Engels naar het Nederlands. Uit dit onderzoek komt naar voren dat een groot aantal seksuele scheldwoorden vervangen wordt door religieuze scheldwoorden. Bakker bestempelt dit in zijn artikel als zeer onwenselijk, maar ook zonder deze moralistische inslag is dit onderzoek interessant. Zowel in *Trainspotting* als in *Korte gesprekken* zien we eveneens dat er meer religieuze scheldwoorden zijn in de doeltekst dan in de brontekst.

In dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van de definitie van schelden van Andersson en Trudgill: schelden als het niet-letterlijke gebruik van taboewoorden met als mogelijk doel om uitdrukking te geven aan sterke emoties of houdingen. Dat dit slechts een mogelijk doel is, zien we ook terug in *Trainspotting*: deze personages maken vaak gebruik van 'lui schelden'. Dit is het gebruik van scheldwoorden in alledaags taalgebruik zonder dat dit sterke emoties uitdrukt. Daarnaast kan schelden ook expletief, beledigend of humoristisch worden gebruikt. In

die laatste categorie vallen de eufemistische dysfemismes: het uitschelden van vrienden om juist affectie te tonen in plaats van te beledigen. Naast de eufemistische dysfemismes, zijn er ook de dysfemistische eufemismes: het gebruiken van een ‘onschuldig’ woord om mee te schelden. Beide zien we voorkomen in *Trainspotting*: ‘cunt’ als manier om affectie te tonen en ‘buckin’ als vervangend woord voor ‘fuckin’. In beide vertalingen zijn de eufemistische dysfemismes en dysfemistische eufemismes behouden.

Om de scheldwoorden uit de computertelling te kunnen onderverdelen en analyseren, heb ik in dit onderzoek de volgende categorieën aangehouden: religieuze scheldwoorden, seksuele scheldwoorden, scatologische scheldwoorden, scheldwoorden op basis van ziektes, denigrerende scheldwoorden en discriminerende scheldwoorden. Voor deze laatste twee categorieën geldt dat deze ook weer verder onder te verdelen zijn, zo zijn er discriminerende scheldwoorden op basis van ras, maar ook op basis van geslacht.

Voor zowel de VS als het VK geldt dat seksuele scheldwoorden, op discriminerende (en dan vooral racistische) scheldwoorden na, de heftigste gevoelswaarde hebben, met als heftigste scheldwoord ‘cunt’. Toch zijn er voornamelijk verschillen tussen deze twee culturen, helemaal wanneer we de VS vergelijken met Schotland. In Schotland wordt er in het dagelijks taalgebruik vaak gescholden, zelfs zo vaak dat ook ‘cunt’ hier onderdeel van is geworden, en dan enkel nog ‘persoon’ betekent. Voor de VS geldt dit niet: ‘cunt’ geldt hier enkel als zeer schokkend scheldwoord. Een andere aanwijzing voor het verschil in gevoelswaarden van scheldwoorden tussen beide culturen is de regelgeving aangaande scheldwoordgebruik op tv en radio. In het VK, waaronder dus Schotland, worden na negen uur ’s avonds alle scheldwoorden toegestaan. De VS heeft daarentegen strenge wetgeving die het gebruik van scheldwoorden op de tv en radio verbiedt.

In Nederland zijn we, net als in Schotland, grofgebekt. We hebben zelfs een extra categorie, de scheldwoorden op basis van ziektes, die de seksuele scheldwoorden langzaam van de eerste plek qua gevoelswaarde stoten. Dit zal waarschijnlijk voornamelijk komen door het schelden met ‘kanker’, het woord dat in Nederland de heftigste gevoelswaarde kent. Echter, ook voor Nederland geldt dat er bepaalde subculturen zijn waarin dit woord vaak valt, en dit woord zijn betekenis verliest. ‘Kanker’ komt dan voor als intensieverder.

Voor alle vertalingen geldt dat deze meer variatie bevatten, maar minder scheldwoorden in totaal. Bij Heuvelmans’ eerste en tweede vertaling zien we dat Heuvelmans’ tweede vertaling minder variatie bevat dan de eerste, maar wel meer scheldwoorden. Heuvelmans’ tweede

vertaling lijkt dus meer op de brontekst, wat ook blijkt uit de vertalingen van ‘cunt’ als ‘kut’ en het veelvuldig gebruik van ‘fok’ en ‘fokking’ als vertalingen van ‘fuck’ en ‘fuckin’. Dit past dus wederom binnen de retranslation hypothesis: door het gebruik van de moderne Nederlandse scheldwoorden, die meer overeenkomen met de Engelse, komt Heuvelmans in zijn tweede vertaling juist dicht bij de brontekst. Ook voegt Heuvelmans in beide vertalingen scheldwoorden op basis van ziektes toe, waaronder schelden met ‘kanker’, wat het emotionele equivalent is van het Engelstalige ‘cunt’, maar niet op dezelfde plekken in de zin kan staan.

Van Den Broucke en Goerlandt kiezen er juist voor om te archaïseren in plaats van te moderniseren: zij willen dat hun tekst aandoet als een tekst uit de jaren ’90. Hierdoor wijken de scheldwoorden in deze tekst af van die in Heuvelmans’ V2. ‘Fuck’ wordt veelal met religieuze scheldwoorden vertaald, net als in Heuvelmans’ eerste vertaling. Van Den Broucke noemt hierbij dat ze dit scheldwoord bewust hebben vermeden omdat dit te recent was. Hoewel dit scheldwoord al wel voorkwam in de jaren ’90 werden destijds religieuze scheldwoorden vaker gebruikt. Dat Van Den Broucke en Goerlandt dit dus ook doen, zorgt ervoor dat het scheldwoordgebruik in hun vertaling meer overeenkomt met dat uit de jaren ’90 dan het schelden van nu. Mogelijk heeft deze keuze voor het taalgebruik van de jaren ’90 ook als gevolg dat hun vertaling minder snel zal verouderen. Immers, de vertalers maken nu al bewust gebruik van verouderd taalgebruik om overeen te komen met het taalgebruik uit de brontekst. Dit is mogelijk een interessant onderwerp voor vervolgonderzoek.

Heuvelmans en Van Den Broucke en Goerlandt hanteren dus verschillende vertaalstrategieën: Heuvelmans moderniseert en Van Den Broucke en Goerlandt archaïseren. Beide slagen in deze vertaalstrategieën. Echter, wanneer we kijken naar de verschillen in het taalgebruik in beide personages, geldt voor alledrie de vertalingen dat de verschillen kleiner zijn geworden. Vooral bij Heuvelmans valt het op dat Ali en Kelly grofgebekter zijn in de vertaling en Begbie minder. Het taalgebruik van deze personages ligt dus dicht bij elkaar dan in de brontekst, wat ook effect heeft op de manier waarop de lezer deze personages ziet. Begbie is juist het meest agressieve personage, maar dit komt in de vertaling minder tot recht. Het was passender geweest als Heuvelmans meer ‘kanker’ had gebruikt in de tekst van Begbie, en helemaal niet in de tekst van Kelly.

Aangezien Schotland en Nederland dus beide vrij grofgebekte culturen lijken te zijn, kan Heuvelmans in zijn vertaling kiezen voor eenzelfde hoeveelheid en heftigheid van scheldwoorden om eenzelfde leeservaring te creëren. Voor Van Den Broucke en Goerlandt geldt echter iets anders: scheldwoorden in de VS hebben een heftigere gevoelswaarde dan in

Nederland. Om voor een gelijkwaardig effect op de lezer te zorgen, moeten er dus eigenlijk meer scheldwoorden in de vertaling staan, of scheldwoorden uit heftigere categorieën. Dit doen Van Den Broucke en Goerlandt niet, al voegen ze wel een groot aantal discriminerende scheldwoorden op basis van geslacht toe, wat goed past bij de inhoud van de tekst. Over het algemeen bevat de vertaling echter minder scheldwoorden dan de brontekst. Ook wordt er maar weinig gebruik gemaakt van de scheldwoorden in de categorie ziektes, terwijl dit wel de scheldwoorden zijn die in Nederland als heftig worden ervaren, vergelijkbaar met seksuele scheldwoorden in de VS. ‘Cunt’ komt niet voor in *Brief Interviews*, dus ‘kanker’ zou hier ook te heftig zijn, maar er wordt wel vaak ‘fuck’ gebruikt. Een paar keer ‘tering’ zou in deze vertaling niet hebben misstaan.

Bij het vertalen van scheldwoorden is het dus van belang om rekening te houden met de gevoelswaarden in zowel de bron- als doelcultuur. Dit betekent echter niet alleen dat men, zoals ook Domínguez en Landers stellen, per scheldwoord op zoek moet naar een emotioneel equivalent in plaats van een letterlijk. Men moet ook bekijken welk effect het scheldwoordgebruik in de gehele tekst op de lezer heeft. Wanneer er niet op dezelfde plek gebruik gemaakt kan worden van een scheldwoord dat even heftig is als het scheldwoord in de brontekst, zoals bij ‘cunt’ en ‘kanker’ het geval is, kan compensatie op andere plekken in de tekst toch voor een gelijkwaardig effect zorgen. Daarnaast is het van belang om in het achterhoofd te houden wat de doeltekstlezer gewend is aan scheldwoorden in diens cultuur. Als men vertaalt voor een cultuur die grofgebekter is dan de broncultuur, kan het toevoegen van scheldwoorden dus de oplossing zijn om te zorgen voor een gelijkwaardig effect op de lezer. Bij dergelijke compensaties moet de vertaler wel rekening houden met wie hij of zij deze toegevoegde scheldwoorden laat uitspreken, opdat het verschil in scheldwoordgebruik tussen personages in verhouding blijft met de brontekst. De manier waarop personages gebruik maken van scheldwoorden, heeft grote invloed op de manier waarop de lezer deze personages ziet. Het is dus belangrijk om te zorgen voor scheldwoordgebruik met eenzelfde soort effect op de doeltekstlezer als op de brontekstlezer, opdat de doeltekstlezer eenzelfde beeld van deze personages kan vormen.

Door voort te bouwen op het onderzoek over scheldwoordgebruik in het algemeen, kon ik dit in mijn scriptie toespitsen op vertalingen. Een belangrijke auteur op dit gebied is Kristy Beers Fägersten. Zij heeft meerdere onderzoeken gedaan over wat scheldwoorden zijn, wanneer ze beledigend zijn en in welke mate. Hierdoor kon ik in mijn onderzoek de scheldwoorden in verschillende gevoelswaarden onderverdelen om te analyseren of deze in bron- en doeltekst

even heftig zijn. Op dit gebied binnen de vertaalwetenschap is nog vervolgonderzoek mogelijk. Voorbeelden hiervan zijn verder onderzoek naar de precieze effecten van het scheldwoordgebruik van de personages op de lezer of naar de plekken in de literaire teksten waar de vertaler scheldwoorden toevoegt ter compensatie. Onderzoek naar literaire teksten uit andere brontalen dan het Engels zou hierbij een waardevolle toevoeging zijn.

Bibliografie

- ‘A guide to broadcast obscenities and issuing content advisories.’ *PRX*. Geraadpleegd op 6 november 2022. <https://help.prx.org/hc/en-us/articles/360044988133-A-guide-to-broadcast-obscenities-and-issuing-content-advisories>.
- ‘Bloody.’ Oxford English Dictionary. Geraadpleegd op 12 november 2022.
- ‘Moeten we ‘fuck’ en ‘kut’ wegpiepen?’ *RTL Nieuws*. Laatst gewijzigd op 15 juli 2010. Geraadpleegd via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/3198581/moeten-we-fuck-en-kut-wegpiepen#:~:text=Geen%20regels,vloeken%20en%20schelden%20op%20tv>.
- ‘Nederlandse Trainspotting staat nu vol met fokking junkiejargon.’ *NOS*. Laatst gewijzigd 16 februari 2017. Geraadpleegd via <https://nos.nl/artikel/2158561-nederlandse-trainspotting-staat-nu-vol-met-fokking-junkiejargon>.
- ‘Obscene, Indecent and Profane Broadcasts.’ *FCC*. Laatst gewijzigd 13 januari 2021. Geraadpleegd via https://www.fcc.gov/sites/default/files/obscene_indecent_and_profane_broadcasts.pdf.
- ‘Takke-,’ Van Dale. Geraadpleegd op 11 november 2022.
- ‘Vooral ‘kut’ is populair: zo vloeken wij online.’ *RTL Nieuws*. Laatst gewijzigd 30 januari 2017. Geraadpleegd via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/226611/vooral-kut-populair-zo-vloeken-wij-online>.
- Adams, Michael. *In Praise of Profanity*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Adviesbureau Scompany. *Adviesrapport Bond tegen vloeken*. Maart 2015. Geraadpleegd via <https://www.bondtegenvloeken.nl/system/files/5370c91d0833f0c0a76f26e222f01550.pdf>.
- Allan, Keith en Kate Burridge. *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Allan, Keith. ‘Taboo words and language: an overview,’ in *The Oxford Handbook of Taboo Words and Language*, red. Keith Allan, 1-27. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Andersson, Lars-Gunnar en Peter Trudgill. *Bad Language*. Londen: Penguin Books, 1992.
- Bakker, Niek. *You Bloody fool – hoe vertaal je dat*. Zeist: Niek Bakker, 1989.

- Beers Fägersten, Kristy. 'Swear word offensiveness.' *Saarland Working Papers in Linguistics (SWPL)* 1 (2007): 14-37.
- Beers Fägersten, Kristy. *Who's Swearing Now? The Social Aspects of Conversational Swearing*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2012.
- Beers Fägersten, Kristy en Karyn Stapleton. 'Swearing.' In *Handbook of Pragmatics Online*. Red. Frank Brisard e.a. Geraadpleegd op 2 december 2022. Geraadpleegd via <https://www.benjamins.com/online/hop/articles/swel>.
- Bergsma, Stella. 'Schelden met 'kanker' ligt gevoelig. Toch wil ik een lans breken voor het k-woord.' *de Volkskrant*, 7 december 2020. Essay.
- Bos, E. 'Woord vooraf' in *You bloody fool – hoe vertaal je dat*, red. Niek Bakker, 2-4. Zeist: Niek Bakker, 1989.
- Brownlie, Siobhan. 'Narrative Theory and Retranslation Theory.' *Across Languages and Cultures* 7, nr. 2 (2006): 145-170.
- Chamizo Domínguez, Pedro J. 'Problems translating tabooed words from source to target language.' in *The Oxford Handbook of Taboo Words and Language*, red. Keith Allan, 199-217. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Erwassus*. Aflevering 1, 'Piet nokkiehoofd'. Geraadpleegd via https://www.vpro.nl/speel~WO_VPRO_104495~erwassus-piet-nokkiehoofd~.html.
- Galloway, Claire. 'The fascinating origins of Edinburgh slang words like 'barry' and 'radge'.' *Edinburg Live*. Laatst gewijzigd 13 april 2019. Geraadpleegd via <https://www.edinburghlive.co.uk/news/edinburgh-news/fascinating-origins-edinburgh-slang-words-15808515>.
- Heuvelmans, Ton. 'Levend slang,' *Vooy's* 28, nr. 1 (2010): 73-75.
- Hoeksema, Jack. 'De negatief-polaire uitdrukkingen van het Nederlands.' April 2013. Geraadpleegd via <http://www.let.rug.nl/hoeksema/lexicon.pdf>.
- Hoeksema, Jack. 'Taboo terms and their grammar.' In *The Oxford Handbook of Taboo Words and Language*, red. Keith Allan, 160-179. Oxford: Oxford university press, 2019.
- Hofstede, Rokus. 'Waarom hervertalen? Notities uit de praktijk.' *Filter* 21, nr. 4 (2014): 15-19.

- Holland, Mary K. 'Mediated Immediacy in *Brief Interviews with Hideous Men.*' in *A Companion to David Foster Wallace Studies*. Red. M. Boswell en S. Burn, 107-130. Londen: Palgrave Macmillan, 2013.
- Jay, Timothy. 'Ten issues facing taboo word scholars.' In *Swearing and Cursing: Contexts and Practices in a Critical Linguistic Perspective*, red. Nico Nassenstein en Anne Storch, 37-52, Berlijn: Walter de Gruyter, 2020.
- Koster, Cees. 'Alles verandert altijd (en blijft ook hetzelfde).' *Filter* 18, nr. 4 (2011), 3-13.
- Koster, Cees. 'Wie veroudert wat? Overwegingen in antwoord op Guy Rooryck.' *Filter* 9, nr. 4 (2002): 53-55.
- Koster, Kees. 'Treinen Spotten.' *Filter* 4, nr. 1 (1997): 40-46.
- Landers, Clifford E. *Literary Translation: A Practical Guide*. Clevedon: Multilingual Matters LTD, 2001.
- Maclaverty, John, regie. *Scotland: Contains Strong Language*, uitvoering Cora Bissett. Glasglow: BBC Scotland, 2020. Geraadpleegd via <https://www.youtube.com/watch?v=QiyxXqYmzPQ>.
- Menkveld, Emilia. "'Fris, gloednieuw en volledig herzien': wanneer is een boek aan een nieuwe vertaling toe?' *de Volkskrant*, 6 augustus 2020, beschouwing.
- Mihálycsa, Erika en Jolanta Wawrzycka, 'Retranslation: "none the worse for wear however."' In *Retranslating Joyce for the 21st Century*, red. Jolanta Wawrzycka en Erika Mihálycsa, 1-32. Leiden: Brill, 2020.
- Mohr, Melissa. *Holy Shit! A brief history of swearing*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Montagu, Ashley. *The Anatomy of Swearing*, Londen: Rapp & Whiting, 1968.
- Moor, Gaby de. 'We vloeken anders dan vroeger.' *Taalschrift* (2008). Laatst gewijzigd 1 juni 2008. Geraadpleegd via <https://taalschrift.org/reportage/001784.html>.
- Napoli, Donna Jo en Jack Hoeksema. 'The grammatical versatility of taboo terms.' *Studies in Language* 33, nr. 3 (2009): 612-643.
- Nguyen, Thi Mai Khanh. 'Well, Fuck! A Comparative Case Study in DVD Subtitling: The Linguistic Transfer of Taboo Language in *Reservoir Dogs* from English into Dutch.' Masterscriptie Universiteit Utrecht, 2015.

Obdeijn, Laura. 'Nederlanders schelden graag met ziektes. Eindigt Corona ook als scheldwoord?' *Het Parool*. Laatst gewijzigd op 22 juni 2020, webpublicatie. Geraadpleegd via <https://www.parool.nl/nederland/nederlanders-schelden-graag-met-ziektes-eindigt-corona-ook-als-scheldwoord~b08a7e34/>.

Office of Communications. *Attitudes to potentially offensive language and gestures on TV and radio: Research report*. September 2016. Geraadpleegd via https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0022/91624/OfcomOffensiveLanguage.pdf.

Paloposki, Outi en Kaisa Koskinen, 'A thousand and one translations: Revisiting Retranslation.' In *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies: Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*, red. Gyde Hansen, Kirsten Malmkjær, en Daniel Gile, 27-38. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004.

Robb, Peter. 'Welsh enjoying the ride.' *The Leader-Post*, 13 juni 2015, G2.

Rooryck, Guy. 'Hoe snel veroudert een vertaling? Over de 'pathetiek' en 'bombast' van Balzac.' *Filter* 9, nr. 4 (2002), 46-52.

Ruette, Tom. 'Why do the Dutch swear with diseases?' In *Linguistic Taboo Revisited: Novel Insights from Cognitive Perspectives*, red. Andrea Pizarro Pedraza, 225-244. Berlijn: Walter de Gruyter, 2018.

Sapolsky, Barry S., Daniel M. Shafer en Barbara K. Kaye, 'Rating Offensive Words in Three Television Program Contexts.' *Mass Communication and Society* 14, nr. 1 (2010): 45-70.

Shakespeare, William. *King Henry IV the second part*. Minneapolis: First Avenue Editions, 2016.

Soler-Pardo, Betlem. *On the translation of swearing into Spanish: Quentin Tarantino from Reservoir Dogs to Inglourious Basterds*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015.

Sterkenburg, P.G.J. van *Vloeken: een cultuurbepaalde reactie op woede, irritatie en frustratie*. Den Haag: Sdu Standaard, 1997.

- Sturcke, James en Matthew Tempest. 'Tory MP sacked over 'black bastard' comments,' *The Guardian*. Laatst gewijzigd 8 maart 2007. Geraadpleegd via <https://www.theguardian.com/uk/2007/mar/08/conservatives.military>.
- The Opposites, 'Me nikes,' nr. 11 op *Begin twintig*, 2007. Top Notch. Geraadpleegd via <https://open.spotify.com/track/79AGR7NcajmnMFkj5ZChbI>.
- Toury, Gideon. 'De aard en de rol van normen in vertaling.' Vert. Cees Koster. In *Denken over vertalen*, red. Ton Naaijkens e.a, 321-331. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2010.
- Venuti, Lawrence. 'Retranslations: The Creation of Value.' In *Translation and Culture*, red. Katherine M. Faull, 25-37. Cranbury: Associated University Presses, 2004.
- Verbeek, Lisa. 'De kracht van sukkels, teringlijers en klootzakken: attitudeonderzoek naar de taboewaarde van drie categorieën scheldwoorden onder ouderen en jongeren.' Bachelorscriptie Universiteit Utrecht, 2015, UU Theses Repository.
- Wallace, David Foster. *Brief Interviews with Hideous Men*. Boston: Little, Brown and Company, 1999.
- Wallace, David Foster. *Korte gesprekken met Afgrijselijke mannen*. Vert. Leen Van Den Broucke en Iannis Goerlandt. Amsterdam: Meulenhoff, 2016.
- Welsh, Irvine *Trainspotting*, vert. Ton Heuvelmans. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1996.
- Welsh, Irvine *Trainspotting*, vert. Ton Heuvelmans. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2017.
- Welsh, Irvine. *Trainspotting*. London: Penguin Random House Vintage, 1993.
- Wouden, Ton van der. 'Rotwoordvorming.' *Tabu 27* (2008): 39-46.
- Yung Internet en Gotu Jim. 'Pendelbus.' nr. 4 op *Binnenstad 2*, 2019. Yellinek Records. Geraadpleegd via <https://open.spotify.com/track/1PTjbfIqNyqqYNpflurFae>.
- Zenner, Eline, Tom Ruetten en Emma Devriendt. 'The borrowability of English swearwords: An exploration of Belgian Dutch and Netherlandic Dutch tweets.' In *Advances in Swearing Research: New languages and new contexts*, red. Kristy Beers Fägersten, 107-136. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2017.
- Zondag met Lubach*. Aflevering van 17 november 2019. Geraadpleegd via https://www.npo3.nl/zondag-met-lubach/17-11-2019/VPWON_1304318.

